



Udbovci so naravnost okuženi z virusom dezinformiranja

V TEJ ŠTEVILKI

05-06 2017

UVODNIK

03

Peter Močnik

Če manjšina ni kategorija zase, lahko zase sploh še kaj zahteva?

OBLETNICA MESECA

16

Tomaž Simčič

Mesec julij – mesec Jakoba Ukmarja

43

Mirella Urdih

Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke (XV.)

LITERATURA

05

Bojana Daneu Don

Hčerki

ANTENA

18

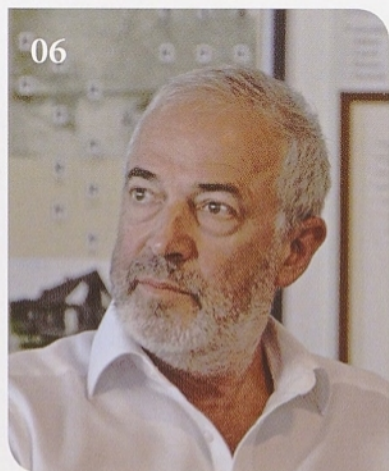
Novice

PREBRALI SO ZA VAS

42

Maja Smotlak

Boris Pangerc: Ptice v mojem oljčniku



06

EKOLOGIJA

31

H. J.

Poletje, globalno segrevanje in Trump



31

46

Rozina Švent

Izidor Cankar (1886–1958)

KULTURA

48

Obljubljena dežela – nova pesniška zbirka Leva Detele

49

Mojca Polona Vaupotič

»Velikokrat je, kot da bi molila«

FOKUS

06

Erika Jazbar

Udbovci so naravnost okuženi z virusom dezinformiranja

12

Narodna identiteta in mladi

LITERATURA

33

Renata Šribar

Hanibal za vrati

38-39

Zlatka Obed

Pesmi

PROSTI ČAS

53

Mitja Petaros

Slovenija in njeni evrokovanci

NAŠ UTRIP

14

Manica Maver

O odrskem govoru v otroških in mladinskih predstavah

PRIČEVANJA

40

Renato Podbersič ml.

Morpurgi in naši kraji



53

Če manjšina ni kategorija zase, lahko zase sploh še kaj zahteva?



Peter Močnik

Ob prebiranju poročila s sestanka slovenske komponente DS se mi je utrnulo nekaj misli. Iz naslova razberem, da so člani slovenske komponente pri DS praktično odpisali politično avtonomijo slovenske narodnostne skupnosti v Italiji. Slovenci moramo ostati v vsedr-
žavnih strankah, kjer ne predstavljamo več niti posebne kategorije, kaj pa še problem.

Ker vse manjšine v Italiji in po Evropi razmišljajo drugače in skušajo v politiki dokazati, da so posebna kategorija in posebna stvarnost, ki se razlikuje od večine in ne sme biti obravnavana po pravih in kriterijih, ki veljajo za večino, ne razumem, na podlagi katerega razmišljanja in logike so člani slovenske komponente pri Demokratski stranki (DS) prišli do nasprotnega zaključka.

Če manjšinska narodna skupnost, ki se tako imenuje povsod, razen v italijanski ustavi, kjer smo vsi le »jezikovne skupnosti« (člen 6 in posledični zakoni), ni več kategorija zase, potemtako ne more več zahtevati izjem pri volilnem sistemu? Ali pri sestavljanju razredov v šoli? Ali pri pravih gospodarstva in vplivih na teritoriju, kjer Slovenci živimo?

Če je tako, potem se odpovedujemo celo nekaterim pravicam, ki so zapisane v zakonu 38, na primer na področju šolstva ali sindikalnega združevanja.

Potemtako bi se skupščina slovenskih članov pri DS ne smela spraševati, zakaj Slovenska skupnost ne nastopa (več) samostojno na volitvah, niti ne krajevnih: kako pa naj bi, če so zakoni, ki jih je izoblikovala tudi DS, krivični do manjšinske narodne skupnosti na področju števil in kriterijev, ki so za manjšino nedosegljivi?

Pomislimo samo na razhajanja pri predlogih za izvolitev slovenskih predstavnikov v rimski parlament, kjer Slovenska skupnost (SSk) predlaga edino možno rešitev za samostojno nastopanje slovenskih kandidatov, to je znižanje vseh vstopnih pragov na številke, ki so za politično avtonomno manjšino dosegljive, medtem ko DS predlaga le neka ozemlja, kjer bodo postavljeni tisti kandidati, ki so všeč rimskemu tajništvu stranke. Da bo tako, dokazujejo izbire slovenske komponente in stranke na zadnjih deželnih volitvah. Torej Slovenska skupnost nima nobenih protislovij, ker mora le prenašati krivično zakonodajo vsedr-
žavnih strank na račun manjšinskega predstavnštva in volilnih sistemov.

Razumem, da sta pojava kot sta Trump in Macron (ki sta sicer medseboj nasprotna pojava) lahko zanimiva tudi za slovenskega volilca. Toda zakaj se ne bi najprej osredotočili raje na razpravo o zadevah, ki so za našo narodno skupnost življenjskega pomena na raznih področjih, od šole do gospodarstva, teritorija in še kaj?

»Zakoni, ki jih je izoblikovala tudi DS, so krivični do manjšinske narodne skupnosti na področju števil in kriterijev, ki so za manjšino nedosegljivi.«

dalje →


← V preteklosti smo se tudi zelo zanimali za pojave kot so bili Vietnam ali Afghanistan: je to prineslo kaj koristnega našim ljudem?

Da smo Slovenci razpršeni na vseh strankah je posledica izbire, ki je na začetku privedla do nastopanja na vsedržavnih strankah, namesto da bi bili povezani v eno večmnenjsko stranko, ki bi skrbelo za interese Slovencev. To delajo še danes manjšine v Italiji in v Evropi, mi pa smo začeli narobe in končali še slabše. Pomislimo samo na dejstvo, v koliko strank in gibanj se je razdrobila nekoč enotna KPI. Tako smo se cepili tudi Slovenci. Preskok na sredino in na desnico, ko nisem več vezan na pripadnost isti skupnosti, je lahka zadeva. Za današnje čase, ko se je izgubil smisel tradicionalnih vrednot, skoraj samoumevna.

Toliko bolj tam, kjer stranke, za katere nastopamo, slabo upravljajo teritorij. Voltve se

izgubijo po navadi iz dveh razlogov: ker smo izgubili stik z ljudmi, zato ne vemo več, kaj si pričakujejo in kaj želijo, ker živimo torej v nekem stranskem svetu; drugič, ker slabo upravljamo teritoriji. Po navadi sta zadevi med seboj celo povezani. Če kandidiramo ljudi, ki za volilce predstavljajo ali slabo upravo ali nezaželjene skupine, je logično, da izgubimo volitve.

Verjetno bo treba sprejeti bolj ponižno držo, se ponovno približati posameznim ljudem in družbenim skupinam, sestaviti politične programe na tej podlagi in izbrati kandidate, ki so všeč volilcem, ne pa samo vodstvom strank.

Če bomo to storili vsi skupaj, bomo gotovo zmanjšali razprševanje ljudi in glasov. In bomo pridobili na verodostojnosti. Drugače bo šel vsak svojo pot. Toda vemo – kjer se prepirata dva ... 

52. ŠTUDIJSKI DNEVI DRAGA 2017

1. - 2. - 3. septembra 2017

PARK FINŽGARJEVEGA DOMA, OPČINE (TS) – DUNAJSKA CESTA 35

Petek, 1. septembra 2017

Ob 16.30: dr. Maja Smotlak

- **POJMOVANJE NARODNE IDENTITETE MED SLOVENCIMA NA ZAHODNI NARODNOSTNI MEJI OD 19. STOLETJA DO SODOBNOSTI SKOZI PRIZMO ROMANA**

Ob 19.00: predvajanje dokumentarnega portreta o življenju Borisa Pahorja "Boris Pahor. Portrait d'un homme libre" avtorice in režiserke Fabienne Issartel

Sobota, 2. septembra 2017

Ob 16.00: mag. Valerija Perger

- **KAKO DOLGO BO PORABJE ŠE SLOVENSKO?**

Ob 19.00: ob sedemdesetletnici priključitve Primorske Sloveniji bomo

v sodelovanju s Kinoateljejem predvajali dokumentarno videonovelo **MOJA MEJA**, ki jo bo predstavila avtorica Nadja Velušček

Nedelja, 3. septembra 2017

Ob 9.00: sveta maša za udeležence Drage.

Somaševanje bo vodil škofov vikar v Goriški nadškofiji Karlo Bolčina

Ob 10.30: dr. Igor Bahovec

- **O VERNOSTI NA SLOVENSKEM: OD SOCIOLOŠKO-ANTROPOLOŠKE ANALIZE DO KRŠČANSTVA, KI PRINAŠA UPANJE, POGUM IN USTVARJALNOST**

Ob 15.30: slovesna izročitev 6. Peterlinove nagrade

Ob 16.00: ddr. Klemen Jaklič

- **O DILEMI NAŠEGA ČASA: PRAVICE ČLOVEKA ALI DRŽAVLJANA**

Hčerki

Pesmi so bile priporočene na 45. literarnem natečaju revije Mladika

Bojana Daneu Don

ZRCALO

*Pride trenutek,
ko daš pod zrcalo
vse svoje življenje,
ko rad bi pregledal
vse, kar si ustvaril
in ne le trpljenje.*

*A steklo vse kaže
nekam čudno ovalno,
v njem nič ni resnično,
veliko in stalno.
Ko steklo obračaš,
ti slike spreminja,
dejanja zmanjšuje
in vero vase uničuje.*

Z OKNA

*Pogled na morje,
na njegov svet prostrani,
ki prek oči ti v dušo sega
in ti obljublja vsega,
ne le obrobjeno obzorje.
Sijoči dan
se proti koncu v zaton izlije,
z ostenki vsemogočih barv
nebo prekrije.
V objemu žarkov
v nebeški svod zaverovan
se spraviš s svetom,
v usodo svojo ves predan.
Ogromno rdeče sonce
se v morje modro spušča,
tvoj svet in tvoje sanje
ob zatonu zapušča.*

V POZABO

*Pravim si:
ne izbriši vsega za sabo!
Ne reci,
da podoživljanje ni za nobeno rabo.
Spomin na tvoje otroške oči,
na vse neprespane noči,
na vse lepe trenutke,
na vse skupno
me vso prepoji z milino.
Obupno!*

CVET

*En sam cvet
ob tvojem rojstnem dnevu
bi rada položila
nekam.
Jokala bi ob njem
in ti razkrila,
da si za vedno del mene.
Kako mi manjkaš ...
stokam ...*

OBLAK

*Taka sem kot oblak,
ki daleč po obzorju
plava.
Če pa se gor ne ozreš,
če ne slediš utripu neba,
ne oblaka ne mene
nihče ne zazna.*

Intervju/mag. Igor Omerza

Udbovci so naravnost okuženi z virusom dezinformiranja

Erika Jazbar

Igor Omerza je po izobrazbi magister ekonomije, spada med graditelje slovenske demokratične in samostojne države, saj je bil v ožjem odboru tistih, ki so sprožili slovensko pomlad in omogočili uresničitev sanj generacij Slovencev. V zadnjih letih s svojimi zajetnimi monografijami, ki slonijo na arhivskih dokumentih jugoslovanske tajne policije (Službe državne varnosti – ponarodelo Udbe), razburja tisti del javnosti, ki si prizadeva, da bi slovenski narod čim prej pozabil, da je v Jugoslaviji vladal režim, ki je odgovarjal vsem parametrom sestrskih sistemov vzhodne Evrope in da je bilo življenje Slovencev v matici podrejeno vrednotam, ki ne spadajo v zahodno demokracijo, saj ni poznalo večstrankarskega sistema, svobode govora, tržnega gospodarstva. Vsiljeval pa ga je tudi zamejstvu.

■ Igor Omerza, s kom se pravzaprav pogovarjam: z ljubiteljskim zgodovinarjem, amaterskim raziskovalcem, pripovednikom, hudobnim Ljubljancanom, ki sesuva mite?

● No, rekel bi, da sem pisec zgodb. Pišem zgodbe na osnovi dokumentov, v arhivu pravzaprav iščem predvsem zgodbe. Nisem klasičen pisatelj, ne pišem na podlagi domišljije, ne pišem zgodovinskih knjig, nimam teh ambicij, pač pa, če najdem dovolj gradiva bivšega, propadlega režima za zanimivo zgodbo – žal je to večinoma uničeno –, ga potem obdelam. Moja zadnja knjiga je v bistvu "udbovska" biografija pisatelja Borisa Pahorja od leta 1952 do leta 1989. Napisal sem tudi "režimsko" biografijo Edvarda Kocbeka, ta pa je "režimska" zato, ker je v primeru Edvarda Kocbeka uporabljenega tudi veliko partijskega, medijskega gradiva. Napisal sem tudi razne, po žanru, politične trilerje o umorih, ugrabitvah in bombnih atentatih, montiranih procesih, ki pa jih ne črпам iz fantazije, temveč iz realnega dogajanja.

■ Ali so to zgodbe, ki nam pomagajo razumeti polpretekli čas?

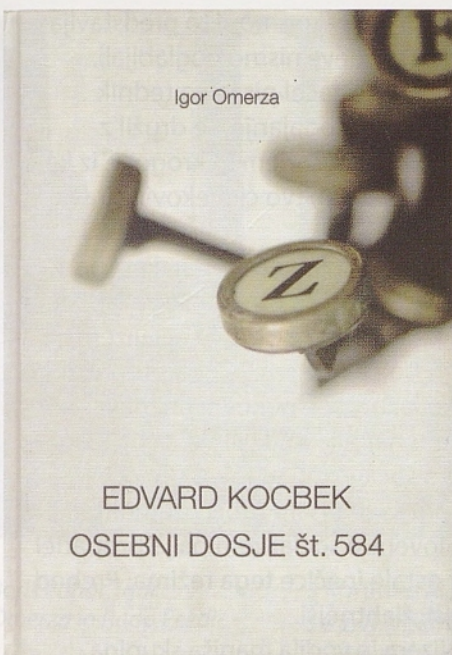
● Prav gotovo, kolateralna škoda ali korist – odvisno pač od zornega kota – je namreč ta, da moje knjige skušajo opozoriti bralce in javnost na to, kaj sta bila tajna politična policija in propadli režim nasploh. V percepciji ljudi je prisotna zavest, da je bila Udbe na splošno nekaj negativnega, jaz pa ponujam njeno anatomijo, da bi, če se le da, pomagal preprečiti, da bi se taka policija pri nas ponovila.



»Če najdem dovolj gradiva bivšega, propadlega režima za zanimivo zgodbo, ga potem obdelam.«

■ Zakaj je bilo treba počakati na magistra ekonomije in na njegovo "brskanje" po arhivih?

● Popravil vas bom. Jaz ne "brskam". Za knjigo o Borisu Pahorju sem porabil deset let, saj sem sistematično pregledal vse, kar je o njem ohranjenega, sistematično sem obdelal vse tiste arhivske



so stoprocentno ohranjene – teh je zelo malo –, nekatere pa so stoprocentno uničene. Zato je moja ocena le neko ponderirano statistično povprečje.

Raziskovalec primera ugrabitve Bate Todorovića ima na razpolago 6 tisoč strani, so pa druge zgodbe, za katere ne najdeš niti ene strani. Dosjeji vseh protagonistov osamosvojitve Slovenije so na primer izginili, v arhivu ne boste našli dosjejev o zakoncih Hribar ali o Dimitriju Ruplu, Francetu Bučarju ali Janezu Janši. Teh dosjejev enostavno ni.

škafle, za katere sem si predstavljal oz. bi bilo logično, da hranijo dokumente, ki bi se lahko nanašali na delovanje Borisa Pahorja. Knjiga tako opisuje 40 let zasledovanja Borisa Pahorja. Zbiral sem torej vso "pahorjansko" udbovsko dokumentacijo, da sem lahko sestavil zajetno dokumentirano monografijo, bolje rečeno triler, pa čeprav je glavnina gradiva uničenega.

Gre torej za sistematično raziskovanje, z namenom da se zgradi zgodba, ki bi čim nazorneje pokazala, kaj se je resnično dogajalo z zasledovanjem tržaškega oponenta matičnemu režimu, tako v Trstu kot v drugih krajih in kontekstih.

■ Koliko gradiva Udbe je bilo uničenega?

● Natančno ne vemo, kako obsežen je bil njen arhiv, zato ne moremo trditi, koliko tega ni več. Imamo več ocen. Iz svoje izkušnje bi rekel, da se v odstotkih številka nagiba bolj k 90 kot 80 odstotkom uničenega. Vem, da je imel Kocbekov uničeni dosje približno 20 tisoč strani in tudi za knjigo o Edvardu Kocbeku sem sistematično pregledal vse možne fonde, našel pa sem približno 2 tisoč strani. Se pravi, da je po grobi oceni ohranjenih okoli 10 odstotkov. Vendar govorimo v povprečju. Nekatere zadeve

Igor Omerza, kardinal Rode in prof. Tomaž Simčič na predstavitvi Karle na Svetovnem kongresu v Ljubljani

Tudi nimate dosjeja akcije Lipa, ki je bilo kodno ime za spremljanje Društva slovenskih izobražencev v Trstu. Tudi Mladika se je natančno spremljala. Ker pa je tajna policija o določenih zadevah pisala v več kopijah in te kopije pošiljala na več naslovov znotraj Udbe, se je kakšna zadeva okoli Lipe lahko našla v kakem drugem fondu, ki ni bil uničen, na primer o tujih novinarjih.

Tako poteka to moje delo.

Ker je bilo ogromno gradiva uničenega, je veliko zgodb, o katerih sploh ne moremo pisati, ker tako arheološko raziskovanje, ker dejansko o tem govorim, potrebuje vsaj nekaj opornih točk, ki ti pomagajo sklepati in najti pot



do drugih opornih točk, ki te peljejo do tretjih, in tako dalje, dokler ne sestaviš zgodbo. Če je preveč praznin, se zgodba ne da napisati. Da bi to praznino zapolnil s kakšno literaturo, s fikcijo, tega pa ne delam. Hočem imeti dokumentacijo, in če te dokumentacije ni, se zgodbe ne lotim.

■ Koliko so verodostojni dokumenti Udbe, koliko je nakladanja, pretiravanja, realnih informacij, kakšen je Vaš pristop do tega gradiva?

● Ko pregledaš na tisoče dokumentov, bi si upal reči, da veš, kaj je utemeljeno in kaj morda ni. V teh arhivih ni nobenega falsifikata, kar je seveda logično, saj je bilo to gradivo za interno rabo in če bi Udba falsificirala sama sebi, bi med oddelki prišlo do popolnega kaosa. Ko gre za načrtni falsifikat, to napišejo, na primer: "dezinformacija za italijansko službo". Več je bilo takih akcij za dezinformiranje: "sedaj bomo emigraciji poslali neko pismo, bomo naredili zlagani časopis ipd."

Podatki, ki krožijo znotraj Udbe, pa so verodostojni, podatki, ki jih potem posredujejo zunanjim dejavnikom (politiki), so povzetki ali dobesedni prepisi operativnih dokumentov. Ne bom trdil, da se Udba nikoli ne moti, seveda je to možno, da sodelavec slabo razume ali zgrešeno napiše. Obstajajo tudi primeri sodelavcev, ki lažejo, vendar to je Udba hitro ugotovila, ker je imela navzkrižne informacije, kar pomeni več sodelavcev okoli iste zadeve, imeli so tudi izpise prisluhov. Pri Edvardu Kocbeku je na primer Udba ugotovila, da je bilo Javorškovo pisanje lažno. Javoršek pa se je lagal, ker je hotel čim več zaslužiti in se je zato razpisal, saj je bil očitno plačan na dolžino strani. Udba pa ga je iz drugih poročil, prisluhov v steni in telefonskih posnetkov razkrila. Tudi Bata Todorović je srbski Udbi poročal lažno o Aleksandru Rankoviću in je zato iz ovaduha prešel v nadzorovanca.

■ Kaj nam Vaše raziskovanje pove o sistemu, v katerem ste "matični" Slovenci živeli skoraj pet desetletij?

● V mladih letih sem bil apolitičen, politika me ni zanimala, jezik politike se mi je zdel sholastičen, samoupravni jezik je bil nekaj nemogočega, nemogoče je bilo prebirati objavljene politične plahte po časopisih, nemogoče poslušati govorance po radiu in televiziji. Naše študentske zadeve niso bile politične, vsaj v mojem krogu ne, nismo bili oporečniki ali med tistimi, ki so hoteli izboljšati socializem. Vedeli smo za Edvarda Kocbeka, ki pa nam je bil zoprni, ker

je stalno nekaj nergal, vsaj tako smo si to predstavljali, v glavnem pa se v te zadeve nismo poglobljali.

Proti koncu 80. let sem začel pisati za tednik Mladina, vključil sem se v dogajanje, se družil z Janezom Janšo, Igorjem Bavčarjem in krogom, iz katerega je nastal Odbor za varstvo človekovih pravic, postal sem oporečnik.

Slovenski socializem je bil v gospodarskem smislu najbolj razviti socializem celotnega socialističnega sveta. To ni bil vzhodni ali sovjetski socializem, je pa bil na neki način bolj prefinjen, je bolj prepričal ljudi, dajal jim neko lažno perspektivo, priznaval sicer, da so v sistemu napake in da jih je treba izboljšati, govorilo se je o socializmu s človeškim obrazom, pred razpadom se je pisalo tudi o demokratičnem socializmu. Slovenski socializem pa je propadel na enak način kot ostale inačice tega režima. Prehod je bil sicer mehkejši, žlahtnejši.

Slovenski socializem je vodila manjša skupina ljudi, ki je izšla iz vojne in je imela krvno povezavo, cement, ki jih je držal skupaj, je bil povojni množični umor. Če pomislimo na Edvarda Kardelja, ki je bil gospodar Slovenije, jo je on do smrti obvladoval s pomočjo vseh mogočih lovov: od medijev do gospodarstva, kulture in predvsem s tajno politično policijo.

Sistem se je začel rušiti ne le zaradi Titove smrti, temveč je začel pokati tudi zaradi zunanjih dejavnikov, začelo se je s Solidarnostjo na Poljskem leta 1980 in je nato trajalo kar deset let, da se je vse skupaj zrušilo.

■ Kaj je ta režim pustil današnji slovenski družbi?

● Nekateri so še danes prestrašeni in si ne upajo z besedo na dan, ne upajo si jasno povedati, kako je deloval prejšnji režim. V zadnjih letih so mene, pa tudi druge, ki se lotevajo teh tematik, prijatelji večkrat opozarjali, da bi se mi lahko kaj hudega zgodilo. Moram pa povedati, da doslej še nisem prejel nobene grožnje.

Problem današnje slovenske družbe je, da se je velik del prejšnjega režima ohranil. Njegovi dediči so pristali na demokratična pravila igre in nemoteno nadaljevali, neradi pa vidijo, da se "brska" po preteklosti, ker prihajajo na dan tudi kakšna imena, kar je najhujše. Zato pride do tožb, zmerjanja po medijih in drugih oblik gonje.

Ko je režim propadal, je bilo 3.500 sodelavcev, virov in konfidentov Udbe. Med njimi niso bili samo šoferji, natakarice, taksisti ali receptorji, bili so tudi zdravniki, inženirji, novinarji, profesorji, direktorji inštitutov, zgodovinarji. Družba je bila torej prestreljena



Boris Pahor, Igor Omerza in Rado Pezdir

s konfidenti Udbe in številni izmed teh so še živi, večinoma niso več na odgovornih funkcijah, vendar so vplivni v družbi. Pri teh je največji odpor, ti vplivneži – večinoma jih ne poznamo – izvajajo ta odpor, verjetno so tu tudi neka omrežja, ki jih sicer ne raziskujem – saj nimam svoje zasebne Udbe in je tudi ne bi hotel imeti – so proti raziskovanju naše polpreteklosti. Tako da se ti zgodi, da prebereš članek novinarka, ki je uperjena proti tebi in tvojemu delu, poiščeš povezavo in najdeš, da je novinarka, ki piše proti tebi, žena nekdanjega sodelavca Udbe.

Je pa še neka druga plat zgodbe.

■ Katera?

● Režim je poleg omenjenih 3.500 kompromitiral celo vrsto drugih ljudi.

Poročevalci niso

bili le tisti, ki so bili registrirani, bili so tudi ljudje, ki so jih ad hoc uporabljali za pridobitev informacij. Zanimivo, ko se je pojavil kakšen sovražni letak, takrat so iskali tudi po hišah, imeli so zaupne ljudi, ki so jih informirali in so bili kontaktirani le v primeru, če se je na tistem koncu kaj zgodilo ali morda zgodilo. V taki "prijateljski zvezi ali občanski zvezi" so bili tisti mnogi, ki so jim po potrebi pomagali, bili so neke vrste občasni referenti.

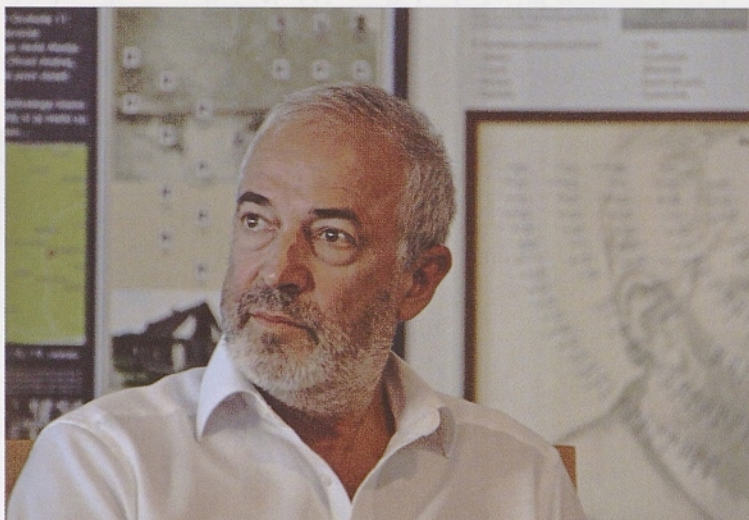
»Neradi vidijo, da se "brska" po preteklosti, ker prihajajo na dan tudi kakšna imena.«



Iz povedanega se zato izriše slika zelo široko zastavljenega ovajanja. Veliko ljudi je sicer to delalo brez zavestnega vzgiba, misleč, da če to počenjajo, ne delajo nič slabega, ker pomagajo državi. Ko pa prestopiš mejo in ovajaš prijatelje, sodelavce, sorodnike, znance, gre tu za čisto ovaduštvo.

■ Vsak dokument Udbe prinaša več imen odgovornih: od samega sestavljalca do virov in do nadrejenih. Ste kdaj šli do koga izmed omenjenih "avtorjev"?

● Zgodilo se je, ko sem pisal knjigo o aferi JBTZ, torej o procesu proti "četverici". Srečal sem se z znancem, ki sem ga poznal iz mladinske organizacije in sem bil v času afere zelo presenečen, ko sem videl, da dela za Udbo. No, ko sem zbiral gradivo za knjigo, sva šla na pijačo, spraševal sem ga o ozadjih, on pa mi je začel ponujati neresnične zgodbe. Pogovor sem kmalu zaključil, ker je bil brezploden, saj mi je dajal dezinformacije. Ker sem imel predhodno znanje iz arhivov, sem takoj razumel, da laže. Včasih pa je težko izluščiti laž, če nimaš na razpolago informacij oz. dokumentacije.



Udbovci pa so naravnost okuženi z virusom dezinformiranja.

Ko sem napisal knjigo o ugrabitvi in umoru hrvaškega študenta in emigranta Stjepana Crnogorca – o likvidaciji sicer nimam dokončnih dokazov, v Ljubljani pa se je za njim julija 1972 izgubila vsaka sled –, so nekateri začeli pisati, da je v resnici šel v Afriko, drugi so pisali, da je v Bosni, tretji da je še kje drugje, znani akter prejšnjega režima Janez Zemljarič pa je trdil, da je Stjepan nameraval zastrepiti vodovod v Ljubljani.

Po vseh teh letih se še danes širijo dezinformacije. Pri Crnogorcu pa je prednost v tem, da je dokumentacije čisto dovolj, da razumeš, kaj je dezinformacija in kaj je resnica. Če pa nimaš dokumentacije ali znanj in poslušaj te sirene, te znajo prepričati in zavesti.

Pod lipami v Centru Bratuž (foto jup)



■ Kaj pa pričevanja?

● Jaz sem pristaš dokumentov. Tudi ko imaš dobronamerno pričo, se pogosto zgodi, da govori drugače kot dokumenti. Človeški spomin zreducira in oblikuje po svoje dogodke, dokument, ko je napisan, pa ostane in je veliko bolj zanesljiv. In to velja že za dobronamerne priče, kaj šele, če imamo pričo, ki te hoče zavajati.

Boris Pahor mi je dejal, ko sem pisal o Kocbeku, da vem jaz več o njem, ker sem gledal po dokumentih, kot on sam o sebi. A to velja tudi zame, večkrat sem o tem razmišljal. Ko gledam dokumentacijo o Odboru za varstvo človekovih pravic, pišejo v njej stvari, ki se jih drugače spominjam, pa čeprav sem bil v samem jedru, v najožji ekipi in dogajanje ni tako daleč nazaj.

Spomin je zelo varljiva zadeva, sled minljiva kot pravi Dante, lepše je, če imaš dokumente.

■ Če ostanemo pri Borisu Pahorju: koliko je tega sistema informatorjev bilo pravzaprav v Trstu? Udba tu ni imela svoje postojanke, agenti so prihajali iz Kopra, Ljubljane, Postojne.

● Martin Breclj je v knjigi, ki preučuje umor zakoncev Vuk in Draga Zajca v ulici Rossetti, odlično dokumentiral, kako je med vojno VOS (predhodnik Udbe) konkretno deloval po Trstu. Koliko agentov Udbe je bilo v Trstu v povojnih desetletjih do leta 1990, ne vemo. Vemo, da jih je bilo v nekem letu 60, če to raztegemo na daljše obdobje, bomo rekli, da jih je bilo na stotine.

V dokumentih, ki pišejo o Borisu Pahorju, a ne samo o njem, sem v zamejstvu našel 90 sodelavcev in virov Udbe. Govorimo o obdobju od leta 1952 do leta 1989. Seveda moramo število pomnožiti, ker je večina dokumentov uničenih.

Trst je bil strašno zanimiv, saj se je tu dogajalo ogromno ključnih zadev. Na primer "informbirojevsko" dogajanje v sami levici, razkol v komunistični partiji, Sovjetska zveza, Vidali. Tu je šlo za spopad med NKVD in Udbo. Udba je uspešno prodrla v sam vrh italijanske

»Največ kontrole je seveda imel leta 1975, ko je prišlo do objave slovitega Kocbekovega intervjuja. Takrat je režim podivjal.«

komunistične partije. Vsaj tako pravi nekdanji oznovec, ki je danes star 90 let. Na televiziji je izjavil, da so imeli svojega človeka v samem vrhu KPI, ki jim je poročal o sestankih najvišjega vodstva italijanske partije. Imena ne bo razkril, je dejal, temveč bo šel z menoj v grob.

Sam sumim, da bi to lahko bil Karel Šiškovič, ki je bil sodelavec Udbe s kodnim imenom Gino.

■ Kako je bilo mogoče, da v vseh teh desetletjih ni prišlo do incidentov z italijanskimi agenti?

● Ja, to je zanimivo, saj so se udbovci sprehajali po Trstu skoraj kot po Ljubljani. Če vzamemo primer Borisa Pahorja, so mu mikrofone nastavili na domu, ki se je takrat nahajal na sredi Kontovelske rebri, v hišo, ki je stisnjena na hribu. Za sprejemanje pa so se morali z avtomobili voziti po tisti uličici in krožiti po tistih strminah. Da ne bi bili sumljivi, so sicer imeli italijansko registrsko tablico, a ne moreš verjeti, kako so to lahko neopaženo počenjali. O tem prisluškovanju sicer nisem našel nobenega prepisa, jasno pa udbovci pišejo, da so mu aparaturo nastavili in da so jo "eksploitalirali" s pomočjo avtomobilov!

■ Koliko pa se je Boris Pahor pravzaprav zavedal, da mu sledijo?

● Da so ga spremljali, je seveda vedel, ko sem mu pa pokazal določeno gradivo, ko sem pisal o Kocbeku, je rekel, da je neverjetno, da so mu vdiral v Trstu.

Največ gradiva, 200 strani obsega to obdobje v moji knjigi o Pahorju, kar pomeni največ kontrole, je seveda imel leta 1975, ko je prišlo do objave slovitega Kocbekovega intervjuja. Takrat je režim podivjal, Edvarda Kocbeka so hoteli aretirati, ko bi mogli, bi tudi Borisa Pahorja in Alojza Rebulo. Javni tožilec je napisal komunističnemu vodstvu, po katerih vsebinah bi jih lahko zaprli. A si niso upali, saj bi prišlo do prevelikega mednarodnega škandala.

Sicer pa je Edvarda Kardelja leta 1969 že zelo razkačila knjiga Odisej ob jamboru. Še prej, leta 1966, je začela izhajati revija Zaliv, ki jih je spravljal ob živce, nakar sta tu bili aretaciji sodelavcev Zaliva Viktorja Blažiča in Franca Miklavčiča, Pahorjevi nastopi na raznih tribunah. Leta 1966 v Ljubljani nihče ne bi

mogel objaviti člankov, ki so izšli v Zalivu, tudi Kocbekov intervju seveda ne bi mogel najprej iziti v Ljubljani.

Pride pa obdobje, ko se tudi v Sloveniji začnajo pojavljati teksti in vsebine, ki so dotlej lahko izhajali

le v zamejstvu. Omenjene vsebine najdemo v Novi reviji, ki si obesi na jadro Pahorju dragi temi Kocbeka in nacionalno vprašanje. Takrat se pomen ali nevarnost Borisa Pahorja in drugih disidentov ter samega zamejstva kot tribune svobodnega govora tudi za matico začne zmanjševati, ker se baza oporečništva zelo razširi tudi v Sloveniji in se teža bolj razporedi med številne protagoniste.

Če je bil Boris Pahor v 70. letih strašno opazovan, je bilo tega v 80. letih verjetno bistveno manj. Uporabil sem "verjetno", ker je dokumentacija iz tega obdobja veliko bolj uničena, kot za prejšnje desetletje, tako da o tem lahko le ugibam.

■ Ali je motil tudi nastanek politične stranke Slovenska levica?

● Seveda jih je motil, ker je v programu bilo napisano, da je Slovenska levica proti ekskluzivizmu slovenske partije, proti njeni izključnosti. Boris Pahor je gradil na tradiciji OF, ki je hotela biti koalicija, a jo je partija že v začetku vojne zlorabila in z Dolomitsko izjavo tudi formalno izničila. Udba piše, da je Boris Pahor v Slovenski levici zbral razočarane "oefarje".

Stranka jih je torej motila, čeprav njena zgodba s političnega vidika oz. njene politične teže ni bila posebno pomembna.

Znotraj komunistične partije so seveda tudi bile frakcije, a jih je Tito sproti uničeval, vrh partije je skušal ohranjati homogenost in monopolni položaj, ki ga je Pahor s to stranko ogrožal ali bolje rečeno problematiziral.

■ Ko ste pregledali toliko udbovskega gradiva o Borisu Pahorju, kako ocenjujete našega rojaka?

● Ta knjiga med drugim pokaže oz. potrjuje, da je Boris Pahor izjemen človek. V mislih nimam njegovega literarnega ustvarjanja, ki ga ne morem in ne znam soditi, govorim o javnem in družbeno-političnem delovanju. Nisem našel ene same zadeve, ki bi nanj metala senco. Objavil sem čisto vse, kar sem našel. Če bi našel kaj neprijetnega, bi tudi objavil, a tega ni bilo.

Moram reči, da ostajata njegov lik in njegova vloga, tako kot izhajata tudi iz teh dokumentov, ekselentna. 🐾

Narodna identiteta in mladi

Maja Smotlak deluje na Inštitutu za jezikovne študije ZRS Koper in se raziskovalno ukvarja s slovenskim leposlovjem, zlasti s slovensko književnostjo v Italiji. Leta 2014 je doktorirala na Oddelku za slovenistiko Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem. Njena nekoliko predelana doktorska disertacija je izšla letos pri založbi Mladika v Trstu z naslovom *Narodna identiteta v sodobnem slovenskem romanu v Italiji (1991–2015)*. Maji Smotlak, ki bo letos v začetku septembra sodelovala na 52. študijskih dnevih Draga, smo postavili tri vprašanja v zvezi z odnosom mladih do narodnostne tematike.

■ **Vaša monografija se osredinja na problem sodobnega pripovedništva Slovencev v Italiji in njegovega razmerja do naroda. Kakšen je odnos mladih piscev do naroda?**

● V svoji monografiji sem se znotraj pripovedništva osredotočila na roman. Potrebno je povedati, da so med sodobnimi slovenskimi romanopisci v Italiji ustvarjalno aktivni pripadniki zelo različnih generacij, ki se tako ali drugače opredeljujejo do vprašanja naroda. Ravno mladi pisci, po katerih sprašujete, pa so tisti, ki temo naroda nadomeščajo z drugimi. Ko govorim o mladih avtorjih, mislim na generacijo piscev, rojenih po letu 1965, na Vilmo Purič, Matjaža Klemšeta, Erika Sancina in Vinka Bandlja. Za razliko svojih predhodnikov ti avtorji v

»Za razliko svojih predhodnikov mladi avtorji v svojih romanih ne pojmujejo naroda več kot najvišjo ali vsaj zelo pomembno vrednoto.«

svojih romanih ne pojmujejo naroda več kot najvišjo ali vsaj zelo pomembno vrednoto. Svet, v katerega postavljajo

svoje literarne like, je namreč pogreznjen v popolno krizo kakršnihkoli vrednot, ki se kažejo kotčasne in nezanesljive, kar je na nek način izraz negativnih strani globalizacije. Od omenjenega trenda v določeni meri odstopa le Vilma Purič s svojim prvim romanom *Burjin čas*, v katerem je pojmovanje in prikazovanje naroda bolj sorodno starejšim piscem.

■ **Prvo vprašanje poraja naslednje: o čem najraje pišejo mladi?**

● Mladi romanopisci najraje izbirajo temo



eksistencialne stiske, človeške razsrediščenosti. To-rej nekdanja kolektivna vprašanja nadomeščajo z individualnimi. Tako se na primer v drugem romanu Vilme Purič *Brez zime* protagonistka spopada z duševno boleznijo, v Klemšetovem delu *V zakrpanih gozdarjih* se protagonist odpravi na pohod po slovenski planinski poti od Maribora do Ankarana in obenem z bralcem deli svoja razmišljanja, spomine, vprašanja ter skrbi, Sancinovo besedilo *Nekje sredi vročine* pa prikazuje bivanjsko izgubljenost mladega apolitičnega obritoglavca, ki potuje sam po Evropi. S tematskega vidika predstavlja zanimivo novost Vinko Bandelj s svojim romanom *Grad in čas*, ki se oddalji od človeških problemov in se skozi različne besedilne vrste loteva zgodbe gradu, narave, ki ga obdaja, ter njenih procesov. Pri tem pa bi bilo zanimivo vedeti, ali je odmik stran od naroda pri mladih posledica pomirjenega odnosa do lastne narodne identitete, zgolj želja po tematskem preobratu, oboje hkrati ali kaj povsem drugega.

■ **Ali je pojem narodne identitete, tako kot je temaziran v literarnih delih, kronološko, v zadnjih dvajsetih letih izgubil kakšen atribut oziroma je pridobil nove bistvene značilnosti?**

● V zadnjih dvajsetih letih je pojem narodne identitete skozi slovenski roman v Italiji pridobil nove bistvene značilnosti, delno pa jih tudi izgubil. Odvisno je namreč, o kateri generaciji avtorjev govorimo. Če vzamemo v poštev najstarejšo generacijo piscev, rojenih med letoma 1913 in 1945, lahko prepoznamo njihovo pojmovanje slovenske narodne identitete kot nečesa malodane vrojenega, pri čemer so njene prepoznavne sestavine jezik, kultura, kolektivni spomin, prostor in tem dodajajo še element državnosti, Alojz Rebula pa na primer tudi versko dimenzijo. Pri avtorjih, rojenih med letoma 1946 in 1965, se razvije zavest o tem, da je narodnost nekaj privzgojenega, a kljub temu še vedno ohranja visoko vrednost. Ti izpostavljajo podobne narodnoidentitetne sestavine kot starejši pisci, vendar poudarijo tudi pomembnost, ki jo ima za narod šport. Najmlajši pa v skladu s tem, kar sem o njih že povedala, pojmujejo narod kot nekaj relativnega in desakraliziranega. Nekdanje iskanje in poudarjanje sestavin, ki naj bi tvorile slovensko

narodno identiteto, pri njih nadomešča imaginarij, sestavljen iz podob angloameriškega kulturnega in potrošniškega sveta.


■ **V kolikšni meri je slovenščina identifikacijski jezik mladih slovenskih pisateljev v Italiji?**

● Slovenščina ni več edini jezik sodobnih pisateljev slovenske narodnosti, ki živijo v Italiji. Nekateri se odločajo za italijanščino (npr. Luigi Crociato, Igor Gherdol, Ivan ali Giovanni Tavčar, Claudia ali Klavdija Vončina, Michele ali Miha Obit), ob čemer se odpira nadvse aktualno vprašanje, ali naj se z njimi ukvarja slovenska ali italijanska literarna

zgodovina. Poleg tega pa se spremenjeni odnos do jezika kaže tudi znotraj literarnih besedil tistih avtorjev, ki pišejo v slovenščini. Na primer v romanih mlajših pisateljev zasledimo več tujih, zlasti

»V romanih mlajših pisateljev zasledimo več tujih, zlasti angleških izrazov.«

angleških izrazov, kot jih je v besedilih predhodnih generacij. Tudi na vsebinski ravni se kaže razlika v primerjavi s starejšimi pisci, ki pogosto vneseno poudarjajo vrednost slovenskega jezika. Naj kot enega nazornih primerov navedem besede, ki jih izreče Stanko Križnik, alter ego Srečka Kosovela, v romanu *Kačja roža* Alojza Rebule: »*Ko pišem v tem jeziku, se počutim kakor v rovu zlate rude, ki so ji kepe žlahtne kovine prepredene s koreninami svetih dreves ... Pišem ga, ko da je to jezik milijarde. In kolikor zajema resnice, kolikor prestreza lepote, tudi je jezik milijarde.*« Pri mlajših podobnih zapisov, povezanih z jezikom, za zdaj nisem zasledila.

Nedvomno so omenjene spremembe odraz širšega odnosa Slovencev v Italiji do slovenskega jezika, ki je razbremenjen občutka ogroženosti in znotraj katerega žal kopni tudi zavedanje o tem, kako pomembno za človekov harmoničen in celovit intelektualni ter čustveni razvoj je razvijanje lastnega prvega jezika ali prvih jezikov, ko govorimo o sočasnih dvo- ali večjezičnih govornicah. Eden osnovnih pogojev razumevanja sveta, oblikovanja mnenj in izražanja teh je suvereno obvladovanje lastnega prvega jezika oz. jezikov. Zdi se mi, da ko ne znamo ravnati z besedami, smo kot pohodnik brez čevljev. Pot je težavnejša. Poleg tega pa s »čevlji« praviloma pridemo dlje. 

Drobtinice o slovenskem govoru

O odrskem govoru v otroških in mladinskih predstavah

Manica Maver

Že več kot dvajset let vsako drugo leto poteka Festival amaterskih gledaliških skupin v Mavhinjah in za vsako izvedbo se na festivalu predstavi okoli dvajset gledaliških skupin. Približno polovica nastopajočih skupin je mladinskih ali otroških. Ob prejšnji izvedbi festivala pred dvema letoma mi je ostalo v spominu, da je takratna žirija precej kritizirala dejstvo, da marsikateri režiser napiše besedilo nalašč za svojo skupino. Vendar pa je za naše skupine težko najti primerna dramska besedila, čeprav se na slovenskem trgu zadnja leta pojavljajo nekatere knjižne izdaje dramskih besedil za otroke.

Kot primer take knjige naj omenim besedila, ki so zbrana v zbirki dramskih besedil za otroška in mladinska gledališča *Petka* (2013): v knjigi je pet dramskih besedil, dve sta namenjeni izvajalcem prvih treh razredov osnovne šole (*Ježki gredo v svet* Jane Kolarič, *Družina* Kim Komljanec), po eno pa je namenjeno starejšim osnovnošolcem (*Mulci proti doktorju Zlobi* Janeza Remškarja), srednješolcem (*Pepelka* Tamare Matevc) in višješolcem (*Fatamorgana* Samante Kobal). Samo prva igra, ki je namenjena prvi triadi, je napisana v knjižni slovenščini. Drugo besedilo (še vedno za prvo triado) je napisano v splošnem pogovornem jeziku, ostala tri besedila pa v splošnem pogovornem jeziku, ki pa ima veliko nižjih pogovornih, žargonskih in slengovskih primesi. Pogoste so besede, ki izhajajo iz angleščine. Vokalna redukcija, ki je sicer značilna za ustno sporočanje, je marsikje tudi zapisana. Naj navedem nekaj primerov neknjižnega jezika v omenjenih besedilih:

Tak je lajf.

Čak mal.

U, dobra mašina!

Veš kva, tamau!

A bi radi, da sladkorno fašem?

(*Mulci proti doktorju Zlobi*)



Si bila v šopingu?

... noge v luft drži.

(*Pepelka*)

Šit!

Jan, sori!

Si zamisliš, da četaš s tvojim fotrom ali mamom?

Strange situacija!

(*Fatamorgana*)

V *Fatamorgani* imamo kar cele replike v angleščini:

Who cares?

Spooky!

Fuck off!


V Sloveniji je torej pri dramskih besedilih za otroke in mlade precej razširjena neknjižna zvrst jezika. Verjetno se avtorji odločajo za tak jezik, ker je bližji vsakdanjemu govoru mladih in jim torej omogoča, da se laže vživijo v svoj lik. Ker se v vsakdanjem govoru ljudje ne pogovarjajo v knjižnem jeziku, se dramatikom zdi bolj naravno, da dialoge v dramskem besedilu napišejo v takem jeziku, ki je bližji vsakdanji govorici.

Za slovenske govorce v Trstu pa tu nastane problem. Govor, v katerem so napisane zgoraj omenjene predstave, je zamejskim mladim igralcem bolj tuj kot knjižna slovenščina. Slengovskih besed ali angleških izrazov, ki so razširjeni v Sloveniji, pri nas mladi ne poznajo, uporabljajo bolj besede in fraze, ki izvirajo iz italijanščine. Tudi vokalna redukcija, ki jo Toporišič v nekaterih primerih ima za značilnost knjižnega pogovornega jezika (npr. izpust končnega nenaglašene i-ja pri vseh množinskih deležnikih na -l), ni razširjena v Trstu in je bolj značilna za Ljubljano oz. za osrednje gorenjsko-dolenjsko območje.

Sama sem prepričana, da bi moral biti jezik na odrskih deskah načeloma knjižni jezik, saj je knjižni jezik »namenjen sporazumevanju na vsem slovenskem ozemlju in z narodnoreprezentativno vlogo« (Toporišič 2004: 14). Gledališka umetnost pa je po mojem kot književnost: načeloma naj bo v knjižnem jeziku, da je razumljiva na celotnem slovenskem ozemlju in ima tudi "narodnoreprezentativno vlogo". Tu mislim na knjižnopogovorni jezik, kot ga pojmuje Toporišič: to je manj stroga pogovorna varianta knjižnega jezika, ki se uporablja večinoma takrat, ko govorimo brez vnaprej pripravljenega besedila, saj dialog na odru mora vsaj delno odražati dialog v realnem življenju, ki nikoli ni "vnaprej pripravljen".

Vseeno pa se mi zdi, da bi morali slovenski jezikoslovci malo redefinirati, katere značilnosti

uvrščati v splošni oz. knjižnopogovorni jezik. Zaenkrat se mi zdi, da vdirajo v splošni pogovorni jezik le značilnosti in besedje iz osrednje Slovenije.

Po drugi strani se zavedam, da bomo morali zamejci večjo skrb posvečati spoznavanju tudi pogovorne in ne samo zborne slovenščine. Drugače je nevarno, da se Slovenci iz Trsta ne bomo več razumeli z nekom, ki prihaja iz osrednje Slovenije. To se delno že dogaja med našo mladino: ko nekateri srečajo sovrstnika iz Slovenije, ga ne razumejo, ker ta ne govori knjižno. Upala bi si trditi, da marsikdo v Trstu bolje obvlada zborna slovenščina kot vrstniki v osrednji Sloveniji, vendar je njihovo znanje omejeno na strogo zborna obliko, tuje pa jim je besedišče, oblikoslovje in skladnja, značilno za pogovorno zvrst jezika. 

Pismo

Revija Mladika je v letošnji dvojni februarško-marčni številki (2017/2-3) v rubriki Pisma uredništvu objavila moj zapis O zamejskem kompleksu, ki je nato odmeval tudi v prispevku Manice Maver na naslednjih dveh straneh. Očitno je bil moj prispevek prekratek, da bi v njem v celoti predstavil svoj pogled na problematiko, zato bom skušal vrzel zapolniti. Navezal se bom tudi na avtoričin pogled na knjižni in splošni pogovorni jezik, o katerem Manica Maver polemizira z dr. Markom Stabejem.

Čeprav po izobrazbi nisem slovenist ali jezikoslovec, se s slovenščino poklicno ukvarjam že približno petnajst let, najprej kot novinar oziroma publicist, zadnje čase pa tudi kot pedagog. Knjižni jezik je tisti jezik, ki je nastal na podlagi korpusov (zbirk) besedil, ko je bila glavno gonilo jezikovnega razvoja knjiga. Danes zato raje govorimo o slovenskem standardnem jeziku, saj na njegov razvoj vplivajo in korpuse zato sestavljajo tudi in predvsem drugi mediji (časopisje, televizija, internet ipd.).

Če pa že hočemo govoriti o knjigi kot podlagi za nastajanje jezikovnih pravil, lahko kot primer vzamemo deli dveh reprezentativnih avtorjev našega prostora. Prvi je Alojz Rebula z romanom *Pred* poslednjim dnevom, drugi pa Marko Sosič s kratkim romanom *Balerina, balerina*. Zanimivo je opazati, da se Rebulov jezik v omenjenem romanu marsikje oddaljuje od t. i. »knjižnega« (glej zapis Martine Ožbot

v Rebulovem zborniku 2). Pisatelj včasih uporablja nekatere samosvoje jezikovne vzorce, predvsem kalke iz italijanščine, pa tudi besede, ki jih v SSKJ-ju ni (primer *estetistka* namesto *kozmetičarka*). Sosičeva *Balerina, balerina* pa vsebuje precej narečnih izrazov (predvsem v dialogih), narečno skladnjo, popačenke iz italijanščine in podobno. K nakazanima primeroma bi jih lahko dodali še veliko, eden najlepših je prav gotovo pesem Miroslava Košute *Jutrišnje tržaško jutro*, v kateri pesnik v slogu medjezikovnosti preklaplja med slovenskim in italijanskim jezikom.

Ko sem pisal o nesmislu obstoja zamejskega kompleksa, sem imel v mislih predvsem to, da se svojih posebnosti nikakor ne smemo sramovati pred pripadniki večinskega naroda. Vsako jezikovno področje slovenskega narodnega prostora (torej ne samo naše) ima svoje zanimivosti, ki so pogojene z zgodovinskimi danostmi. Nesmiselno je torej, vsaj po mojem mnenju, da želimo biti bolj papeški od papeža.

O estetski vlogi književnosti in jezika pa sem še vedno prepričan, tako da me branje besedil, ki so v veliki meri napisana v slengu in brez slovenske skladnje, čedalje bolj moti. Mnenja pa sem, da ni smrtni greh, če tu in tam uporabimo kako besedo ali vzorec, ki sta značilna za naš prostor in ki naše izražanje bogatita.

Primož Sturman

Mesec julij – mesec Jakoba Ukmarja

Tomaž Simčič

Najbrž je v naši skupnosti zavest, da imamo tudi Slovenci v Italiji kandidata za prigrasitev k blaženim, vse premalo navzoča. Tako bi vsaj sodil opazovalec, če bi se oziral zgolj na prostor, ki ga božjemu služabniku Jakobu Ukmarju odmerjajo naši mediji.

Svetla izjema je v tem smislu bilten openske župnije, ki nas v zadnji številki spominja, kako je življenje Jakoba Ukmarja povezano z mesecem julijem: v tem mesecu se je namreč leta 1878 naš božji služabnik rodil in bil krščen, v tem mesecu je bil 23 let kasneje posvečen v duhovnika in je daroval svojo novo mašo. Pa tudi god njegovega zavetnika, sv. Jakoba apostola, je v mesecu juliju. Zato ni naključje, da se openska župnija svojega velikega rojaka vsako leto v tem času še posebej spominja in moli za njegovo prigrasitev k blaženim.

Razen Opčin, ki so njegov rojstni kraj, se Ukmarja seveda spominjamo tudi v drugih tržaških župnijah, na primer



»V škedenjski cerkvi je Ukmar imel znameniti govor o sožitju med narodi, ki spada prav gotovo med najvišje dosežke katoliške homiletike od časov cerkvenih očetov do današnjih dni.«

Na sliki: Dušan Jakomin in Jakob Ukmar

v postnem času pri Sv. Jakobu. Tu je med najhujšim fašističnim preganjanjem imel Ukmar vsako leto zelo odmevne postne govore. Dalje se ga spominjamo v Rojanu, na primer med praznovanjem obletnice tamkajšnje Marijine družbe. Kot rojanski kaplan je prav on ustanovil to zaslužno organizacijo. Gotovo se Ukmarja spominjajo tudi vsakega 24. avgusta v Lanišću v Istri: tu je leta 1947 med birmovanjem prišlo do krvavega nasilja, ki je terjalo življenje mladega hrvaškega duhovnika (sedaj blaženega) Mira Bulešiča, medtem ko je Ukmar, ki je bil prav

tako kot Bulešič žrtev napada, udarce čudežno preživel. Morda je dozorel čas, da bi se Ukmarja kdo spomnil tudi v Ricmanjah, kjer je v letih 1906–1908 kot župnijski upravitelj

marsikaj po krivici pretrpel. Seveda pa je z msgr. Jakobom Ukmarjem še najtesneje povezana verska skupnost v Šklednju, saj je ta kraj izvolil za svoj novi dom in tu preživel glavnino svojega življenja vse

13. PRIZNANJA KAZIMIR HUMAR



Pogled na občinstvo (levo) in trije nagrajenci (foto DD)

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici so predstavniki samega Kulturnega centra, Združenja cerkvenih pevskih zborov in Zveze slovenske katoliške prosvete 4. aprila trinajstič podelili Priznanja Kazimir Humar. Prejeli so jih bivši dolgoletni škofov vikar za Slovence v goriški nadškofiji in kulturni delavec msgr. Oskar Simčič, župnik in slovenski dekan ter vsestranski javni in kulturni delavec Marijan Markežič in zvesti, neutrudni goriški prosvetni delavec Niko Klanjšček.

Zapel je mešani pevski zbor Lojze Bratuž pod vodstvom Davida Bandlja.

PRIMORSKA ZGODOVINA

Zgodovinar in urednik prof. Salvatore Žitko je v Kopru v zbirki Knjižnica Annales Majora izdal novo monografijo na 310 straneh z naslovom Avstrijsko Primorje v vrtincu nacionalnih, političnih in ideoloških nasprotij v času ustavne dobe (1861–1914).

OPERA OMNIA MIRKA FILEJA

Zbrano skladateljsko delo Mirka Fileja (1912–62), ki je bil duhovnik, profesor, dirigent, skladatelj in javni delavec, je zdaj na voljo v knjižni obliki. Izdalo ga je Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice, uredil pa prof. Ivan Florjanc.

VSESLOVENSKI POBUDI

Komisija Državnega zbora za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu je 6. julija v prostorih parlamenta v Ljubljani pod geslom "Slovenec sem" pripravila 17. Vseslovensko srečanje. Na njem so posebno pozornost posvetili izseljevanju mladih na tuje. Po pozdravih predsednika Državnega zbora Milan Brgleza, ministra za Slovence v zamejstvu in po svetu Gorazda Žmavca in predsednika omenjene komisije Ivana Hršaka so imeli uvodne referate predsednik Svetovnega slovenskega kongresa Boris Pleškovič, poslovodja Slovenske prosvetne zveze iz Celovca Janko Malle in predsednica Slovenskega kluba iz Trsta Poljanka Dolhar.

V Rakičanu pri Murski Soboti pa je bila 8. julija osrednja prireditev tridnevnega srečanja Dobrodošli doma, ki ga vsako leto v drugem kraju v sodelovanju s krajevnimi oblastmi prireja Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu. Poleg nastopov 17 glasbenih in folklornih skupin iz zdomstva, zamejstva in matice, ekumenskega bogoslužja ob 500-letnici reformacije v Prekmurju, nogometnih tekm in drugih srečanj je bila na sporedu tudi konferenca o gospodarskem sodelovanju

do smrti leta 1971. Škedenjci tako Jakoba Ukmarja počastijo vsako leto novembra, ko je obletnica njegove smrti, in pa zlasti maja med šmarničnimi pobožnostmi. 31. maja 1931 je namreč Ukmar v škedenjski župni cerkvi imel znameniti govor o sožitju med narodi, ki spada prav gotovo med najvišje dosežke katoliške homiletike od časov cerkvenih očetov do današnjih dni.

Kdor danes govori ali piše o Jakobu Ukmarju, seveda ne more mimo vprašanja, ki se upravičeno pojavlja v naši skupnosti, namreč kako stojijo stvari z njegovo beatifikacijo. O tem pravzaprav v nekakšni zadregi govorimo bolj šepetaje in pišemo bolj na splošno. Pa naj tu o tem navržem nekaj odkritejših besed.

Julija leta 2009 se je škofijski del procesa za Ukmarjevo beatifikacijo zaključil. Dokumenti za nadaljevanje postopka so bili jeseni istega leta predani konkregaciji za zadeve svetnikov v Vatikanu. Po nekajletnih

zapletih je pokojnemu msgr. Dušanu Jakominu v Rimu vendarle uspelo najti usposobljeno osebo, ki je bila pred pristojnim rimskim forumom imenovana za novo postulatorko. Kazalo je, da se bodo stvari dobro razvijale. Smrt msgr. Dušana Jakomina na začetku leta 2015 je vnesla nekaj negotovosti, saj ni bilo jasno, kdo naj bi odtlej skrbel za zvezo med tržaško škofijo in postulatorko v Rimu. Negotovost se je v naslednjih mesecih stopnjevala, saj so med tržaške vernike začele pronicati vesti o nekakšnih »težavah«.

Končno je proti koncu leta 2016 postulatorka osebno obiskala tržaško škofijo in se 3. decembra v Ukmarjevem domu v Škednju sestala tudi s slovenskimi duhovniki in verniki. Tu smo izvedeli, da so pristojni na kongregaciji po sumarnem pregledu aktov, ki jih je škofija posredovala Rimu, ugotovili, da je potrebno postopek na škofijski ravni obnoviti. Skratka, medtem ko smo mislili, da stvar nemoteno »teče«, smo se morali soočiti z dejstvom, da se beatifikacijski proces vrača takorekoč na začetek in da je na potezi spet tržaška škofija. Razume se, da je bilo postulatorkino poročilo za udeležence škednjskega sestanka prava hladna prha. Pa ne toliko zaradi ugotovljenih pomanjkljivosti, ki bi jih bilo nedvomno mogoče z dobro voljo brez večjih težav odpraviti. Pač pa zaradi sicer diplomatsko izrečenih,

a vendarle jasnih postulatorkinih besed o tem, da je Ukmarjeva stvar vsekakor »zapletena« in »težka« ter da ne kaže, da bi si o tem delali kake velike utvare.

Zakaj je beatifikacijski proces za Jakoba Ukmarja »težak in zapleten«? Nekateri razlogi so nedvomno tehnične narave. Ukmarjeva pisna zapuščina je namreč izjemno obsežna in je skoraj vsa v slovenščini, kar pomeni, da je potrebno ogromno gradiva prevesti v enega od petih uradnih jezikov kongregacije. To pa zahteva ne le veliko časa, ampak tudi veliko denarja. Ampak bolj od tehničnih zapletov vzbujajo zaskrbljenost vsebinski vidiki, o katerih postulatorka iz razumljivih razlogov ni izrecno govorila, je pa dala razumeti, da obstajajo. Tu smo pa v območju

domnev in karkoli s tem v zvezi zapišem, je zgolj moje osebno mnenje, in nič več. Ne verjamem pa, da je postulatorka, ko je govorila o »težavnem in zapletenem« postopku, mislila na Ukmarjeve argumente proti nauku o večnosti pekla, ki jih je obzirno in s pripravljenostjo

»Beatifikacijski proces za Jakoba Ukmarja, "težak in zapleten", se vrača takorekoč na začetek in je na potezi spet tržaška škofija.«

se pokoravati cerkvenemu učiteljstvu izrazil v svoji postumno izšli Eshatologiji (1972), ali na kake druge sporne teološke formulacije. Bolj verjetno utegnejo proces Ukmarjeve beatifikacije upočasniti pomisleki o njegovih domnevnih razhajanjih s tržaškim ordinarijem v obdobju po dogodkih v Lanišću. Pravim, domnevnih, kajti hierarhična pokorščina je bila Ukmarju sveta in je ni nikoli prelomil. Seveda pa Ukmar pokorščine ni istovetil z nekritičnim prikimavanjem in je tudi pred predstojniki svoja mnenja in stališča odkrito in pokončno zagovarjal. In res, še danes ob branju njegove korespondence (kolikor je ohranjena) človek obstrmi in mora občudovati njegovo notranjo svobodo, ki jo je kot malodko znal združevati z zvestobo nauku in hierarhiji.

Opisane okoliščine od tržaške verske skupnosti, zlasti slovenske, seveda terjajo temeljit razmislek. Nenazadnje mora ta razmislek vzeti v poštev tudi dejstvo, da je naša verska skupnost, torej prav tista, ki bi morala biti gonilna sila procesa, šibka in nevlpivna. To pa ne pomeni, da se ne da ničesar storiti. Voljo za nadaljevanje postopka bi naša skupnost najbolj prepričljivo izpričala s tem, da bi se Jakoba Ukmarja stalno spominjala, da bi njegov lik in njegov nauk poglobljala, da bi se k njemu priporočala in da bi to svojo naravnost v vseh okoliščinah in okoljih posredovala tudi širšemu okolju. 🌱

GALA SREČANJE ASEF IN SLAVNOSTNI GOVOR PROF. EDIJA GOBCA

Ameriško-slovenska izobraževalna fundacija ASEF (The American Slovenian Education Foundation, www.asef.net), ki sta jo pred leti ustanovila v Kaliforniji mladi redni profesor računalništva in raziskovalec prof. dr. Jure Leskovec (letnik 1980) in jezuit prof. dr. Peter Rožič (1977), je 25. marca v Slovenskem narodnem domu v Clevelandu priredila svoje 4. Gala srečanje. Gre za način, kako popularizirati lastno dejavnost in zbirati zanjo sredstva. Namen fundacije je namreč, da s štipendijami, povezovanjem študentov in predavateljev ter drugimi pobudami pomaga slovenskim in ameriško-slovenskim študentom, da razvijajo strokovno odličnost, svoj značaj in vrednote ter čut za služenje skupnosti. Z njo sodeluje cela vrsta uglednih osebnosti na obeh straneh Atlantika, o svojem delovanju pa poroča na spletnem biltenu ASEF Newsletter.

Na Gala srečanju je bil slavnostni govornik upokojeni profesor sociologije in antropologije na Kentski državni univerzi dr. Edi Gobec iz Clevelanda. Predavatelj, ki bo julija praznoval 91-letnico, je leta 1951 ustanovil Slovensko ameriško raziskovalno središče in še vedno raziskuje ter piše (zlasti v Slovensko ameriških časih v Clevelandu in v Družini). V govor je strnil nekaj podatkov, o katerih obsežno piše v svoji monumentalni 17. knjigi, ki je v slovenski in angleški izdaji izšla pri Družini pod naslovom Slovenski ameriški izumitelji in inovatorji (angl.: Edward Gobetz, Slovenian American Inventors and Innovators, 2016). Središče, ki ga vodi



ob bistveni pomoči žene Milene, kot je sam poudaril na srečanju, se namreč posveča raziskovanju in predstavljanju izjemnega deleža ljudi slovenskega porekla pri kulturnem in znanstvenem napredku tako ZDA kot sveta.

PESEM MLADIH 2017

V gledališču Prešeren v Boljuncu je Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta 1. in 2. aprila priredila otroško in mladinsko pevsko revijo Pesem mladih. V štirih izmenah se je zvrstilo kar 28 zborov. Prisotne je pozdravil predsednik ZCPZ Marko Tavčar, s svetovalno vlogo za dirigente pa je bila na delu posebna strokovna komisija.

Revijo je ZCPZ začela prirejati leta 1971.

KOČEVSKI ROG 2017

Pod Krenom v Kočevskem rogu sta bila 3. junija somaševanje, ki ga je vodil novomeški škof Andrej Glavan, in obletna slovesnost, ki ju v spomin na žrtve povojnih pobojev v prvih junijskih dneh prirejata župnija Kočevje in Nova Slovenska zaveza. Pel je župnijski zbor iz Zagradca, osrednja govornica pa je bila zgodovinarica Helena Jaklitsch. Na predvečer in vso noč je bilo tam molitveno bedenje.

Komemoracije se je udeležil tudi manjši avtobus Goričanov in Tržačanov v priredbi organizatorjev Srečanj pod lipami v Gorici. Nazaj grede so obiskali še Muzej krščanstva na Slovenskem in baziliko ter samostan v Stični.

LETOS 5 NOVOMAŠNIKOV, PRI NAS 2 ZLATOMAŠNIKA

Na Slovenskem bo letos le pet novomašnikov, kar je verjetno najnižje število doslej. Na praznik prvakov apostolov je bil na Sv. Gori posvečen koprski novomašnik, v ljubljanski stolnici pa sta bila posvečena škofijski novomašnik in kapucin. Konec julija bo na lgu posvečen salezijanec. Novomašnik grškokatoliškega obreda pa bo posvečen septembra.

Med Slovenci v Italiji sta zlato mašo obhajala duhovnika iz matične Slovenije, ki že dolgo delujeta v zamejstvu, salezijanec Ivo Miklavc, ki upravlja župnijo Trebče v tržaški škofiji, in Ambrož Kodelja, ki sta mu zaupani župniji Doberdob in Jamlje v goriški nadškofiji.



Sergij Pahor in Darka Zvonar Predan (levo); Renato Podbersič ml., Jelka Piškurić, Damjan Hančič in Ivo Jevnikar (desno)



DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV SKLENILLO SEZONO

V ponedeljek, 15. maja, je bila gostja večera v Društvu slovenskih izobražencev časnikarka Darka Zvonar Predan, ki je v pogovoru s predsednikom Sergijem Pahorjem predstavila svojo knjigo Beograjski pogovori. Naslednji ponedeljek, 22. maja, so večer posvetili publikacijam Študijskega centra za narodno spravo iz Ljubljane. Publikacije so predstavili dr. Damjan Hančič, Jelka Piškurić in dr. Renato Podbersič. Knjižnica Dušana Černeta je na večeru priredila razstavo vseh dosedanjih knjižnih izdaj Študijskega centra. Naslednji ponedeljek, 29. maja, so večer posvetili dr. Andreju Gosarju in predvajali dokumentarec

o njem, ki ga je pripravil režiser in scenarist Jernej Kastelec. Pogovor z avtorjem je vodil Tomaž Simčič. V ponedeljek, 5. junija, sta bila gosta zgodovinarja prof. Stane Granda in prof. Franc Čuš. Govorila sta o majniški deklaraciji, ki je pred sto leti naznanila vstop Slovencev v Jugoslavijo, leta 1989 pa njihov odhod iz nje. Ogledali so si tudi krajši dokumentarec o dr. Antonu Korošču, duhovniku in politiku prve Jugoslavije. Dvanajstega junija je bil gost večera arheolog dr. Janez Dular, ki je odgovoril na vprašanje Kaj nam lahko pove arheologija o začetkih krščanstva na Slovenskem? V sredo, 14. junija, je DSI skupaj s Tržaškim knjižnim



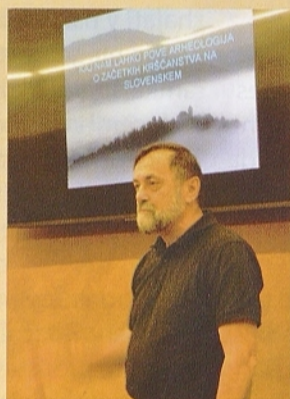
Tomaž Simčič in Jernej Kastelec

UMRLA JE ALENKA GOLJEVŠČEK KERMAUNER

Dne 17. januarja je umrla pisateljica in raziskovalka ljudskega slovstva dr. Alenka Goljevšček, vdova po literarnem zgodovinarju Tarasu Kermaunerju. Rodila se je 7. septembra 1933 v Ljubljani. Iz svoje stroke je pisala o mitih v slovenski ljudski pesmi, o pravljicah idr. Napisala je več radijskih, televizijskih in gledaliških iger. Odmevne so bile njene družbenokritične drame. Odmevna je bila njena zbirka pravljic Čudozgodbe. Veliko je sodelovala pri moških raziskavah slovenske dramatike. Pisala je tudi gledališke kritike ter ocene umetniških razstav, plesnih prireditev, filmov in knjig.

UMRLA JE VILMA BRAJNIK

V Gorici je 22. aprila preminila bivša interniranka in politična delavka Vilma Brajnik (Braini), vdova Corva. Rodila se je 14. junija 1928 v Štandrežu, kjer so ji pred leti za zasluge za domači kraj podelili nagrado Klas. Med vojno so jo zaradi odpornišтва dvakrat zaprli, februarja 1945 pa z zadnjim transportom iz Gorice poslali v taborišče Ravensbrück in nato Bergen-Belsen. Po vojni je bila dejavna med bivšimi borci, v sindikatu CGIL, dva mandata pa je bila v Gorici občinska svetovalka KPI.



Stane Granda (levo); Janez Dular (na sredi); z Radijskim odrom pod lipami na Repentabru (desno)

središčem priredilo v središču okroglo mizo Fašistično interniranje med zgodovinpisjem in spomini. Pri pogovoru so sodelovali Carlo Spartaco Capogreco, Marta Verginella, Natka Badurina in Tristano Matta. Na rednem večeru 19. junija se je DSI preselil na Repentabor, kjer je v sodelovanju z Radijskim odrom predstavil Ajshilovo tragedijo *Pribežnice* v prevodu Braneta Senegačnika. Še danes aktualni Ajshilov tekst sta v slikovitem okolju predstavila Brane Senegačnik in Franko Žerjal. Sledilo je predvajanje radijske igre. Zadnji ponedeljek v sezoni je bil 26. junija, na njem je predaval Jože Horvat o jugonostalgiji. Večer so popestrili pevki Tamara Stanese in Mara Žerjal in pianist Tomaž Simčič. Izvedli so šest samospevov Felixa Mendelssohna na besedila nemških romantičnih pesnikov.



Sergio Pahor in Jože Horvat (levo); Tomaž Simčič, Tamara Stanese in Mara Žerjal (desno)

IN MEMORIAM PAVLE MERKŪ

Ob svoji 90-letnici je Akademski pevski zbor Tone Tomšič iz Ljubljane izdal dvojno zgoščenko z naslovoma *In memoriam Pavle Merkù* in *Zvenenja Slovenije*. Dirigentka Jerica Gregorc Bukovec je z zborom posnela priredbe Merkùjevih etnomuzikoloških zapisov in skladbe sedmih sodobnih skladateljev, med katerimi je tudi Goričan Patrick Quaggiato.

NAŠA SLOVENIJA 2016

V Kulturnem domu v Vipavi je društvo *Kultura - Natura Slovenija*, katerega duša je Slavko Mežek iz Kroke, 6. maja podelilo devet priznanj *Naša Slovenija* za leto 2016, in to za zgledne dosežke pri ohranjanju in uveljavljanju slovenske kulturne in naravne dediščine. Med nagrajenci so bili repentabrski župnik Anton Bedenčič, Ribiški muzej tržaškega primorja iz Križa in projekt *Zbor zbirk - Kulturna dediščina v zbirkah med Alpami in Krasom*, ki je v primorskem čezmejnem prostoru ovrednotil ali uredil ter povezal 34 zasebnih, društvenih in občinskih muzejskih zbirk. To nagrado je prevzela skupina sodelavk iz Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici.

TEDNIK SVOBODNA SLOVENIJA NA SPLETU

Kot smo že poročali, je v Argentini s koncem leta 2016 nehal izhajati v tiskani obliki list Svobodna Slovenija, ki je začel ilegalno izhajati leta 1941 v Ljubljani, leta 1948 pa ga je njegov ustanovitelj Miloš Stare kot štirinajstdnevnik, kmalu pa kot tednik obnovil v Buenos Airesu. Tamkajšnja krovna organizacija Zedinjena Slovenija, ki je od leta 1990 njegova lastnica, je v številki z dne 22. decembra sporočila bralcem, da se je odločila za izhajanje v elektronski obliki in da bo imel list daljši počitniški odmor - do sestave novega uredništva. V sporočilu so namreč zapisali, da odhaja v »zasluženi pokoj« dolgoletni glavni urednik Tone Mizerit. Slednji pa je pozneje pojasnil, da je prišlo do spora z odborom Zedinjene Slovenije glede financ in oblike izhajanja Svobodne Slovenije.

Ob slovenskem Dnevu državnosti, 25. junija, je na spletu (<http://svobodnaslovenija.com.ar/>) izšla 1. številka LXXXVI. letnika, v kateri beremo, da sestavljajo novo uredništvo (Mariana Poznič, Erika Indihar, Jože Lenarčič, Marko Vomberger in Miloš Mavrič, e-naslov: svobodna.ba@gmail.com) predstavniki nove generacije, saj so vsi rojeni pod Južnim križem. Dosedanjim zvestim naročnikom pa napovedujejo tudi tiskano izdajo.

V uvodnem pozdravu so med drugim zapisali: »Z veseljem smo sprejeli to odgovornost. Od tebe, dragi bralec, pričakujemo oporo in pozitivne spodbude. In malo dobre volje ob začetku. Veseli bomo tudi sodelovanja v obliki pisnih prispevkov ali denarne podpore. Naš tednik bo izhajal tako dolgo, dokler bo med nami živo zanimanje zanj. Vabimo te, dragi bralec, da nas spremljaš na tej poti.«

SLOVENSKA SONČNA IN TEMNA POBOČJA

S tem naslovom se češki mesečnik PLAV po 12 letih vrača k slovenski književnosti, kateri je posvečena skoraj celotna številka, in sicer z esei in predstavitvami posameznih sodobnih avtorjev. Med njimi so tudi Alojz Rebula, Boris Pahor in Zorko Simčič.

ANDREJ MAKOR O GLASBENIKU IVANU GRBCU

Ob 50-letnici smrti skladatelja, glasbenega pedagoga in organizatorja Ivana Grbca iz Škednja je bila v Narodnem domu v Trstu slovesnost s pevskimi nastopi in predstavitvijo v knjigi izdane diplomске naloge skladatelja in pevcu Andreja Makorja Ivan Grbec, pozabljeni profesor.

UMRLA JE S. KRISTINA BAJC

Po štirih letih težke bolezni je na lanski božični dan v Zavodu šolskih sester v Trstu umrla s. Kristina Bajc. Rodila se je 16. junija 1930 v Šturjah in preživela kar 66 let v Kongregaciji šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja. Najprej je 18 let delala v Žabnicah v Kanalski dolini, več kot 44 let pa je bila nato misijonarka v Egiptu na postojankah šolskih sester v Aleksandriji in Kairu.

ZALOŽNIK PRIMORSKEGA DNEVNIKA

Lastnik podjetja DZP-PRAE, ki izdaja Primorski dnevnik, torej Zadruga Primorski dnevnik, v odboru katere imajo večino pripadniki Slovenske kulturno gospodarske zveze, manjšino pa pripadniki Sveta slovenskih organizacij, delujejo pa dokaj enotno, je 9. maja določil novi upravni odbor podjetja DZP-PRAE. Namesto dosedanjega predsednika Bojana Brezigarja ga zdaj vodi Aleš Waltritsch iz Gorice.

Brezigar je na spletu objavil svoj nagovor na zadnji seji starega odbora, v katerem je med drugim izrazil »obžalovanje, da se je lastništvo odločilo, da prekine prakso, ki je bila uveljavljena sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja. Spomniti je treba, da je do najhujše krize prišlo, ko je založbo Primorskega dnevnika vodil takratni predsednik največje krovne organizacije. Z ustanovitvijo Zadruga Primorski dnevnik, ki je prevzela lastništvo podjetja, je bil politični okvir lastništva ločen od upravljanja podjetja. Več kot dve desetletji je sistem deloval: zadrugo je vodil odbor, ki je bil izvoljen z volitvami in je bil odraz političnih izbir članstva, Primorski dnevnik pa je upravljal odbor, ki je bil sestavljen strokovno in v katerem je imela politična komponenta manjšinski delež. Z današnjim dnem se ta praksa prekinja. Osebnostno sem prepričan, da to ni dobro, tudi zato ker v odbor vstopa senca vodenja podjetja izpred več kot dvajsetih let. Veliko pove dejstvo, da je lastništvo sklenilo, da zamenja štiri petine upravnega odbora, ki je bil pred tremi leti postavljen, da izvede sanacijo podjetja in izboljša proizvod, ter je po objektivni presoji proračunskih izkazov glede sanacije in po vrsti pohval glede kakovosti dnevnika to nalogo uspešno opravil.«

NAGRADA ZA MIRANDO CAHARIJO

Nagrado Tantadruj, ki jo podeljujejo Slovensko stalno gledališče iz Trsta, Slovensko narodno gledališče iz Nove Gorice in Gledališče Koper, so 30. maja v tržaškem Kulturnem domu izročili tržaški igralki Mirandi Cahariji za življenjsko delo.

Nagrado za igralske storitve so prejeli Radoš Bolčina, Gojmir Lešnjak Gojc in Iztok Mlakar za predstavo Stari klovn, nagrado za najboljšo predstavo v pretekli sezoni pa je prejelo SNG Nova Gorica za »bizarno opereto« Peter Kušter v režiji Ivane Djilas.

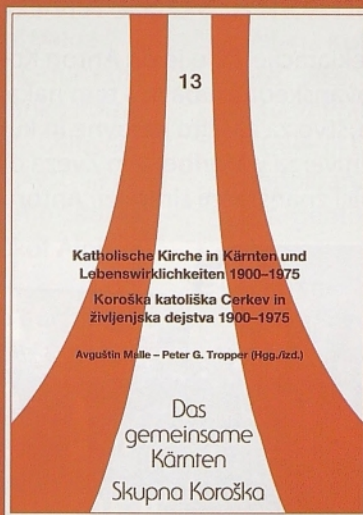
UMRLA JE RAVNATELJICA ROŽICA SIMČIČ LOJK

V Gorici je 10. decembra preminila dolgoletna ravnateljica na goriški srednji šoli Trinko prof. Rožica Simčič Lojk. Rodila se je 16. avgusta 1932 v Gorici, iz leposlovnih ved pa je diplomirala v Turinu. Štiri leta je vodila tudi novoustanovljeni zavod za trgovino Cankar. Z možem Miro je tudi prevajala iz italijanščine v slovenščino.

PROSLAVA SLOVENSKE SAMOSTOJNOSTI

Kulturni center Lojze Bratuž in Krožek za družbeno-politična vprašanja Anton Gregorčič iz Gorice sta v sodelovanju s Konferenco za Italijo Svetovnega slovenskega kongresa in Knjižnico Dušana Černeta iz Trsta v okviru poletnih Srečanj pod lipami 30. junija priredila v dvorani KCLB edino zamejsko proslavo slovenske samostojnosti. Na njej so nastopili slovenski maturanti iz Argentine, predsednik Konference SSK za Italijo Karlo Brešan in častni gost, vikar Slovenske vojske Matej Jakopič, s katerim se je pogovarjala časnikarka Erika Jazbar.

SKUPNA KOROŠKA 13



Nekako v zatišju je že pred časom pri Mohorjevi v Celovcu izšel 13. zvezek zbirke Das gemeinsame Kärnten - Skupna Koroška, ki prinaša dokumentacijo nemško-slovenskega koordinacijskega odbora krške škofije. Gre za zbirko, ki se je rodila po koroški škofijski sinodi. Ta je leta 1972 med drugim sprejela temeljni cerkveni dokument O sožitju Nemcev in

Slovencev v koroški Cerkvi. Leta 1974 je škofija ustanovila omenjeni koordinacijski odbor in njegova prva soprorednika, rajni dr. Valentin Inzko in dr. Ernst Waldstein, sta začela izdajati tudi omenjeno zbirko Skupna Koroška.

Ob 40-letnici odbora je bilo na Koroškem več zgodovinskih predavanj in posvetov. Gradivo je zdaj zbrano v 13. zvezku zbirke, ki šteje 607 strani in nosi nemški in slovenski naslov Koroška katoliška Cerkev in življenjska dejstva 1900-1975. Uredila sta ga Avguštin Malle in Peter G. Tropper. Prvi del ima naslov Cerkev in duhovščina na Koroškem od leta 1900 do 2. svetovne vojne, drugi pa Koroška Cerkev med pričakovanji in resničnostjo 1945-1975. Razprave so v nemščini in slovenščini, včasih prevedene, včasih s povzetki v slovenščini. V drugem delu so tudi prikazi reševanja narodnostnega vprašanja v drugih cerkvenih okoljih, na Južnem Tirolskem, Gradiščanskem, na avstrijskem Štajerskem, v Porabju in pa med Slovenci v treh škofijah ob meji s Slovenijo. O tem je pisal prof. Tomaž Simčič.

OBČINSKO PRIZNANJE KROVNIMA ORGANIZACIJAMA

Tržaški župan Roberto Dipiazza je 10. aprila na županstvu slovesno predal bronasti kolajni tržaške občine predsednikoma obeh slovenskih zamejskih krovni organizacij: Rudiju Pavšiču ob 60-letnici Slovenske kulturno gospodarske zveze in Walterju Bandlju ob 40-letnici Sveta slovenskih organizacij.

Pobudo za podelitev, ki jo je župan takoj osvojil, je dal občinski svetovalec Slovenske skupnosti Igor Švab, ki so ga podprli svetovalci Demokratske stranke, morala pa je skozi postopek v občinskem svetu.

MAJNIŠKA DEKLARACIJA IN SPOMINSKA SOBA ANTONA KOROŠČA

Ob 100-letnici Majniške deklaracije, ki jo je dr. Anton Korošec 30. maja 1917 prebral v dunajskem parlamentu v imenu Jugoslovanskega kluba in s tem nakazal slovenski izhod iz Avstrije ter prehod v Jugoslavijo, so Kulturno društvo za zaščito naravne in kulturne dediščine Sveti Jurij ob Ščavnici, domača občina in župnija, Univerza v Mariboru in Zveza društev general Maister 27. in 28. maja priredili v Sv. Juriju ob Ščavnici znanstveni simpozij Anton Korošec in 100 let Majniške deklaracije, spominsko somaševanje, ki ga je vodil kardinal Franc Rode, slovesnost ob 100-letnici Majniške deklaracije na prostem med domačo cerkvijo in spomenikom Antona Korošča, na kateri je bil slavnostni govornik predsednik Republike Slovenije Borut Pahor, ter otvoritev in blagoslovitev spominske sobe Antona Korošča v njegovi rojstni hiši v sosednjem zaselku Biserjane.



Kardinal Franc Rode med blagoslovom spominske sobe v rojstni hiši dr. Antona Korošča v Biserjanah. Prvi na levi je slovenski predsednik Borut Pahor (foto: Ivo Žajdela)

V referatih in govorih je bila večkrat omenjena nova Majniška deklaracija, ki je leta 1989 naznanila izhod iz Jugoslavije in uresničitev sanj o neodvisni slovenski državi.

ŠTREKLJEVA NAGRADA LUDVIKU KARNIČARJU

17. Štrekljevo nagrado je za izjemne dosežke na področju zbiranja in ohranjanja slovenskega ljudskega blaga v pesmi in besedi 11. junija v Gorjanskem prejel koroški rojak, dolgoletni profesor na univerzi v Gradcu, slavist, prevajalec in dialektolog dr. Ludvik Karničar.

VI STE LUČ SVETA

Pri založbi Družina v Ljubljani je izšla nova monumentalna knjiga zgodovinarja in arhivista prof. France M. Dolinarja Vi ste luč sveta. V njej je predstavil 13 svetnikov, 7 blaženih in 13 božjih služabnikov, za katere so se začeli beatifikacijski postopki. Gre za svetniške osebnosti iz sedanjega slovenskega prostora in so bile slovenskega ali drugega rodu.

PAHORJEVA SPOMINSKA SOBA

V Bunčetovi domačiji, kjer ima sedež Krajevna skupnost Dutovlje, so 22. junija predali namenu spominsko sobo pisatelja Borisa Pahorja. V letih 1947–74 je namreč veliko ustvarjal v gostilni Pri Marički v Dutovljah. Tiste stavbe ni več, delovno sobo pa so zdaj rekonstruirali. Ob odprtju sta trak prerezala sam pisatelj Pahor in slovenski predsednik Borut Pahor.

UMRLA JE SOPRANISTKA ADA SARDO

V Mariboru je 21. aprila umrla dramska sopranistka, nekdanja nosilka repertoarja in prvakinja Opere SNG Maribor Ada Sardo. Pevka se je rodila v Trstu 29. septembra 1929, v mariborski Operi pa je bila angažirana v letih 1957–85. Gostovala je po Jugoslaviji, v Trstu in Celovcu.

SLOVENSKI KNJIŽEVNIKI V ZAPORIH

Prof. Andrijan Lah je pri založbi Družina na 232 straneh objavil knjigo Slovenski književniki in književnice v komunističnih zaporih. V njej je predstavil več kot 60 pesnikov, pisateljev in esejistov, ki so bili v Sloveniji zaprti v letih 1945–1991.

60 LET SLOVENSKE GIMNAZIJE V CELOVCU

Ob 60-letnici ustanovitve slovenske gimnazije v Celovcu (danes je to Zvezna gimnazija in Zvezna realna gimnazija za Slovence) je bila 20. aprila pri Gospe Sveti zahvalna maša z izvedbo Mozartove Maše za kronanje v c-duru za orkester, zbor in soliste, ki jo je dirigiral prof. Stanko Polzer.

24. maja pa je bila proslava v Domu glasbe v Celovcu, ki so se je med drugimi udeležili predsednika Avstrije in Slovenije Alexander van der Bellen in Borut Pahor, koroški deželni glavar Peter Kaiser in krški (celovski) škof Alois Schwarz.

Gimnazijo, ki jo zdaj vodi ravnateljica Zalka Kuchling, je v tem šolskem letu obiskovalo 569 dijakov, doslej pa je na njej maturiralo 2.130 mladih.

MILAN KOMAR SE VRAČA V DOMOVINO

Učenci, prijatelji in občudovalci filozofa Milana Komarja (Ljubljana, 1921 – Buenos Aires, 2006) so v Ljubljani ustanovili Zavod Philosophia perennis in 24. maja v Galeriji Družina priredili 1. Komarjev popoldan. Sooblikoval ga je mlajši filozof iz Argentine Martin Sušnik. Ob vrsti predavanj so tudi predstavili prevod zbirke Komarjevih predavanj o antropološki filozofiji iz leta 1966 Človeški čas. Srečanje so v skrčeni obliki ponovili dva dni kasneje v okviru Srečanj pod lipami v Gorici.

ŠTEVERJAN 2017

V Števerjanu se je 9. julija končal 47. festival narodnozabavne glasbe Števerjan 2017, ki ga prireja domače Slovensko katoliško prosvetno društvo Frančišek Borgia Sedej. Zmagovalci so tokrat člani ansambla Jureta Zajca iz okolice Domžal, drugo nagrado so prejeli Mladi Belokranjci, tretjo pa ansambel Azalea. Najboljše besedilo je napisala Fanika Požek za pesem Nekoč sva se imela rada, ki so jo zapeli Pristrčni fantje, najboljši debitanti so bili Vražji muzikanti, nagrado občinstva pa si je zaslužil ansambel Mladika.

Sodelujočih ansamblov je bilo letos 15, prišli so z vseh koncev Slovenije, med njimi pa spet ni bilo zamejskih sestavov. Zvrstili so se na dveh večerih v petek in soboto, 11 finalistov pa se je pomerilo v nedeljo popoldne. Vsak nastop sta ocenjevali strokovna komisija in komisija za besedilo. Na odru sta ansamble predstavljala Tjaša Hrobat, ki je v Števerjanu znan obraz, ob njej je bil letos prvič Jure Sešek z Radia Ognjišče. Posebni gostje festivala so bili letos Beneški fantje, ki veljajo za najstarejši delujoči ansambel v Sloveniji, saj igra že 65 let.

UMRLA JE PISATELJICA MARA CERAR HULL



V Clevelandu je 26. aprila preminila pisateljica in urednica Mara Cerar Hull. Rodila se je 17. marca 1934 v Domžalah v trdni, verni kmečki družini, ki jo je revolucija hudo prizadela. Oče je aprila 1945 padel kot poveljnik domače domobranske postojanke. Mati se je s štirimi otroki ob koncu vojne umaknila na Koroško. En brat je v Vetriju stopil med domobrance in kot mladoletnik preživel Teharje, ostali so nato odšli v ZDA. Ona, ki je zaradi nesreče

pred vojno izgubila nogo, in dve sestri pa so ostale doma pri sorodnikih in nato po raznih zavodih. Že takrat je začela pisati. Leta 1955 se je smela pridružiti materi in sorodnikom v ZDA, kjer je doštudirala in si ustvarila družino.

V treh knjigah, ki jih je izdala Mohorjeva družba v Celju, je romansirano popisala doživetja v domovini: Poletje molka (1995, roman je najprej napisala v angleščini, nato v slovenščini, leta 1998 pa je predelana angleška inačica izšla pod naslovom Summer of Silence), Pot molka (2002) in Pesem molka (2007). Sama v njih nastopa kot "Mina". Drama Vrnitev je ostala v rokopisu.

Že leta 1992 je prejela prvo nagrado na literarnem natečaju Mladike.

Mara Cerar Hull je v Clevelandu dolgo urejala slovenski del lista Amerikanski Slovenec, leta 2008 pa je bila med ustanovitelji mesečnika Slovenian American Times - Slovenski ameriški časi in pri njem prevzela uredništvo slovenskega dela časopisa.

VRSTA SPOMINOV IN RAZMIŠLJANJ TRŽAŠKIH AVTORJEV

Javni delavec **Zoran Sosič** z Opčin je pri založbi Mauro Miotti na Sardiniji izdal dvojezično italijansko-slovensko bogato dokumentirano knjigo *Moj oče Viktor Sosič, vojak avstro-ogrskega cesarstva, Moji spomini iz njegovih pripovedi*. Spremni besedi sta napisala Paolo Rumiz in Paolo Petronio.

Časnikar **Saša Rudolf** je v samozaložbi izdal knjigo *Samostojni*, v kateri je zbral spomine na ključna leta slovenskega osamosvajanja in vojn v Sloveniji, Hrvaški in Bosni-Hercegovini. Uvodno besedo je napisala zgodovinarica Irena Uršič.

Časnikar in politik **Stojan Spetič** je v samozaložbi izdal "razcefrane spomine" *Četnarc*. Gre za odraščanje v domači vasi Katinari pri Trstu, a tudi za podatke in razmišljanja o lastnem javnem delu in položaju Slovencev v Italiji.

Zdravnik in politik **Rafko Dolhar** je pri Slovenskem kulturnem središču Planika rojstnemu kraju posvetil dvojezično knjigo *Kanalska dolina - La Valcanale*. Gre za poljudno predstavitev deželice pod Sv. Višarjami, za katero je napisal predgovor Rudi Bartaloth. Dodana sta še prikaz dela in knjižnih izdaj Planike ter prispevek Nataše Glihe Komac o učenju slovenskega jezika v Kanalski dolini po drugi svetovni vojni.

Ekonomist, publicist in javni delavec **Aleš Lokar** je pri Mohorjevi v Celovcu izdal obsežno razmišljanje o znanosti in veri *Sekularna miselnost, znanstvene domneve, prerokovanja in podjetništvo kot iskricke Božjega*.

Vsdržavno združenje bivših deportirancev **ANED** iz Trsta je izdalo spomine nekdanjega slovenskega partizana in deportiranca. Leta 1927 na Proseku rojeni Dinči Gorup (na platnici Riccardo Gorup Goruppi) jih je pripovedoval prof. Dunji Nanut, ki jih je zapisala in uredila v knjigi *Pričevalec partizanstva in deportacije*.

Ladijski konstruktor **Jordan** (na platnici: Giordano) **Zahar** iz Boršta pa je svoje spomine napisal v italijanščini. V dveh zaporednih izdajah so izšli v Trstu v samozaložbi pod naslovom *Diario di una vita all'ombra della cortina di ferro* (Dnevnik o življenju v senci železne zaves).

In še prevod romansirane biografije tržaške narodnjakinje in antifašistke Zore Perello (1922–44), ki jo je leta 2005 izdala publicistka **Lida Turk**. Sama jo je začela prevajati v italijanščino, a ji je smrt iztrgala pero iz rok. Delo je dokončala Matejka Grgič, pod naslovom *Zora, Una storia della Resistenza* so jo v Trstu izdali Založništvo tržaškega tiska, Vsdržavno združenje partizanov Italije ANPI in Sklad Dorče Sardoč.

MARKO TAVČAR NOVI GLAVNI UREDNIK NA RAI

Z 31. marcem je stopil v pokoj glavni urednik slovenskega časnikarskega uredništva državne radiotelevizije RAI v Trstu Ivo Jevnikar. Z 10. majem pa je postal novi glavni urednik Marko Tavčar.

LIPUŠEV GRAMOZ

Koroški pisatelj Florjan Lipuš, ki je 4. maja obhajal 80-letnico, je pri založbi Litera objavil nov kratki roman *Gramoz*. V njem je med drugim ostro kritičen do rojakov tako v Avstriji kot v Sloveniji, ki svoj jezik zanemarjajo in ga nadomeščajo z jezikom oblastnikov. Spremno besedo je napisal Blaž Gselman.

UMRLA STA SLOVENSKA FRANČIŠKANA V ZDA

Slovenska frančiškanska skupnost v Lemontu v Illinoisu (ZDA), na »ameriških Brezjah«, je izgubila dva člana.

3. aprila je umrl p. Atanzij Lovrenčič, ki se je kot Karel rodil 3. oktobra 1922 pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah. Med frančiškane je stopil leta 1939, med vojno je bil pri domobrancih, nakar se je začelo begunstvo v Avstriji in Italiji. Slovesne obljube je izrekel leta 1946, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1948 v Tridentu. Leta 1949 se je izselil v ZDA, kjer imajo frančiškani v slovenski provinci svojo Kustodijo sv. Križa. Deloval je v Chicagu, Johnstownu, Detroitu, Jolietu (do odhoda frančiškanov leta 1995) in Lemontu. V letih 1977–83 je bil kustos.

12. aprila pa je umrl p. Blaž Čemažar (uradno: Blase – pri krstu William – Chemazar). Rodil se je 23. junija 1928 v Chicagu staršem iz Selc nad Škofjo Loko. Med slovenske frančiškane v ZDA je stopil leta 1946, slovesne obljube pa je izrekel leta 1950. V duhovnika ga je leta 1953 posvetil škof dr. Gregorij Rožman, nakar je dokončal podiplomski študij zgodovine. V različnih razdobjih je do upokojitve leta 1998 služboval na različnih postojankah v Chicagu, Johnstownu in Lemontu. V letih 1964–67 je bil gvardijan v frančiškanskem samostanu v Lemontu, v letih 1967–77 in 1983–2000 je bil kustos. Od upokojitve dalje je deloval kot duhovnik v Lemontu, maševal pri šolskih sestrah in enkrat mesečno v župniji sv. Jožefa v Jolietu ter vodil frančiškanski romarski dom v Lemontu.

SKRIVAČA

Slovenski kulturni delavec iz Argentine Franci Markež je ob koncu lanskega leta izdal brošuro *Skrivača*. V njej je po pripovedovanju svojega svaka Jožeta Hočevarja (Črešnjevca, 1926 – Slovenska vas, 1997) zelo nazorno opisal, kako sta Hočevar in njegov bratranec Tone Sintič, oba domobranca, po dnevih velike zmede prve dni maja na Dolenjskem in dolgotrajnem, zanju in za svojce mučnem ter nevarnem skrivanju na Gorjancih septembra 1947 pribežala v Gorico, maja 1948 pa sta iz Bremerhavna odplula proti Buenos Airesu. Markež je brošuro opremil še z zgodovinskim uvodom, uvodno in sklepno besedo ter slikami, ovitek je oblikovala Monika Urbanija.

ZBRANA DELA VLADIMIRJA BARTOLA

V zbirki *Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev*, ki jo zadnja leta izdaja Založba ZRC v Ljubljani, je izšel tretji zvezek *Zbranih del Vladimirja Bartola*, ki jih ureja Tomo Virk. Knjiga prinaša avtorjevo krajšo prozo, ki je nastajala od konca leta 1934 do konca druge svetovne vojne, in sicer v Beogradu in Ljubljani, delno morda tudi v Kamniku. Pretežni del sestavljajo novele, ki jih je Bartol nameraval objaviti v zbirki *Med idilo in grozo*, a mu to ni uspelo.

V prvi knjigi *Zbranega dela* je leta 2012 izšla komentirana zbirka novel in krajše proze *Al Araf* iz leta 1935.

Drugi zvezek iz leta 2014 je zajemal krajšo prozo do leta 1935, večinoma objavljeno.

STO »SREČANJ POD LIPAMI«



Igor Omerza in Ivo Jevnikar

Srečanja pod lipami, ki jih v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici prirejata ta primarna manjšinska ustanova in Krožek za družbena vprašanja Anton Gregorčič, so meseca maja dosegla že stoti večer. To se je zgodilo 26. maja, ko so se poklonili misli krščanskega filozofa Milana Komarja na večeru z naslovom *Človeški čas in neminljiva misel*. V gosteh so bili Martin Sušnik iz Argentine ter Matija Ogrin in Igor Senčar iz Ljubljane, večer pa je vodila časnika Erika Jazbar, ki je od vsega začetka duša goriških večerov.

Poletni niz, ki je stekel v drugi polovici junija in se bo končal v avgustu, ob lepem vremenu pa poteka na dvorišču Centra prav zares pod petdesetletnimi lipami, so organizatorji letos prvič predstavili na tiskovni konferenci 17. junija z lepakom, ki napoveduje vseh osem poletnih večerov. Letošnja novost je tudi ta, da se ob koncu vsakega poletnega večera predstavlja vinar z Oslavja ali iz Števerjana, spregovori o svoji kmetiji in prisotnim ponudi svoje vino.

Srečanja pod lipami so stekla poleti leta 2013 in bila od vsega začetka zelo dobro obiskana. Na njih nastopajo gosti, ki v našem zamejstvu obišejo le še Drago ali ponedeljkove večere Društva slovenskih izobražencev v Trstu. To so pomladni politiki, zgodovinarji, ki ne pristajajo na enosmerno tolmačenje preteklosti, cerkveni dostojanstveniki, javni delavci, profesorji, časnika. Pozornost pa je tudi na klasičnih zamejskih temah in ljudeh. Na goriških večerih se srečuje čezmejna publika, saj so omenjene tematike tudi na Novogoriškem bolj slabo zastopane.

Če je publika kaj kmalu vzljubila goriška srečanja, predstavljajo za SKGZ in sistem, ki se suče okoli te krovne organizacije, motilni element. Kontinuirano se večkrat na leto v medijih pojavljajo tiskovna sporočila ali pisma, ki večere napadajo in jih skušajo delegitimirati. Idejna pluralnost ostaja pač za nekatere težko sprejemljiva vrednota.

25 LET SLOVENIJE V SVETU

Izseljensko društvo Slovenija v svetu je svojo 25-letnico praznovalo 1. julija s 24. Taborom Slovencev po svetu v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu v Ljubljani. Najprej je bilo v kapeli somaševanje, ki ga je vodil ljubljanski nadškof p. Stanislav Zore, v dvorani sta nato pozdravila predsednik SVS Uroš Zorn in predstavnik Ura da za Slovence v zamejstvu in po svetu Zvone Žigon. Nastopile so učenke Konservatorija za glasbo in balet Ljubljana, ki jih je pripravila Nada Zorn Herem. Nato je društvo podelilo priznanje ob svojem jubileju zaslužnima sodelavcema Stanetu Šterbenku in Janezu Riharju, ob okrogli mizi, ki jo je vodila Tanja Dominko, pa so o odnosu do Slovencev po svetu spregovorili Boštjan Kocmur, Jože Kopeinig, Ivo Jevnikar, Zvone Podvinski, Franc Pukšič, Alenka Jeraj in Mojca Kucler Dolinar. Predstavili so slikarko Sonjo Snój in njeno razstavo v Zavodu, v kulturnem sporedu pa so nastopili Oktet Vrtnica iz Nove Gorice, pesnik Tone Kuntner, pevec Marcos Bajuk in Lucas Somoza Osterc ob klavirski spremljavi Ivana Vombergarja in maturanti iz Argentine RAST XLVI.

RAST XLVI



Tudi letos je iz Argentine v naše kraje dospela na obisk in študij slovenščine skupina slovenskih maturantov, RAST XLVI. Po postanku v Rimu je 25 dijakov v spremstvu treh voditeljev (Pavel Brula, Tatjana Modic Kržišnik in Štefi Bokalič) 30. junija dospelo na letališče pri Ronkah.

Knjižnica Dušana Černeta iz Trsta, ki zadnja leta skrbi za njihov »zamejski dan«, je zanje najprej priredila izlet na Sabotin z ogledom pomnikov iz prve svetovne vojne. Zvečer so mladi nastopili na Proslavi slovenske samostojnosti v priredbi Kulturnega centra Lojze Bratuž in Krožka Anton Gregorčič v Gorici. Naslednjega dne so imeli ogled in srečanja tako s predstavniki naše narodne skupnosti kot z mladimi na Repentabru in v Mahinjah, vmes pa še kopanje in ogled Miramara.

Tudi letos je Roj abiturientov Slovenskega srednješolskega tečaja ravnatelja Marka Bajuka pripravil svoj zbornik, ki tokrat nosi naslov Kjer so moje korenine, tam je moje srce. Vsak dijak živahno predstavlja svojo družino in njene večkrat dramatične prigode od starih staršev navzdol.

DOKUMENTI ŠT. 12

Arhiv Republike Slovenije je izdal 12. knjigo zbirke Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja (Odloki, sklepi, okrožnice, navodila, proglašeni najvišjih organov in organizacij 1942–1945, 902 str.). Pripravile so jo Marjeta Adamič, Darinka Drnovšek, Metka Gombač in Marija Oblak Čarni. V celoti in v izvorni obliki je objavljenih 386 dokumentov, ki so opremljeni z opombami. Razrešena je večina ilegalnih imen, pojasnjeni so danes že nerazumljivi pojmi in dogodki, s kazalkami pa se opozarja na vsebinsko povezane dokumente.

Prvih sedem knjig zbirke je izšlo pod naslovom Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji. S to knjigo se zbirka končuje.

SVETLOBNICA

Pri založbi Družina je izšel roman profesorice na gimnaziji v Novi Gorici Nataše Konk Lorenzutti Bližina daljave. Zanj je prejela literarno nagrado Svetlobnica 2016.

To nagrado Družine je kot prvi, za leto 2015, prejel arh. Marijan Eiletz iz Argentine za roman Krik brez odmeva.

FESTIVAL V MAVHINJAH

Od 21. junija do 2. julija je bil v Mavhinjah 12. zamejski festival amaterskih dramskih skupin. Ker je na vrsti vsako drugo leto, ima že lepo tradicijo, saj so z njim začeli leta 1995. Tokrat se je prijavilo 19 skupin: 7 otroških (prvo mesto je osvojila združena skupina Škamperle-Grbec-Barkovlje), 5 mladinskih (prvo mesto je šlo na Koroško skupni predstavi ŠTK GRA in Teatra Šentjanž) in 7 odraslih (prvo mesto je odnesla dramska skupina društva Bazovičca z Reke).



Nagrajevanje

DRUŠTVO VTIS

S povezovanjem mlajše slovenske inteligence doma in po svetu se od ustanovitve 26. decembra 2013 ukvarja Društvo v tujini izobraženih Slovencev (skrajšano: Društvo VTIS; www.drustvovtis.si). V statutu si je zapisalo, da je prostovoljno, samostojno, nepridobitno združenje slovenskih državljanov, ki se v okviru visokošolskega študija izobražujejo ali so se izobraževali oziroma opravljajo ali so opravljali raziskovalno dejavnost na izobraževalno-raziskovalni ustanovi ali ustanovah izven meja Republike Slovenije.



1. simpozij slovenskih raziskovalcev v tujini

Najpomembnejši redni dogodki društva so tradicionalno novoletno srečanje članov, poletno srečanje študentov pred odhodom v tujino z alumniji, mesečna srečanja v Ljubljani in niz srečanj v tujini Slovenska znanost v svetu. V prvih mesecih tega leta so bila srečanja na tujem že v Bostonu, Münchnu in Madridu.

26. decembra lani pa je predsednik Republike Slovenije Borut Pahor gostil, že četrti pogovor ob srečanju z Društvom VTIS, na katerem je sodelovalo več kot 150 slovenskih študentov, znanstvenikov, raziskovalcev in predavateljev na tujih univerzah. Ob srečanju je pripravil pogovor z naslovom Slovensko znanje v svetu: nove priložnosti povezovanja in nato še sprejem. Pogovor je vodila Mojca Delač (Radio Slovenija), svoje poglede na dobre prakse in izzive sodelovanja Slovencev v tujini s Slovenijo in nove možnosti za okrepitev različnih oblik povezovanja in sodelovanja pa so uvodoma predstavili dr. Mark Pleško (Cosylab), dr. Nejc Hodnik (Kemijski inštitut), dr. Jernej Ule (University College London) in dr. Aleš Pustovrh (Ekonomška fakulteta Univerze v Ljubljani in pospeševalnik ABC).

V imenu Društva VTIS je zbrane pozdravil predsednik mag. Igor Cesarec iz New Yorka, mlade pa sta nagovorila še ministrica za izobraževanje, znanost in šport dr. Maja Makovec Brenčič in predsednik Svetovnega slovenskega kongresa dr. Boris Pleskovič.

O PROTIKOMUNISTIČNIH ENOTAH

Pri založbi Modrijan v Ljubljani je po devetih letih izšla druga, prenovljena in dopolnjena izdaja monumentalne knjige Domobranci, zdravo – Bog daj, kateri je avtor, znan raziskovalec in zbiratelj vojaške dediščine Aleš Nose, dal podnaslov Protikomunistične enote na Slovenskem 1942–1945. Uvodni besedi sta napisala zgodovinarja Boris Mlakar (za 1. izdajo) in Jože Dežman (za 2. izdajo).

Na 463 straneh velikega formata je nepregledno število fotografij in dokumentov, ki z natančnimi podpisi in spremnimi besedili predstavljajo enote, osebje, uniforme, oznake, oborožitev ipd. slovenskih četnikov, vaških stražarjev, domobrancev, pripadnikov primorskega in gorenjskega domobranstva. Zaradi bogatega dokumentarnega gradiva pa imajo svoja poglavja še nekateri medvojni odkopi žrtev komunizma, pogrebne svečanosti, bitke, general Rupnik, umik na Koroško in pot jugoslovanskim oblastem izročeni protikomunistov skozi Kranj.

50 LET REVIFE ZA PASTORALNA VPRAŠANJA

Z mašo, predavanji in praznovanjem so se 18. maja v Ljubljani spomnili 50-letnice izhajanja pastoralno-teološke revije Cerkev danes. Od leta 1967 do 2014 je nosila naslov Cerkev v sedanjem svetu. Danes je njen urednik p. Branko Cestnik.

V ŽRELU UDBE

Dragoceni raziskovalec slovenskega povojnega dogajanja na podlagi ohranjenih arhivov slovenske komunistične tajne politične policije mag. Igor Omerza je svojo deveto knjigo zadnjih sedmih let posvetil tržaškemu pisatelju prof. Borisu Pahorju, ki ga je Udba nadzirala od leta 1952 do 1989.

Knjigo Boris Pahor - V žrelu Udbe, ki jo je založila Mohorjeva iz Celovca, so krstno predstavili 30. maja v Tržaškem knjižnem središču, naslednjega dne v prostorih Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani, 6. julija pa na Srečanju pod lipami na dvorišču Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici.

Na 636 straneh (kar 200 jih zavzemajo reprodukcije doslej neznanih dokumentov) so v ospredju Pahorjeva vpletenost v obe Kocbekovi aferi (knjiga Strah in pogum in intervju o povojnih pobojih ter komunistični monopolizaciji OF) ter posledice za Pahorjeve sodelavce, revije Sidro, Tokovi in Zaliv, pisateljeva kritika Edvarda Kardelja in matične politike do zamejstva v knjigi Odisej ob jamboru, študijski dnevi Draga, stranka Slovenska levica in druge žive teme naše zamejske in matične polpreteklosti.

ALBERT SIRK, SLIKAR NAŠEGA MORJA

V Narodni galeriji v Ljubljani je bila od 12. aprila do 21. maja na ogled razstava Albert Sirk, slikar našega morja. Z 71 slikami, s fotografijami in dokumenti je lepo predstavila marinista, ki se je rodil leta 1887 v Sv. Križu pri Trstu, umrl pa je leta 1947 v Celju.

Tržačanka Alina Carli, ki je bila svojčas pripravnica v galeriji, je evidentirala 350 Sirkovih del in leta 2015 pripravila o njem monografijo. Nepoznanih naj bi bilo še 350 slik.



Ribiči pri južini, 1941, in Morje ob pečinah / Morsko obrežje, 1941, Narodna galerija, Ljubljana, Slovenija
(www.ng-slo.si/si/razstave-in-projekti/razstava/albert-sirk?id=4222)

Poletje, globalno segrevanje in Trump

H. J.

V teh dneh vsi uživamo v „globalnem segrevanju“. Začelo se je namreč poletje, ki prinaša več priložnosti za oddih, za izlet v naravo, skok v morje ali praženje na plaži. Vse to se nam zdi naravno. Samoumevno. Letni časi se pač spreminjajo. Pozimi je mraz, poleti je vroče. Pika. V čem je problem?

Problem je v tem, da se vse pogosteje pojavljajo ekstremni vremenski pojavi. Toča, siloviti nalivi, nevihte in orkani, nenadne spremembe temperatur. Ti pojavi so znani in opazni, žal, po vsem svetu. Zahtevali so že številna človeška življenja. Priča smo tudi preseljevanju ljudi, ki se na lastni zemlji zaradi spremenjenih razmer ne morejo več preživljati. Najbolj ogroženi so obalni pasovi in otoki, ki jim grozi, da bodo zaradi dvigovanja morske gladine izginili z obličja zemlje.

Ta dejstva so znanstvenikom že dolgo znana. Na univerzi v Stanfordu so opravili raziskavo, ki je pokazala, da je za globalno segrevanje kar v 85-odstotni meri kriv človek. Kratkovidno je misliti, da bo šlo za procese, ki bodo trajali dolga desetletja. Spremembe so že tu, časa, da stvari še spremenimo na bolje, pa je še zelo malo.

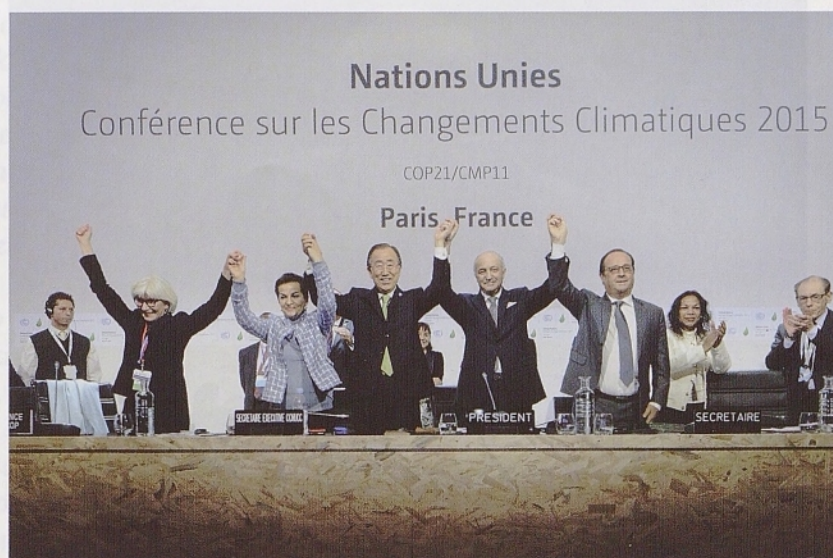
Okoljske konference in srečanja so v zadnjih letih vse pogostejše. Zelo pomemben mejnik predstavlja pariška podnebna konferenca. Zaključila se je z zgodovinskim dogovorom, ki ga je sredi decembra lani podpisalo 187 držav. Sporazum jih nagovarja k prizadevanjem, da bi segrevanje globalne temperature – glede na predindustrijsko dobo – omejili na + 1,5 stopinj Celzija in da se torej ozračje ne bi še dodatno segrevalo.

To pa bo možno doseči le, če se človeštvo odpove vsem svojim močno onesnažujočim dejavnostim.

»Segrevanje globalne temperature bi omejili na + 1,5 stopinj Celzija in da se torej ozračje ne bi še dodatno segrevalo.«

Kritiki s sprejetim dogovorom niso povsem zadovoljni, saj sporazum ne določa kazni in odgovornosti za tiste, ki so sokrivi za klimatske spremembe. Pariški dogovor pa kljub temu predstavlja bistven korak naprej. Po začetnem svetovnem navdušenju, ko je Združene države Amerike še vodil Barack Obama, je bil nato za predsednika izvoljen newyorški milijarder Donald Trump.

Pariška konferenca o klimatskih spremembah leta 2015

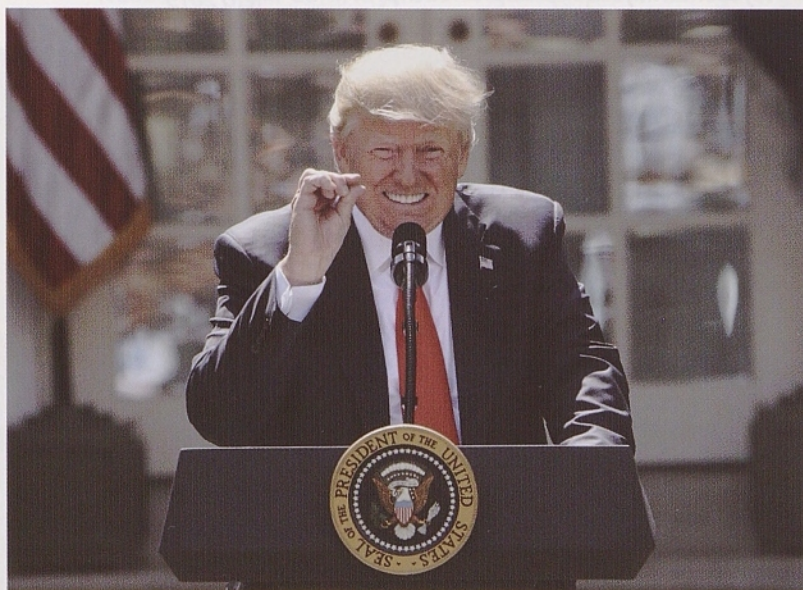


Do pariškega sporazuma je začel takoj izražati dokaj skeptična stališča. Večkrat je izjavil, da v globalno segrevanje ne verjame. Na koncu pa je uradno sporočil, da Združene države odstopajo od tega temeljnega okoljskega dogovora, kar je sprožilo nasprotovanje domala vsega sveta. Tudi v Združenih državah Amerike je bil Trump deležen množičnih protestnih shodov. Številni svetovni voditelji – med njimi indijski premier Modi, ki predstavlja eno največjih onesnaževalk planeta – je med svojo nedavno evropsko turnejo potrdil zavezanost k zmanjšanju toplogrednih plinov ter prikazal prizadevanja svoje države za doseg tega cilja.

»Del republikanske stranke meni, da je vest o globalnem segrevanju lažna.«

Nekateri mediji so posredovali vest, da se sicer sam Trump zaveda problema klimatskih sprememb in da to v napol zasebnih pogovorih tudi priznava. Javno pa tega ne more povedati, saj del njegove republikanske stranke meni, da je vest o globalnem segrevanju lažna in da so jo ustvarili le zato, da bi se bogastvo iz Združenih držav preselilo v druge predele sveta. Očitno verjamejo le v

Trump kaže, kako "nepomembno majhno" bi bilo zmanjšanje emisije toplogrednih plinov, tudi če bi vsi spoštovali sporazume na pariški konferenci.



tiste „znanstvene“ raziskave, ki jih sami naročijo, plačajo in jim določijo cilj.

O okoljskih vprašanih so v prvem delu junija razpravljali tudi v Bologni, kjer so se srečali okoljski ministri G7, torej sedmih najbolj razvitih držav sveta ter nekateri evropski predstavniki. Šef ameriške agencije za zaščito okolja Scott Pruitt se je zasedanja udeležil le prvi dan. Izogibal se je polemikam glede zavrnitve pariškega podnebnega dogovora in izjavil, da je vzdrževanje močnega gospodarstva in zdravega okolja med prioriteta ZDA. Nato je Pruitt spet „odletel“ v Ameriko in se sklepnega zasedanja v Bologni ni udeležil. Vsi zbrani okoljski ministri so potrdili prizadevanja svojih držav za uresničenje določil pariškega podnebnega dogovora. Če ne bo šlo drugače, so poudarili, bo treba zapolniti tudi vrzel, ki jo predstavlja ameriški umik.

Vse bolj jasno postaja, da se razvoj zelenih tehnologij tudi splača. Veliko dražja je namreč odprava posledic onesnaženja. Kdor zastruplja planet sicer računa, da bo to ceno plačal kdo drug. Ponašamo se s tehnološkim napredkom, znanostjo. V resnici pa smo v zgodovini človeštva prav mi del tiste civilizacije, ki bo prihodnjim rodovom z vidika okolja – in torej preživetja – pustila najbolj pogubno dediščino. „Vreme se je v zgodovini vselej spreminjalo“, pravijo tisti, ki ne verjamejo povsem v globalno segrevanje. To je sicer res, a ne pozabimo, da so celo tako orjaške živali, kot so bili dinozavri, izumrli prav zaradi spremenjenih razmer na zemlji ...

Prijetno poletje vsem z željo, da bi počitniško obdobje izkoristili tudi za razmislek o naravi in spoštljivem odnosu do nje. Začnimo pri odpadkih, ki jih vse preveč ljudi pušča na plaži. Smeti v mnogih primerih pogoltne morje. S tem se sproži veriga skrajno negativnih učinkov, ki naposled, tudi po dolgih letih, spet škodujejo nam samim. Če boste videli, da na morju plava plastenka, je zato bolje, da jo potegnete iz vode in vržete v smeti. Tudi če ni vaša. 🍃

Hanibal za vrati

Zgodba je prejela tretjo nagrado na 45. literarnem natečaju revije Mladika

Renata Šribar

Vhodna vrata so se odprla. Hanibal, tak je bil njegov nadimek, ki si ga je dal sam in je tudi on sam in edini vedel zanj, ga je sprejel z nožem v desni roki. Sinov pogled skozi vežo in odprta vrata kuhinje je razprl sceno. Koščki presne zelenjave so ležali vseprek po mizi. Glava ohrovta je bila presekana na pol, poleg nje je ležalo par skodranih, na robovih porjavelih listov. Za kuhanje pripravljena živila so spominjala na maketo bojnega polja, nož je bil zdaj obrnjen proti njemu. Na rezilu so bili sledovi krvi. Teo je obstal pri kuhinjskih vratih. *Kje si bil? – Z vikenda prihajam, je odgovoril očetu. Trudil se je ne videti konice noža. Evo, spet sem izumil recept. Preberi. – Ej, šele prišel sem, usedel bi se, nekaj spil. – Preberi, če ti rečem. Boš pomagal skuhat.* Hanibal je z nožem podrezal v kupček že nalistanih jetrc na leseni kuhinjski deski. Teo bere.

Rižota s sončničnimi semeni na zdrav način brez pregretega olja: v posodo naliješ nekaj vode, toliko, da dobro prekrije dno. Vanjo daš polovico večje, drobno nasekljane čebule; ko vse skupaj zavre, pustiš vreti še par minut in nato posodo pokriješ s pokrovko in odstaviš, da čebula postekle ni; dodaš vodo, vanjo streseš tri na kocke narezane korenčke, polovico na drobne krpice narezanega manjšega ohrovta in nekaj vejic sesekljane zelene, nazadnje pa še skodelico riža basmati.

Kaj tako noriš? vpraša Hanibal, beri ko človek. Hana mi je popravila tekst. Napisal bom kuharsko knjigo. Sin nadaljuje brez komentarja.

Po desetih minutah vrenja dodaš nekaj ščepecv kurkume, tri stroke sesekljanega česna, zmešanega z rožmarinom in timijanom, žlico in pol sončničnih semen in dve žlici v kozarček vloženega

sladkega graha. Ko je riž ravno prav pokuhan in začimbe ubrano sestavijo okus, dodaš tri žlice oljčnega olja, dve žlici narezanega peteršilja in sol. Dobro premešaš in postrežeš.

Po branju, ki je oponašal negotovi, prehitri slog manj veččega učenca, pogleda navzgor. Zdaj je že bolj miren. *Aha, spet ena eksperimentatorska. Kako pa boš poimenoval kuharico? – Kuhanje v impro ligi. – Haha, ne zdi se mi slabo, komentira Teo in se dela, da verjame v očetov projekt. Hanibal se poboža po glavi, kakor naredi vedno, ko je zadovoljen s sabo ali pohvaljen. S tem je pričel kakšen mesec po mamini smrti. Sočasno s postavitvijo serije plišastih medvedkov, kužkov pa mačkic na postelji. Njune igrače je prinesel iz skrinje v kabinetu med igro s Hani- no Aljo in jih nato menda pozabil pospraviti. *Mi smo bili taki plišasti medvedki, Hana, mama in jaz. Poslušni sužnji hišnega tirana, Teo še enkrat v mislih osveži že stokrat analizirano družinsko razmerje. Ej, zdaj mi pa pomagaj, zahteva oče. Rajši bi šel kar domov. – A zdaj bi pa že kar šel, Hanibal nejevoljno privzdigne glas. Jutri bom imel naporen dan, razloži Teo. Aha, na vikend si pa lahko šel in brskal po maminih rečeh, potem pa hitro še do mene pogledat, če bom tudi sam kmalu stegnil papke. Prasec si bil, prasec si in prasec ostaneš. Nevajen vulgarnih besed, ki so nedavno tega postale del očetovega besednjaka, Teo obstane in se sesuje nazaj na sedež. Dokazovanje, zakaj je moral na vikend, izzveni kot opravičevanje, treba je poskrbeti za hišo, reče. Vsak čas bo sneg, polkna so za pobarvat. Oče besno nadaljuje, hodiš štefnat za oporoko. Ali ti ni jasno, kaj je rekla mama? – Kaj? – Da bo na vikendu vedno postelja tudi zate. In za Hano. Teo ne**

razume dobro. *Kakšna postelja?* Ne ve, kam sodi mimogrede navržen stavek, ki ga je oče izustil kot dokončno mamino ustno oporoko. *Poslušaj, oče, saj je mama vedno govorila, da, če kdo, bova Hana in jaz poskrbela za vikend. Saj ti nikdar ni bilo nič do hiše, ki sta jo mami zapustila starša. Nisi maral ne njiju niti njune zapuščine.* Hanibal v odgovor pomaha z nožem, kot je to počel z ravnilom, kadar je otrokoma med pregledom domačih nalog kaj dopovedoval. Zaokrožil je z roko po zraku in nato kot sabljač neusmiljeno zabodel le njemu vidno zračno prikazen.

Nedelja je zaprašena in oblačna, fotografski albumi, ki jih je razprostrl okoli sebe po tleh, so urejeni samo napol. Oče se je običajno nastavljal fotoaparatu, kot da bi pravkar razjahal. Na eni od morskih fotografij ima roko malomarno vrženo čez njegova tedaj še drobna ramena, Hana se tišči mame, obe sedita na skali kot dislocirana družinska enota. Med tistimi počitnicami ga je oče učil loviti ribe in ga ob vsakem šibkem zamahu palice z metom trnka ozmerjal s »sisi«. Tedaj še ni znal kaj prida angleščine, ampak razumel je, da je met pod kritiko, njegove sposobnosti pa na ravni sesanja materinega mleka. Teo ni vedel, kaj pravzaprav išče med zapuščenimi družinskimi relikti, kaj bi želel preveriti, čemu pritrditi. Nič veselega na njihovih podobah, tako vlažni, otožni pogledi njih treh in očetov samozaverovani pogled v lečo fotoaparata; razen v tistem prizoru, ko s Hano smejoča se kotalkata, medtem ko ju oče lovi po asfaltirani ploščadi med bloki. Zdaj, pol leta po mamini smrti se mu zdi povsem samoumevno, da je umrla v pomanjkanju zraka, zaradi embolije pljuč. Višek njene svobode je bil nedeljski klepet s prijateljico Tičo, ki se je oglasila pri njih spotoma, vračajoč se z dopoldanskih nakupov. Tiča v večnem karirastem krilu, z dolgimi živordeče nalakiranimi nohti, s prefinjeno gesto prižigajoč cigareto. Njegova otroška fascinacija. Kakorkoli že ... Op, nekaj je za papirnatim zavihkom na notranji strani platnice albuma. Zganjeni list papirja. Mamina pisava. Preleti ga, nato prisluhne zunanjim zvokom – košnja in udarci kladiva, med katere je bušnilo brnenje motorja. Nato pospešek na vrhu klančine, potegljaj zavore, tlesk avtomobilskih vrat. Skoraj bi pozabil na žlebarja. Vse mora sam, nefunkcionalni oče, Hana z

majhnim otrokom in begajočim partnerjem, njegov Miha, očitno bo do nadaljnjega ostal skrit v omari, kakor se temu reče. Z mojstrom gresta na teraso in preverjata, katere dele žleba bo nujno zamenjati. Hrup avtomobila, pogled na lokalno cesto, ne more verjeti, ko zagleda očetov stari seat cordoba. Ni še dobro izstopil, ko že zakriči, *pa kdo ti je rekel, da rihtaš stvari sam in brez vprašanja. Pa kaj se ti greš, peder nesposoben, si prevzel gospodarjenje, ali kaaaaj?* Žlebar se dela, kot da ni nič, pospravi meter, se z dlanjo dotakne kape in se z »zmenjenu« po hitrem postopku pobere skozi ograjna vrata, vodeča na kolovozno pot. Teo gre dol skozi gornjo bivalno sobo, a še preden se spusti po stopnicah, se znajde z očetom iz oči v oči. – *Dogovoriti bi se morala, kako pa kaj, to je moje, vikend je moj, a ti sploh kaj razumeš!* se Hanibal ves znerviran od lastnega gneva postavi tesno ob sina. Še vedno je korpulenten, močan, kar ga v trenutkih, ko grozi obsedenost, dela strašljivega. Tea za hip prešine, da ima prav, da bi se morala pogovoriti, kako se bo vzdrževal vikend, a že v naslednjem hipu se spomni, da je to povsem iluzorna, že nekajkrat v prazno prežvečena misel. *Itak je jasno, da še sebe komaj folga,* ga ponovno presvetli, še preden se začne na glas posipati s pelom. *Rečem ti, sklene Hanibal, do zapuščinske razprave pusti vse pri miru. Me prav nič ne briga, tudi če bajta razpade.* Napadeni sin se odmakne za korak in se z obema rokama prime za rob kovinske ograje. Pogoltne solze, majhna vaška hiša je zanj zadnja oprijemljiva intimna vez z materjo. *Oče, nisem ti hotel povedati, ampak mama je vikend z oporoko zapustila nama s Hano. Napisala jo je z roko, ni je overovala pri notarju, ampak ...* Oče se zmedeno zazre v Tea in se strese, kot bi se skušal otresti neprijetne novice. Nato ponovno pouči sina ... *Ko je tri leta nazaj prenavljala in zatem za leto dni oddala sobo, je mama rekla: Hana in Teo bosta v tej hiši vedno imela posteljo.*

Za tem dogodkom je prišel samo še en očetov upor glede dedovanja vaše zapuščine in skrbi zanjo. Tedaj je Teo naletel na široko odprta vrata vikenda in Hana mu je med njegovim zgroženim klicem po mobilnem telefonu povedala, da je oče hišo razkazal enemu od svojih mestnih sosedov, ki se je bojda zanimal za nakup. Toda naslednjič, ko je prišel k očetu na obisk, je bil v

njegovem starem blokovskem domu spet blažen mir. Našel ga je za štedilnikom. *Napisal bom kuharico z naslovom »originalne jedi na žlico«, je rekel, še preden sta se pozdravila. Zdajle delam na »hitri zdravi župi s predpripravo«. Takole. Začne brati s pokracanega listka. Prejšnji dan ... Listek porine Teu, beri ti ...*

Prejšnji dan kuhaš skodelico neoluščene rži dolgo – dobiš kašo. Približno dve uri. Zlijesh v posodo mamino paradižnikovo šalš. streseš nanjo kašo. Premešaš Ko zavre ...

*Nisem še domislil recepta, prizna oče. Stoji ob štedilniku, na katerem vre gošča, odpre kuhinjsko omarico in vzame ven lonček s kurkumo v prahu in tri rjave papirnate vrečke z domačimi dišavnicami. V kipečo jed strese žličko okraسته začimbe, med prsti stre ščepec suhih iglic rožmarina in v tarilniku stolče nekaj premešanega origana in timijana. Pomisli. Spet odpre omarico in vzame ven kartonasto škatlo z jedilno sodo bikarbono. Ko usuje notri žlico belega praška, se žlobudra svetleje obarva in rahlo razpeni. Pobrška še globlje po omarici in privleče na plano zastarano zalogo alg v prahu; zaradi zagatnega okusa tako pripravljene spiruline je ni uspelo nikomur spraviti po grlu. *Flik*, reče oče, medtem ko gleda, kako se zeleni prah malo grudi in malo raztaplja v »hitri zdravi župi«. Z veliko kuhalnico zajame v lonec in Teu ponudi rdeče-zeleno gosto tekočino, v kateri je mogoče zaznati delce razkuhanih zrn rži. *Ojoj, neee*, pravi sin, a ga Hanibal tako grdo pogleda, da vzame kuhalnico iz očetovih rok, popiha po jedi in jo previdno posrka. *Zgleda slabše, kot je*, komentira. Drug zajem s kuhalnico nameni Hanibal sebi. Zadovoljno mlaska. *Odkritje. Izum. Poboža se po glavi. Ta recept bom prodal bolnišničnim kuhinjam za dietno prehrano.**

Po tem obisku se nista videla štiri dni, utrujalo ga je. Hotel si je oddahniti od očeta in vzel si je prosto vse do nepričakovanega Haninega klica. *Ojla, bratec. Vzdihih. Organizirati se bo treba. Danes sem šla med službenim odmorom do očeta, da bi skupaj pomalicala. Bil je nekam skrahiran. Teo jo prekine, ma, par dni nazaj sem bil pri njem, čisto okej je bil, spet je kuharil in si izmišljal recepte. Hana se ne odzove takoj, trenutek tišine. Danes na štedilniku ni bilo nič, v hladilniku pa*

*kozarec kislih kumaric, nekaj rezin posebne salame in star krajec kruha. Oče pa siv in preplašen. Pozanimala sem se, kako je in je rekel, da je bil dopoldan pri njem vlomilec. Teo zajame sapo. Kaj govoriš? vpraša sestro. Nič, nič, oziroma, ni tako, kot misliš, da je – da je oče še kar v redu. Stopil je na klop, da bi mi pokazal, kaj je naredil tat. Z roko segel na vrh kuhinjske police in zraven razlagal, da je človek tam iskal njegovo denarnico. Teo zavzdihne, nisem si predstavljal, da bo tako hitro napredovalo. Spoprijeti se bo treba s situacijo, dopoveduje sam sebi in kar strese ga. *Jutri grem jaz do njega, Hana, potem bova pa videla.**

--

Peljeta se po primorki, nato na odcepu zavijeta. Pri mamini mlajši sestri v bertoški domačiji njenega moža je tako domače. Sončen dan je, enkrat za spremembo sta v množičnem nedeljskem toku, špica pomladi. Več jih je za mizo, še nepričakovani obisk druge tete, vdove, ki je prišla s prijateljem. *Tetin ljubček*, se zafrkava Teo, kadar je ni zraven. Zdi se mu fino, da si je sedemdesetletnica našla prizadevnega in predanega bivšega knapovskega nadzornika iz Trbovelj. Po kavi prosi teto – gostiteljico, če ga pelje do kamnitega vodnega zajetja v sedlu pod hišo. Med pogovorom z njo postaja bolj miren, prepuščajoč se usodi soskrbnika v času očetove demence. *Nisem mislil, da bo tako*, reče teti. Ona je vsa v spominih na začetke učiteljevanje tam v Dražgošah, na igre otrok, njenega Igorja, Hane in njega, Tea, na griču okoli šole, na to, kako jih je vse tri, še predšolske otročke posedla na kateder in mirno nadaljevala s poukom, ki ga je imela za vse razrede od prvega do četrtega razreda hkrati. In knjige, njene *omare so polne knjig*, mu pove, kot da ne bi tega vedel tudi sam. Ko se vračata, srečata očeta, ki sta ga pustila z drugimi za mizo. *Čudno*, si pravi Teo, *oče vendar ne hodi na sprehode*. Ta otroško iskrivo pogleda svojo svakinjo Ano-Marijo, beločnice ima deloma prevlečene s sivo mreno, lesketanje je videti bolno. Reče nekaj nerazumljivega, Teo ima občutek, da bi rad spremstvo, toda ne njega. Teta nič ne vidi, zdaj povzema zadnje branje, Coetzeejev roman »Pred prihodom barbarov«. Pustita očeta, da gre sam do zajetja, čeprav je očitno, da mu ni nič do samotne hoje. Sama še naprej zložno hodita nazaj

proti hiši. *Prizor starostne očetovske tekmovalnosti s sinom, z mano*, prešine Tea. *Bolje, njegov poraz v tej nesmiselni tekmi, ki jo igra sam*. Ko se ozre za njim, mu o slednjem spregovori tudi očetov rahlo sključeni hrbet. Vožnja nazaj v Ljubljano je zoprna, večer se dela z zbiranjem temnih oblakov, oba sta utrujena. Oče je nastrojen, postane očitno, da ga je z nekom zamenjal, verjetno s svojim bratom. Nekaj mu zameri, čeprav Teo nima pojma, kaj pravzaprav govori. Očita mu, kako da mu je bilo med študijem lagodno, medtem ko je on sam, večinoma lačen in prezebel bival pri stari škrti sorodnici, dobessedno *mrzli žlahti*. Ko ga pripelje domov, mu zabrusi še, da je razvajen pankrt. *Naj te pobere*, nekaj takega sliši namesto pozdrava. Ko pride nazaj do avta, se razjoka. Dolgo ne more izpred bloka, tako ga je prizadelo. Ko se malo pomiri, vidi žaluzijo na atrijskih zastekljenih vratih družinskega stanovanja, ki se je ravnokar spustila do konca in se sklopila; iz notranjosti ne prodre niti žarek večerne luči več.

Naslednjič se odloči, da ne more biti sam z očetom. Hano prosi, naj gresta na obisk skupaj. Odpre jima ves nervozen, *nekaj si kuham*, pove. Vonj iz kuhinje ni pravi, smodi se. Sestra pohiti naprej, slišati je ogorčeni *ma, oče, kaj to delaš?* Na električni plošči je nekoliko globlja pokrovka, na strani, ki visi navzdol, se cmari mlečni zdrob, plastična masa oprijemala se žge, dim se bo ravnokar začel širiti, napa ne dela. Hana prevzame čiščenje, Teo posadi očeta na kavč v dnevni sobi in mu prinese kozarec kozjega jogurta, ki ga je našel v hladilniku. Nič se ne upira, videti je, da je pozabil na kuho, prav tako kot je še prej pozabil, kako je videti kuhinjska posoda. Hanibal zdaj počiva, pluje v svojih svetovih. On, njegov naslednik brska po predalih za avtomobilskimi ključi. Najde jih, jih spravi v žep in gre do Hane. Ta očetu pripravlja špagete z drobtinami in naribanim sirom, zraven pa pest zelenih oliv, drugega, kar bi se dalo pripraviti na hitrico, ni. *Nekoga morava najti, da bo skrbel zanj*, reče. *In se pozanimati za dom*.

Naslednji dan oskrbita očetov hladilnik in shrambo z obilo enostavne, nekaj tudi že delno pripravljene hrane; zmenita se, da mu bosta izmenično prihajala pripravljat kosilo. Cel teden si nato telefonsko poročata o oglasih, ki

jih dajejo upokojene ali brezposelne šolane in nešolane negovalke. Ena, na katere ponudbi je beseda »takoj«, se jima zdi najboljša možnost. Hana jo pokliče, negovalka pravi, da lahko pride že med vikendom. *Da pri oboleli, kjer je sedaj, ne more ostati*. V soboto se odpeljeta na Brezje. Hiša z dvoriščem, ki jo iščeta, je v ozki ulici za božjepotno cerkvijo. Zunaj nadeta tri, močnejšo kmečko žensko v invalidskem vozičku, krepkega gorenjskega kmeta okoli petinšestdesetih, očitno njenega moža, in okroglo staromodno gospo v poznih petdesetih z zlato verižico in križcem na diskretnem dekolteju. Ženska v vozičku nerazumljivo godrnja. Negovalka pravi, da ima že vse pripravljeno za odhod, odide v hišo in pride ven z manjšo potovalko. Presrečna sta, da jima bo pomagala iz stiske, velikost njene prtljage jima ni prav nič mar. Prav tako preslišita možaka, ki pravi, *saj boš kmalu nazaj*. Negovalka, ime ji je Mina, se ob tej pripombi trmasto namrdne. Kaj kmalu gredo, z dvorišča se odpeljejo z brezbriznim pozdravom. *Kako vama gre?* vpraša Teo zvečer po telefonu. *Kar v redu, pojedel je in šel počivat*. Zanimalo ga je, če sta se kaj pogovarjala, če je bil oče nervozen zaradi tujke v hiši, toda *ne, nič ni, ne*. Njen besednjak je bil skromen, a to ni štel. Drugi dan je tudi Hana preverila, kako gre z novo skrbnico. Našla ju je vsakega v svojem prostoru. Mina je po radiu poslušala narodno glasbo in brisala posodo, oče je bil v dnevni sobi na kavču pred prižgano televizijo. Očitajoče je pogledal Hano. *Kaj delate ve ženske pri meni? Nikoli nisem bil ženskar*. Najprej ni razumela, nato se je namuznila. *Oče, težko boš živel sam, kuhala ti bo, pospravljala, nič drugega*. Hanibal v njem se je spet prebudil, vzrožil je. *Kaj – oče, oče, oče, kaj mi govoriš. Nikoli nisem bil poročen, nimam otrok*. Brez besed je šla iz sobe, se usedla na kuhinjski stol in odpila požirek čaja iz skodelice, ki jo je pred njo postavila negovalka. *Z bratom se bova morala pogovoriti*, je pomislila v šoku.

Pozno zvečer je Teo po dolgem zvonjenju le dvignil stacionarni telefon. *Odganja me, ne pusti mi v sobo, ki ste mi jo dodelili*, je poročala Mina. Usedel se je v avto. Oče je ležal pod prešito odejo, pripravljen na spanje, ura na nočni omarici je glasno tiktakala, bilo je deset čez enajsto. *Prosim, sprijazni se z Mino, bodi pameten, to je edina mo-*

žnost, če hočeš ostati doma. Pogledal je v široko razprte, zdaj že povsem starčevske oči, utrujen glas je ponovil za njim: *bodi pameten, bodi pameten*. Že navsezgodaj zjutraj je spet zazvonil telefon. *Grem, hotel me je udariti, gospodar pride pome, ne morem več*. Ni je prepričeval, njen glas je izražal dokončnost, obenem niti ni vedel, kaj bi, zahtevnost očetovega položaja je mrtvila presojo, tudi o lastnih zmožnostih. Negovalki je naročil, naj ključ pusti v nabiralniku; ponudbo plačila za dva dni oskrbe je odklonila. Čez nekaj časa mu je postalo jasno čemu. Z nočne omarice, kjer je bilo njeno »sveto mesto«, kot so govorili doma, je zginila očetova zlata ura, na delovni površini v kuhinji ni bilo več električnega mešalca, na polici nad televizijo je za deset centimetrov velikim kipcem iz žada v milimetrski povrhnjici iz prahu ostala elipsa čistoče. In enako čisti kvadrat, ki ga je za seboj pustila mala šatulja. Tudi maminega srebrnega prstana z emajliranim ornamentom ni bilo več. Stisnilo ga je, ura, hindujsko božanstvo Ganeš, prstan iz Alžira, toda ne, ni bilo priložnosti za poglobljanje obžalovanja, za zahtevo po vračilu ukradenih stvari. Hani izgub ni omenil. Kar po telefonu sta se dogovorila, da bosta z očetom šla na ogled doma za starejše v Logatcu. A naslednjega dne ga je pol ure pred odhodom obvestila, da ne more, da so jo v službi *dotele nepričakovane obveznosti*, kasneje pa tudi ne bi šlo, ker *njen ne bi mogel v vrtec po malo*.

Odpeljeta se sama, Hanibal se čuti utrujenega; kljub temu, da mu pove za namen poti, oče deluje brezbrizno. Dom je modernističen, plastificirane barvne površine so premnoge, prostori delujejo zoprno odtujeno. Zdi se mu, da se z očetom gibljeta kot dva robota. Medicinski tehnik ju pelje na ogled edine proste sobe (*izpraznila se je včeraj, khmm-heh*). Za pet minut ju pusti sama, da si jo v miru ogledata – toda ko uslužbenec zapre vrata za sabo, oče vzroji. *Kaj, sem me boš vtaknil, znebit se me hočeš, grebator, haaaa, stanovanje bi rad, saj vem*. Glas se je dvigoval in krepil, a ne toliko, da bi ga bilo moč slišati tudi na hodniku. Teo je imel občutek, da se oče dobro zaveda, da mora škandal omejiti ... ker se bo le tako izšel brez škode zanj samega. V trenutku, ko je doumel očetovo strategijo,

se je že zamenjala. Brez besed je stisnil pesti in ga začel udarjati po rokah, glavi in prsih. *Na, tukaj imaš, na*, je zatem sklenil z zadnjo šibko boksarsko potezo. In se nato obrnil proč, kot da ni nič. Medicinski tehnik je potrkal. Govoril je v mobilni telefon in jih spotoma odvedel nazaj v sprejemno pisarno. Pred odhodom sta dobila formular, *bodoči negovanec naj ga podpiše in tako privoli v nastanitev*. Domov sta se pripeljala, ne da bi spregovorila besedo, samo za slovo je sin rekel očetu, da je to samo ena od možnosti, da je še čas. Kljub temu je bil v zraku občutek neustavljivega spusta po toboganu.

S Hano sta se ubrano dopolnjevala, vsak drugi dan je bil na vrsti nakup hrane, kosilo sta pripravljala izmenoma, termine za druženje sta določala sproti. Priletni upokojeni sosedi sta dala ključ stanovanja in jo prosila, naj zvečer preveri, če je kuhalna plošča izklopljena in luči ugasnjene. Delovalo je slabih štirinajst dni, dokler ni bilo naenkrat vse narobe, ponoči odprta balkonska vrata, kar naprej prižgan televizor in radio preglasen, nadiranje sosedov, včasih niti Hane ni več takoj prepoznal. Le pripovedi o obisku vlomilcev so bile redkejše in krajše, kapljice haldol so delovale. Težko sta se odločila, toda bil je čas za očetov odhod. Pa prepričati ga bo treba v podpis formularja. Vendar jima je še pred tem želel pripraviti poslovilni izlet na Dolenjsko, v kraje očetovih otroških počitnic.

Založila sta se s popotnico, dvema sendvičema, sokovi, čokolado. Da bi se lahko ustavila in se pokrepčala ob Krki, se mogoče res zapeljala kar do Otočca. Ko sta stopila iz trgovine, je bil oče videti srečen, skladno z namenom izleta otroško odprt. Ko je sin zlagal stvari v kasetni predalnik, je ponosno potegnil iz žepa vrečko bombonov petsto-pet-s-črto in mu jih dal. Tudi Teu se je smejalo, ni ga izpustil iz oči in vendar se mu je posrečilo ukrasti, kar bi sam sicer z veseljem kupil. Majhna zmaga nepričakovane spretnosti je oba napolnila s pričakovanjem. Še dolga leta, ki jih je oče preživljal v domu za upokojene, je bil ta dan kljub očetovi popolni izgubi spomina njuna intimna vez, tisti petsto-pet-s-črto in potem sprehajanje, očetov kazalec, usmerjen na sever, *poglej, tisto je Trška gora*. Kot bi vinogradniški hrib s prevzetnim nazivom gora



tedaj priklical ne le izgubljene spomine, temveč tudi pozabljene besede. Kako je nazaj grede na poti do avta Teo držal očeta za roko, da, tudi to je ostalo. Dotik ne več prav tople, uvele kože, ki jo je nenadoma tako ljubil.

Druga pot, ki jo je Teo načrtoval, je bil obisk maminega groba na Žalah, tokrat v troje. Mali žarni grob je bil zapuščen, ves razpoložljivi čas je bil namenjen očetu. Hana je pospravila izgorele sveče in prižgala nove, otresla novozapadli sneg s pritlikavega bora – *saj veš, kje smo*, je vprašala, *na čigavem grobu?* Odkimal je in pogledal Tea. *Oče, to je mamin grob.* Pogubljeni Hanibal je zahlipal *mama, mama* in se z obema rokama prijel za glavo. *Mama Tereza, moja mama Tereza.* Hana se je sklonila še globlje nad grob, z roko pogladila napis Edita Schumi. Sklonjeni so zapustili pokopališče. Med vožnjo sta se dogovorila, kako bosta očeta oskrbovala v nekaj naslednjih dneh. Ko se je avto ustavil pred Hanino vrstno hišo, sta se poslovila otožno, še posebej, ker oče ni našel besede za slovo. Na Žalah je doživel šok in stanje se je hipoma poslabšalo, je bil sklep, ki ga je bil Teo zmožen napraviti šele mesece zatem. Tistega sivega popoldneva je po mobiju poklical sosedo, če pride po očeta pred vrata bloka in, *samo tokrat*, prespi pri njem; pred blokom je obrnil avto v smeri nadaljevanja vožnje, počakal, da je oče nerodno poiskal kljuko, jo potisnil proti sebi in izstopil. Nato se je nepričakovano sklonil in se skozi odprta avtomobilska vrata nagnil proti njemu. Našobil je ustnice, da bi mu, tako kot je vedno storila mama, pritisnil poljub na lase. Teo ni sklonil glave in ni je približal očetovemu obrazu. Ne-neee. Hipno ga je zapolnila grenka vsebina. Ne – on, moj oče-tiran, on hoče biti kot moja mama in hoče, da ga imam rad, kot sem imel njo. Pred očmi se mu je zameglilo, kri je zabrbotala in povzročila, da je postal ves zaripel in vroč. *Oče, grem.* Glas je bil nizek in močan – močan, čeprav je bil tih. Zaloputnil je vrata, še preden se je prepričal, ali je oče že ves zunaj. Obrnil je ključ, pritisnil na sklopko, dal v vzvratno, *kaj delam, kaj vendar delam*, ga je prešinilo. Pritisnil je na plin in potegnul z vso silo nazaj za dolžino vozila v smeri odhajajočega očeta. *Lahko bi ga povozil*, je bilo nemogoče spoznanje. Svoj odsev je našlo v začudenih očeh

sosede, ki je ravno tedaj prišla na vhod bloka. Dvignil je desnico v pozdrav, še vedno s pogledom na vzvratnem ogledalu, *dobro, da je spluženo in skoraj suho*, je ugotovil. *Lahko bi ga tudi po nesreči, če zavora ne bi prijela.*

Oče je podpisal soglasje za bivanje v logaškem domu med nedeljskim kosilom pri Hani. Kos papirja, položen ob Nelino in svojo fotografijo, ob kateri je praznega pogleda kimal, je podpisal s pomočjo hčerine roke. Tudi Teo se je tistega dne vedel odsotno. Občutek, ki se je med enoletno skrbjo za očeta bolj in bolj utrjeval, je postal dokončen. Ravnanje z njim je preveč spominjalo na ravnanje s stvarjo. Kakorkoli že se je trudil, kakorkoli že sta se s Hano trudila, ni šlo drugače. *Ni šlo drugače*, se je tolažil in vedel, da je tolažba zaman. Toda imela sta svoj dan. Kljub vsemu se mu je zdelo nekako uravnoteženo.

Zlatka Obed

Prenosna lepota

*Samo nekaj mi povej,
samo: toliko,
da zaslišim
slovenski
čas!
Besedo,
v radost vrojeno identiteto,
ki po domače čuti,
ki z ljubeznijo vsesmerna zaobjame
v kozmos privzame.*

*Pôjem, da je veselje,
čeprav nimam dovolj porekla:
istočasne zemlje,
da bi vanjo vsesvêtnice vmestila.
Naravo-spevna rotacija.
Na stojalu prehod čez platno
materne besede, ki posloveni
v vsedobro! vse kar:
pooseblja mojo dušo!
kar se lepo sliši, dobrodejno vidi.*

Zlatka Obed
Krušni biser

*Vzgonska sila matrne besede
drhti v nadarjenosti,
v vzhajalni moči,
obdaritve:
S predornino,
s kontemplacijo,
zagovarja zgodovino sreče.*

Oblikotvorna.

*Na vzhôdnici življenja
neprevedljiva najdba:
razveseljevalec rojstva, –
krušni biser
razigrava prenos obilja,
oksimóron izvzema iz káosa.*

Zlatka Obed
Prenosna lepota

Vsak delavnik izberem delo.

*Vsekrižem gor in dol
po ravnem hodim,
hitim s snovjo telesno
v vsesmerno po idejo:
sem in tja prenašam vsoto,
formulo človeka – v analizo.*

Vsak praznik izberem Delo.

*Z lasmi v raju, gor in dol
po besedni transverzali,
duhovno snov vesoljne duše
berem in sem kar bom:
izbrala iz genetike ljubezni –
Delo medsebojnega sodelovanja.*

Literarni natečaj Mladike 2017

Revija Mladika razpisuje XLVI. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA	POEZIJA
Prva nagrada 500€	Prva nagrada 300€
Druga nagrada 300€	Druga nagrada 150€
Tretja nagrada 250€	Tretja nagrada 100€

Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do **31. OKTOBRA 2017**.

Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani

(oziroma 25.000 znakov), ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset). Tekste lahko pošljete tudi po elektronski pošti na redakcija@mladika.com. V eni priponki naj bo prispevek s šifro, v drugi pa osebni podatki.

Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisateljica Vilma Purič, prevajalka prof. Diomira Fabjan - Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in v medijih. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2018. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Morpurgi in naši kraji

Renato Podbersič ml.



V Mariboru je do konca avgusta letos odprta zanimiva razstava *Morpurgi, potomci mariborskih Judov*, ki govori o izvoru in potomstvu judovskega prebivalstva z izvorom v štajerskem mestu ob Dravi. Morpurgi pa so s svojo večstoletno prisotnostjo zaznamovali tudi mesta na Primorskem. Razstava je na ogled v nekdanji mariborski sinagogi, kjer je danes »Center judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor«. Tokratno mariborsko razstavo sta pripravila dr. Andrea Morpurgo, potomec Morpurgov, ki živi razpet med Italijo in Španijo, ter Marjetka Bedrač, v. d. direktorja omenjene muzejske ustanove.

Jude srečamo v Mariboru že v 9. in 10. stoletju, za stalneje pa se Judje na današnjem slovenskem ozemlju ustalijo od 13. stoletja dalje, kar je povezano z razmahom srednjeveških mest in trgovine. Igrali so pomembno vlogo pri razvoju takratnih mest (Maribor, Trst, Gorica, Ptuj, Celje, Ljubljana), predvsem na gospodarskem področju. Judje so znotraj krščanske fevdalne družbe uživali močno notranjo avtonomijo. Judovske skupnosti so živele v ločenih predelih mesta. Prostor naselitve je navadno obsegal trg, ulico ali dve, včasih tudi posebno četrt, kot je bilo to v Mariboru. Judovska skupnost je navadno sezidala sinagogo in versko šolo ter poskrbela za obredno kopalnišče in pokopališče. V skupnosti so delovali mesar, pisar in krojač, vodil pa jo je njen najpremožnejši član in tudi rabin. Judovska skupnost je delovala pravno neodvisna od ostale družbe.

V Mariboru je v poznem srednjem veku živela relativno številčna in pomembna judovska skupnost. Tamkajšnji Judje so se v glavnem ukvarjali s posojanjem denarja in s trgovino, še posebej z vinom. Proti koncu 14. stoletja sta se vloga in položaj Judov v posojilnih poslih postopoma spreminjala. Njihovo vlogo v omenjenih gospodarskih dejavnostih je vedno bolj prevzemalo domače krščansko

prebivalstvo, ki je tako postajalo vse močnejši konkurent Judom. Gospodarska moč Judov je posledično začela upadati. Poleg tega so začeli izgubljati tudi naklonjenost in zaščito tako habsburških vladarjev kot tudi deželnih gospodov, ki v poslovanju z Judi niso več prepoznavali lastnih interesov.

Na zahtevo notranjeavstrijskih deželnih stanov so morali Judje ob koncu 15. stoletja zapustiti Maribor. Avstrijski cesar Maksimilijan I. je namreč 18. marca 1496 podpisal odlok o izgonu Judov iz Štajerske, Wiener Neustadta in Neunkirchna. Judje so se morali iz omenjenih krajev izseliti do 6. januarja 1497. Temu odloku je sledil še ukaz o izgonu iz Koroške in leta 1515 tudi iz Kranjske. Razselili so se v različne kraje, predvsem po tedanji habsburški monarhiji in na ozemlje Beneške republike.

Nekateri Judje, zlasti iz Maribora, so se zatekli v Gorico in Trst, o čemer priča priimek Morpurgo, ki je bil nekdanje med najbolj razširjenimi judovskimi priimki na Primorskem. Izgon judovskih skupnosti z območja Notranje Avstrije (Kranjska, Koroška, Štajerska) je namreč hkrati pomenil tudi številčni porast Judov na Primorskem, to je v Trstu, Gorici in Gradišču ob Soči (Gradisca d'Isonzo) ter na ozemlju Beneške republike. Judje so bili ob koncu srednjega veka žrtve pokolov in izgonov tudi drugod po srednji in zahodni Evropi ter na Pirenejskem polotoku. Antisemitski pogromi proti Judom so se razbohotili predvsem v Nemčiji v 14. stoletju, zlasti po veliki epidemiji kuge, za katero so okrivili – Jude. Umikali in bežali so v vzhodno Evropo, na ozemlje Papeške države in na področje Beneške republike. Številni Judje so se naselili tudi v istrska in dalmatinska mesta.

Dokumenti nam pričajo, da so Judje sprva uporabljali svoje ime, ki mu je sledil patronim, od 15. stoletja naprej pa so se uveljavljali tudi priimki, ki so pogosto izhajali iz imena kraja, odkoder je izviral judovska družina. Značilen primer je priimek



Morpurgo (Marpurger, Morpurg), ki izhaja iz nemškega poimenovanja za Maribor – Marburg. Nekateri od izgnanih Judov so namreč pozneje prevzeli priimek *Marpurg(er)* ali *Marburg(er)*, kar bi dobesedno pomenilo »iz Maribora«. Od tod torej izhaja priimek Morpurgo. Ta je med vsemi različicami priimka daleč najpogostejši. Velja se sprehoditi po judovskih pokopališčih tako v Trstu kot tudi v Gorici (Rožna dolina), kjer na nagrobnikih opazimo zapisane številne Morpurgje.

Kot glede omenjenega priimka meni dr. Klemen Jelinčič Boeta, zgodovinar in odličen poznavalec judovstva na Slovenskem, se zdi, da so ta priimek najprej pridobivali služabniki in člani spremstva, kot je primer Izaka iz Gorice. Omenjeni priimek se je sčasoma razširil v Trstu in Gorici ter tudi v Dalmaciji. Šlo je za poimenovanje na osnovi znotraj-judovske etnične diferenciacije. V to kategorijo lahko uvrstimo tudi številne priimke med goriškimi in tržaškimi Judi (Ascoli, Reggio, Senigallia, Viterbo), ki so izhajali iz italijanskih mest.

Nestrpnost do Judov se je kazala na nek način tudi v ločevalnih znamenjih, ki so jih morali le-ti nositi. Isto je veljalo za goriške Jude. To sta določila rimsko-nemška cesarja Frederik III. leta 1490 in Ferdinand I. leta 1551. Vendar je nezadovoljstvo med ljudmi, še posebej med kmečkim prebivalstvom, močno naraščalo. Povečali so se namreč davki in po denar za njihovo poplačilo se je

Pogled na nekdanjo mariborsko sinagogo z južne strani (Arhiv Centra judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor)

Nagrobniki številnih Morpurgov na judovskem pokopališču v Rožni dolini pri Gorici (Foto: Renato Podbersič ml.)



zato marsikdo zatekel k Judom. Mnogi kmetje pa niso bili sposobni vrniti izposojenega denarja, zato je marsikdo moral prodati svoje posestvo, ki ga je judovski bankir potem prodal naprej. Zato se je na goriškem podeželju povečalo nezadovoljstvo med kmečkim prebivalstvom, o njihovih težavah so razpravljali celo goriški deželni stanovni. Z namenom, da stvari uredijo, so leta 1547 poslali na Dunaj svojega odposlanca. Pri cesarju so želeli doseči, da ponovno izda odlok o prepovedi posojanja za previsoke obresti. Leta 1548 je prišlo v Gorici do poskusa ustanoviti izposojevalnico denarja, ki naj bi jo skupaj ustanovili goriški deželni stanovni in mestna oblast. Imeli so jasen namen izriniti judovske trgovce iz posla. Namesto njih naj bi denar prispevale Cerkev in bratovščine v mestu. Pobuda ni uspela in Judje iz Gorice so posojali še naprej.

Aprila 1500 je umrl Leonhard (Lernart), zadnji Goriški grof, in dežela Goriška je na podlagi dedne pogodbe prišla pod Habsburžane. To obdobje je hkrati pomenilo nov zagon za judovsko skupnost v Gorici. Avstrijski cesar Maksimiljan I. je goriškim Judom podelil več privilegijev. Med njimi je izstopala rodbina Morpurgo in njen član Izak (Isacco) iz Trsta, ki je zaradi zaslug in zavoljo svoje zvestobe do cesarske krone dobil privilegij za naselitev v Gorici. Izak je bil dejansko sin Abrama, Seldmanovega

sina, ki je bil izgnan iz Maribora. Prvotno domovanje goriških Judov je bilo v starem delu mesta, v Raštelu, danes v uličici Via Cocevia, stisnjeno v pobočje pod goriškim gradom.

Posamezne judovske družine so že ob koncu 16. stoletja dobile dovoljenje za naselitev na Goriškem, kar je potrdil tudi avstrijski cesar Ferdinand II. Judje so namreč morali vsakokrat znova novega cesarja zaprositi za potrditev starih privilegijev. Na družbeno-ekonomsko moč posameznih Judov pri nas kaže tudi podatek, da so bili nekateri povzdignjeni med *Hofjude* (dvorni Judje), 12. marca 1624 so to postali Moses in Jacob Morpurgo iz Gradišča ob Soči, Joel Pincherle iz Gorice in Ventura Parente iz Trsta. S to diplomom jim je cesar podelil široka pooblastila pri trgovanju, odpiranju trgovin in sprejemanju zastav za posojeni denar ter posedovanju premičnin in nepremičnin.

V 17. stoletju so bili Judje že trdno zasidrani v mestnem življenju Gorice. Njihov položaj, pravice in dolžnosti so se spreminjali, vsak habsburški vladar jim je moral potrditi privilegije. Cesar Leopold I. je to

storil leta 1697, Karel VI. pa leta 1715. Nadvojvoda Karel je leta 1585 privilegij »dvornih Judov« razširil še na dve družini iz Gorice, ki sta bili v sorodu z Morpurgi.

Ti privilegiji so pomembni, saj so bili istočasno v nekaterih drugih habsburških deželah Judje ravno v tem času izgnani.

Številni Morpurgi so se uveljavili v okoljih, kjer so živeli in pomembno prispevali h gospodarskemu in družbeno-kulturnemu razvoju. Mnogi med njimi so sloveli kot spretni trgovci in poslovneži, kot vplivni bankirji, rabini, zdravniki, univerzitetni profesorji, inženirji, poslanci, književniki, založniki, knjigarji, umetniki itd.

Po doslej znanih podatkih naj bi širom po svetu živelo že več kot 2350 članov družin Morpurgo. Največ jih danes živi v Italiji, najdemo pa jih tudi v Avstriji, v Izraelu, na Hrvaškem, v Franciji, Španiji, Grčiji, na Češkem in Slovaškem ter v ZDA, Kanadi, Braziliji in Venezueli. Kot zanimivost naj omenimo, da so se leta 2016 na družinskem srečanju v Trstu zbrali Morpurgi z vsega sveta in ob tej priložnosti obiskali tudi Maribor. 📍



Maja Smotlak

Boris Pangerc

Ptice v mojem oljčniku

Pri slovenski tržaški založbi Mladika je to pomlad izšla nova slovensko-italijanska pesniška zbirka pesnika in prozaista Borisa Pangerca, Ptice v mojem oljčniku/

Gli uccelli nel mio uliveto! Spremni besedili sta prispevala Marija Pirjevec in Marino Vocci. Pesmi je iz slovenščine v italijanščino prevedel avtor sam, za jezikovni pregled pa je poskrbela Darja Betocchi.

Nekje med morjem in Krasom, v Bregu, se visok moški z lahkim korakom odpravlja v svoj oljčnik, da bi se naučil njegove srebrnozeleno barve, ki vre čez paštne, in belega vonja, ki žehiti pod debli. Če bi bil likovni umetnik, bi svoje vtise najverjetneje naslikal kar tam sredi narave, in njegove podobe bi bile podobe impresionista, ki v svoje slike polaga nepopisno ljubezen do domače zemlje, a moški, ki prihaja v oljčnik, je pesnik, zato svoje občutke zaupa besedam, s katerimi na svoj, leposlovni način riše krajinske podobe.

Ustvarjalec, ki pristno predanost naravi izpoveduje že od svojih prvih pesniških zbirk izpred več kot štirideset let, je Dolinčan Boris Pangerc. V svojem sveže

natisnjem dvojezičnem izboru *Ptice v mojem oljčniku/Gli uccelli nel mio uliveto* se pokloni enemu stalnih motivov svojega pisanja, oljki, ti kraljici vseh dreves, kot jo imenuje sam. Nova zbirka, ki obsega dvaindvajset pesmi, si izposoja naslov pri istoimenskem ciklu osmih pesmi, zajetem v starejši pesniški zbirki *Odžejališče* iz leta 2004.

Vsaka pesem je skozi intimni dialog lirskega subjekta z naravo, ki ga obdaja, in skozi bogato pesniško izrazje, v katerem pritegnejo pozornost predvsem izrazite figure soobčutja, svojevrstno čaščenje oljke. V pesnikovem panteističnem odnosu do narave je to južno drevo povzdignjeno v materializacijo boga, ki s slabo letino starozavezniško kaznuje ali pa z velikodušnim poklonom svojih »sokov[...] zelenega zlata« novozavezniško bodri svoje zveste otroke-oljkarje, ki se z vznesenostjo in pričakovanjem vračajo pod njegove veje. Oljčno drevo, postavljeno med nebo in zemljo, je povezovalac stvarnega in metafizičnega sveta.

Spet drugič je za »novodobnega barda primorskega ljudstva«, kot ga v spremni besedi označi Marija Pirjevec, oljka kot starodavna mati, ki združuje in zaobjema vse časovne razsežnosti. Kot drevo, ki lahko živi tisoče let, je

Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke

XV. Kam naprej?

Mirella Urdih

Splošno znano je, da se univerzitetni študij rad kdaj zavleče tudi za več let, kar seveda ni bilo zelo spodbudno ne zame, ne za druge sošolke. Iz zagate nas je pa nekatere rešila dve leti prej ustanovljena Visoka šola za prevajalce in tolmače v sklopu Ekonomsko-trgovske fakultete, ki je ponujala diplomu prevajalca-korrespondenta po dveh letih, tolmača po treh. In sicer za angleščino, nemščino ali francoščino kot glavni jezik ter španščino kot drugi jezik. Velike

izbire torej, vsaj zame, ni bilo, in še vstopni izpit je bilo potrebno premostiti, potem ko že tri leta nismo imeli več angleščine. Pa vendar! S sošolko Alenko Hmeljak sva v kratkem mesecu dni osvežili znanje angleščine in skupaj s Silvo Lah prestale vstopni izpit.

Preden se je Visoka šola za prevajalce in tolmače vselila v Fabianijsvo palačo Narodnega doma, je kar nekaj let imela svoj sedež pri univerzi na Ulici Fabio Severo. Na samem začetku →

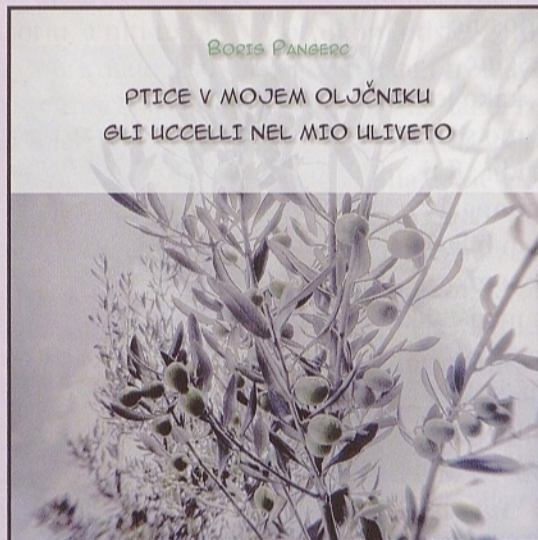
simbol vztrajnosti, kljubovanja in večnosti. Pangerčeve vaščane je spremljalo v njihovi preteklosti, nekdanji medsebojni povezanosti, starih navadah, običajih in obredih, danes pa lahko le nemočno sledi izginjanju zanimanja za obdelovanje zemlje, kratkovidnemu in nasilnemu napredovanju industrializacije, tehnizacije, urbanizacije in narodnostne asimilacije. Kot bi se pesnikovo trpljenje in uničujoče početje spojilo v plemenitem drevesu, zapiše: »videl sem/ oljkam krvaveti korenine/ slišal sem/krike razmesarjenih debel/tipal sem rane/pomen-dranih krošenj«.

Oljka je za Pangerca simbolizacija vsega dobrega, je vir zdravja, lepote, miru, dobrote in pravičnosti. Lahko bi celo rekli, da je zanj neke vrste totem. Harmonija, ki vlada v oljčniku, se razteza v ubrano sanjsko, rajsko vzdušje, v katerem se, če si izposodimo pesnikove besede, razlega »nova zelena pesem«, »nabrekle krošnje/ zibajo glasno zoreče plodove« in »škržati brencijo«. Prav zato

za Pangerca ni bolj čarobnega prostora, kamor bi lahko vodil ljubljeno osebo, saj oljčnik je kot skrivni vrt čutne in duhovne ljubezni. In dalje, oljčnik je kot vesolje, oljčni sadovi pa so zvezde v njem.

Prav zaradi vseh vrednot, ki jih prepoznava v oljki, se pesnik nanjo v zaključni pesmi obrne s prošnjo: »oljka/ kraljica Zemlje na sredi –/daj nam danes naš vsakdanji mir/da te bomo zvesto gojili še prihodnje veke –/amen«.

Vendar Boris Pangerc se oljkam ne posveča le v besedah. To dokazuje njegova še trajajoča dolgotrajna oljgarska dejavnost, ki se je začela aprila 1993, ko je posadil svojo prvo oljko. O ti njegovi aktivnosti navsezadnje govorijo tudi estetsko dovršene fotografije, ki krasijo knjigo in jih je avtor posnel spontano med opravljanjem raznih del v oljčniku, ne da bi tedaj načrtoval njihovo objavo. Dobro pa je, da se je odločil zanjo, saj je na tak način tudi vizualno zaokrožil svojo pesniško izpoved.



← akademskega leta nam je profesor predaval dobre pol ure v italijanščini o Leonardu da Vinci (če se ne motim). Naša naloga je bila, beležiti si njegovo izvajanje. Nato vpraša, kdo bi to lahko povzel ... in nihče si ni upal. Alenka in Silva sta mi začeli prigovarjati, naj jaz to storim. Pa sem se javila. In res sem se kar dobro odrezala, tako da sta bodisi profesor kot tudi njegov predstojnik, ki je bil prisoten, zadovoljno prikimavala. Saj nista mogla vedeti, da na slovenskih šolah takrat nismo imeli na razpolago kaj dosti slovenskih učbenikov. Veliko so učitelji in kasneje profesorji pripovedovali, razlagali, narekovali, predavali. In mi smo pisali, pisali, pisali. Na ta način smo se navadili poslušati in istočasno razumeti ter beležiti samo ključne pojme in stavke, ki smo jih potem doma dopolnili in prepisali „na čisto“ ter se iz teh zapiskov učili za ustno spraševanje, za pismeno nalogo, za izpite. Tako sem brez vsakršnega občutka manjvrednosti lahko uspešno konkurirala z italijanskimi kolegi.

Zgodilo se je celo, da smo nekaj mesecev kasneje pisali šolsko nalogo iz geopolitike, na katero smo se pripravili prav z zapiski na podlagi profesorjevih predavanj. Na splošno je klavrnio izpadla. V tajništvu sem ravno vpisovala v register stanje prisotnosti in odostnosti, ko vstopi profesorica angleščine Tilly Weinstock, ki me vpraša, kako je šla naloga, in ko ji povem, da smo se le nekateri dobro izkazali, se začudi: „Kaj niste Vi obiskovali slovensko gimnazijo?“ „Da, da!“ Tisti trenutek sem bila na to še posebno ponosna, ker sem se zavedala, da to ni bil noben manko, kot je morda ona mislila, temveč ogromna prednost pred tistimi, ki jim je bilo vse servirano na pladnju.

Prav pri tej profesorici nemško judovskega rodu, o kateri sem veliko kasneje zvedela, da se s Petrom

poznata, ker sta zahajala oba v društvo nemških izobražencev, smo imeli prav posebne lekcije. Uporabljali smo angleško knjižico *Modern Précis practice*, le 13 krat 9 centimetrov veliko, a zato toliko bolj dragoceno. V njej so bili zbrani sestavki z najrazličnejših področij, ki smo jih morali obnoviti s predpisanim številom besed, ne da bi vsebinsko karkoli bistvenega prezrli. Ni bilo vedno lahko, a zadoščenje toliko večje, ko je rezultat odgovarjal postavljeni nalogi. In vaja je bila nad vse koristna tudi za kasnejše življenje.

V drugem letniku naj bi se glavnemu jeziku pridružil še sekundarni. Z Alenko sva začeli hoditi na privatne lekcije francoščine, ki pa je bila preveč komplicirana, zato da bi jo utegnili obvladati v doglednem času. In sva se raje preusmerili na španščino. Drugega jezika namreč ni bilo potrebno tako obvladati, da bi vanj prevajali, temveč samo iz njega. In to se je tudi kmalu obneslo.

Naši predhodniki, ki so dve leti pred nami bili prvi na novoustanovljeni Šoli, so koncem našega prvega leta polagali zaključne izpite, ki so jih vsi uspešno prestali. To je bilo tudi za nas spodbudno. Manj spodbudno je pa bilo naslednje leto, ko je drugi letnik polagal zaključne izpite, pa so

Tržaška univerza

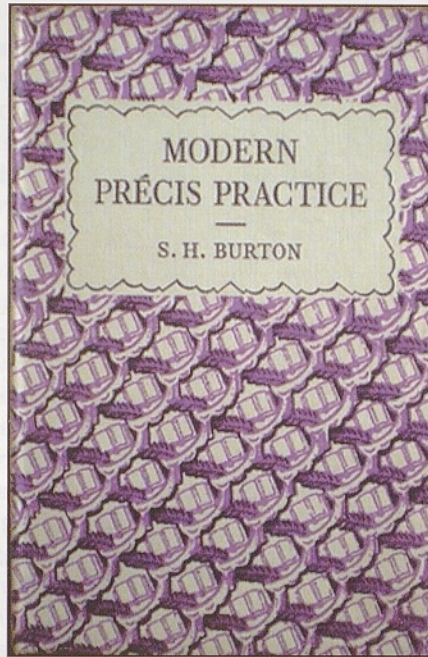


vsi padli. Vzrok je bil gotovo v tem, da so prvi študenti bili vsi nekoliko starejši in so že bili ali v službi ali drugače v stiku z anglo-ameriško upravo, in so torej obvladali jezik, medtem ko so drugi prišli – kot mi – iz gimnazije, po maturi. To je na naš razred tako porazno vplivalo, da se nihče ni prijavil na zaključni izpit, ko bi bili mi na vrsti. Eni so se odločili, da podaljšajo študij za eno leto, drugi so se dokončno odpovedali, medve z Alenko sva se pa podali za nekaj časa v Anglijo, zato da pridobiva večje govorne sposobnosti.

To nam je v glavnem manjkalo. Za konsektivno prevajanje ni bilo problemov, a simultano nam je delalo težave. Meni morda še posebno, če me je profesor, ki je pri nas hospitiral, nekoč vprašal, če se bojim mikrofona. Kaj naj mu odgovorim, tako na hitro. Ko se danes tega spominjam, se zavedam, da še danes nerada telefoniram. Morda pa je temu krivo dejstvo, da doma dolgo nismo imeli telefona, tako da še danes veliko raje komu kaj pismeno sporočim, kot da bi mu telefonirala.

Alenka se je ustavila v Londonu, jaz sem pa preko sošolke našla mesto otroške varuške v manjšem mestu nedaleč od Londona. Z jezikovnega vidika mi ni prav dosti kaj dalo, zato sem se vpisala v večerni tečaj v Windsorju, a niti to ni odgovarjalo mojim potrebam. Prav kmalu sem se zavedla, da situacija, v kateri sem se znašla, ni to, kar sem potrebovala in si želela, če sem že prvega marca 1959 zapisala v zvezek: No, zdaj sem tu že deset dni in kaj imam od tega? Pospravljam, kuham, kaj berem, pletem. To mi gotovo ne bo pomagalo, izboljšati moje znanje angleščine. Koristilo mi bo vsekakor, a moj namen je bil drugačen, ko sem prišla sem.


In res mi je takratna izkušnja v negovanju dojenčka ter ravnanju z neubogljivim otrokom še kako prav prišla v kasnejšem življenju. Prav slednjega se avtomatično spomnim vsakič, ko je govor o vzgoji. V družini, pri kateri sem bila



takrat v Angliji, je bilo troje otrok: dva fantka, stara šest, oziroma štiri leta, ter do-brega pol leta stara deklica. Prvorojenec je bil zelo zbirčen in pa sladkosneden. Naneslo je, da sem nekega dne bila sama z njim doma. Bližal se je čas kosila, ko bi se morala vsak čas vrniti mama z ostalima dvema otrokoma in bi skupaj kosili, kar je bilo skoraj pripravljeno, ko se Steve zmisli, da bi rad kaj jedel. Skušala sem ga miriti, naj še malce potrpi, da bomo vsak čas kosili. On smukne v shrambo in se vrne z dvema rezinama kruha. Opomnim ga, da tako ne gre,

pa mi vrže kruh skoraj v obraz, da sem ga komaj utegnila uloviti, nakar ga ošvrknem po roki, rekoč da se s kruhom ne ravna tako. V trenutku sem se spomnila tega, kar je rad pripovedoval moj oče: ko je živel še doma v Kostanjevici, torej pred dvanajstim letom, je njegov oče kdaj šel v Gorico po nakupe. In vsakič ga je vprašal, kaj bi rad, da mu prinese. Nič drugega si ni želel kot hleb belega kruha, ki ga je nato spoštljivo po malem užil.

Mama se vrne domov in slišim, kako ji Steve v sosednji sobi nekaj pripoveduje. A še preden mi gospa kaj reče, jo jaz prehitim in povem, kaj se je zgodilo. Ona mi pa prerokuje, da bom z otrokom odslej gotovo imela težave, saj z možem ne vzgajata otrok avtoritarno.

Pa ni bilo tako. Imela sem nasproten vtis, da se je name še posebno navezal. Mama se je celo čudila, ko je videla, da mi je daroval nekaj frnikul, na katere je drugače bil tako zelo ljubosumen. Nedolgo za tem se je moj čas iztekkel in za spomin sem od otrok prejela dva para pletilk, ker sta videla, da rada pletem, saj sem med tamkajšnjim bivanjem vsakemu od njih spletla lep svetlomoder pullover. Steve se ni nikoli povrnil na ‚incident‘, a očitno je občutil, da je storil nekaj, kar ni bilo v redu in da je bila ‚kazen‘ pravična (ter nemara tudi v duhu papeža Frančiška, bi si danes drznila reči). 



Dr. Rozina Švent

Izidor Cankar (1886–1958)

Ob 130-letnici rojstva dr. Izidorja (uradno so ga krstili kot Isidor Gjuro Franjo Andrija) Cankarja sta v Sloveniji izšli kar dve knjigi, ki predstavljata življenje in delo tega genialnega in izredno razgledanega Slovenca, ki je vedno in povsod stremel k popolnosti. Pravzaprav nas vedno znova in znova preseneča, da je lahko »nekdo« uspešno deloval na tako različnih področjih: kot umetnostni zgodovinar, pisatelj, prevajalec, urednik, politik in diplomat. In prav tako ne moremo postaviti vrednostne ocene: na katerem področju je njegov prispevek večji oz. pomembnejši!? Za človeka, ki je bil vseskozi v areni življenja, vsaki »stvari« predan do skrajne perfekcije, ne bomo nikoli mogli izreči stavka: »O njem vemo vse!«

Zagotovo si našo pozornost najprej zasluži obsežna strokovna monografija:

Alenka Puhar: *Izidor Cankar - mojster dobro zasukanih stavkov. Življenje in delo Izidorja Cankarja 1886–1958. Album.* (Ljubljana, Mladinska knjiga 2016).

Avtorica je delo zasnovala, zbrala eseje in slikovno gradivo ter napisala tudi uvodni esej *Vse stiske in radosti v zlatih okvirjih*, ki obsega skoraj polovice knjige. V njem je predstavila življenje in delo dr. Izidorja - Iza Cankarja. Dela se je lotila v njej lastni maniri in procljivosti, zato so zanimivi in povedni tudi naslovi posameznih poglavij, življenjskih postaj I.C.: Sremski Cankar in njegova družina; Fantič na Kranjskem; Veščina dobro zasukanih stavkov; Uredniški vajenec in pomočnik; Teolog postane umetnostni zgodovinar; /.../ Na političnem pragu; /.../ Poroka?! Porokal!; Domotožje; Lojalnost in čast; Pravica do čustev; Narodnjaško in svetovljansko delo; Toleranten in svobodomiseln gentleman; Brez konfesije, a ne brez vere; /.../ Izidor Cankar v zašitem žaklju /.../.

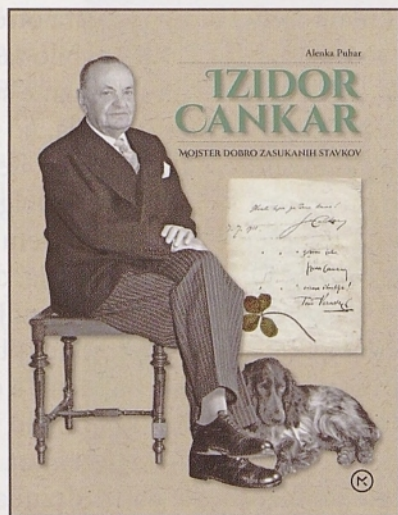
Sledi izbor Cankarjevih tekstov: iz njegovih leposlovnih knjig *S poti in Obiski*, iz revije *Dom in svet*, *Jakopičevega zbornika* in *Londonskega dnevnika*. Že objavljenemu dnevniku je dodala tudi še del neobjavljenega dnevnika iz leta 1946, v katerem predstavi politični položaj v povojni Jugoslaviji. Zanimivo je, da nekaj »stvari« celo pohvali, pa čeprav je v političnih krogih nekako veljal za konservativnega politika, za človeka, ki je ohranil svoj »malomeščanski način življenja«. Tako npr. zapiše: »23. jan. (1946, op. RŠ) – Šubašič je kot zunanji minister bil docela nepomemben, Velebit

postal kmalu njegov pomočnik. Šubašič ni mogel niti sluge nastaviti; brezdelen in neveden je hodil v svojem kabinetu, kadal, se brezkončno pogovarjal, če kdo prišel k njemu, in kri se mu je gostila v glavi. V septembru nato (menda) ga je res rahlo zadela kap, malo preden je demisioniral. Medtem se stvari razvijale doma, kakor je bilo neizbežno. Organizirala se je vojska, Ozna, sodišča za narodno čast, konfiscirala se imetja industrijalcev in bogatih trgovcev kot sovražnikovih sodelavcev, praktično se razdelila država na 6 federativnih enot, draginja po zamenjavi denarja silno narasla, med ljudmi mnogo skrbi, nezadovoljstva in potuhovanja. Prednosti režima: federativna ureditev in prestanek plemenskega sovraštva, česar bi nihče drugi ne mogel doseči; razdelitev zemlje med kmete; nacionalizacija rudokopov in velikih industrij. Slabosti: nastavljanje nesposobnih ljudi (za nagrado) na upravna mesta, nezaupanje vseh do vseh, podle denunciacije, popoln zastoj kulturnega dela, zlasti v Sloveniji, kjer bivši 'kulturni delavci' veselo preizkušajo svoje sposobnosti. /.../ Tam (v Londonu, op. RŠ) se razmere docela spremenile medtem, nekdanje prijateljstvo do nas se popolnoma ohladilo. Churchill se skesal svoje politike. Nemčija se je bila medtem zrušila in naši partizani niso bili več zanimivi, pač pa so postali Angliji neprijetni naši odnosi do Rusije. Sir Orme Sargent me povabil na kosilo, na obed diskusij in kontroverz, med katerimi očitil, da Tito ni držal besede, ko je zasedel Trst proti dogovoru, da se naša vojska slabo obnašala tam, da kažemo sovraštvo do Angležev, ko njihovim ladjam nismo hoteli dovoliti vhoda v Split itd. To da se bo maščevalo nad nami samimi, veliki si že sami kako pomagajo.« (str. 153)

Pregled Cankarjevega strokovnega delovanja so napisali ugledni znanstveniki: Luka Vidmar, Bernard Nežmah, Željko Oset, Igor Grdina, Irene Mislej, Milček Komelj in Aleš Maver. Morda bi lahko Puharjeva k sodelovanju pritegnila tudi Andreja Rahtena, ki je pred leti napisal zanimivo knjigo *Izidor Cankar - diplomat dveh Jugoslavij* (Mengeš, Center za evropsko prihodnost; Ljubljana, ZRC SAZU, 2009).

Na koncu so dodana še poglavja: Biografija po letnicah; Izbrana bibliografija; Imensko kazalo. Knjiga je opremljena s številnimi fotografijami, ki zelo smiselno in povedno dopolnjujejo vse zapisano.

Pričujoča knjiga sodi v tisto vrsto monografij, ki jo bo bralec večkrat vzvel v roke in se morda lotil tudi branja drugih Cankarjevih knjig, ki kljub »starosti« še zdaleč niso izgubile svo-



je sporočilne vrednosti in aktualnosti. Samo želimo pa si lahko, da bi vzbudila dovolj zanimanja tudi pri strokovnjakih različnih področij, da bi se bolj poglobljeno lotili proučevanja njegove ostaline, ki jo hranijo številne institucije v Sloveniji – Arhiv RS, SAZU, NUK, Nadškofijski arhiv itd. Zlasti bi bila zanimiva objava njegove korespondence, ki še zdaleč ni zgolj »formalno pisanje«, ampak je v pismih znal večje popisati tudi dogajanje v svetu in doma. Do sedaj sta bili v zbranih delih predstavljeni le korespondenci z bratrancem Ivanom Cankarjem in s prijateljem Franom Saleškim Finžgarjem.

Druga knjiga, ki je vsebinsko skromnejša in nosi naslov *Listi z roba*. Kaj sta si pisala Izidor Cankar in Venó Pilon (in marsikaj o tem, kar sta zamolčala), sta skupaj napisali Alenka Puhar in Irene Mislej (Ljubljana, Mladinska knjiga, 2015).

Knjiga je razdeljena v tri sklope:

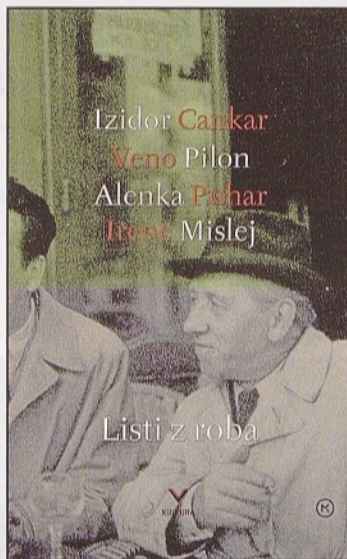
Irene Mislej: 1950, prelomno leto Vena Pilona;

Korespondenca med Izidorjem Cankarjem in Venom Pilonom (zajema časovno obdobje 1950–1957);

Alenka Puhar: Domotožje po domačiji in tujini.

Tudi ta knjiga je bogato ilustrirana. Prevladujejo Pilonove hudomušne karikature in risbe, nekaj je osebnih fotografij in kopij pisem.

V prvem delu je dolgoletna direktorica Pilonove galerije v Ajdovščini in zagotovo najboljša poznavalka Pilonovega življenja in dela dr. Mislejeva orisala obdobje, v katerem se je začela korespondenca med dvema



umetnikoma, prijateljema, ki sta imela kar nekaj skupnih znancev. Prav zaradi tega dejstva je njuno dopisovanje izredno zanimivo in nas zelo nazorno popelje v »Pariško sceno – v umetniško središče Evrope«.

Osrednji del knjige je seveda korespondenca (skupno je objavljenih 40 pisem), ki se ji nekoliko pozna, da je med obema dopisovalcema tudi razlika v letih. Cankar je bil deset let starejši od Pilon in ga je v pismih običajno nagovoril z »Dragi Venó!«, drugi pa z »Dragi gospod Cankar!«, vendar to niti malo ni motilo njunega odprtega dopisovanja. Proti koncu sta se naslavljala tudi z »dragi ali cenjeni prijatelj«.

Vendar to ni povsem običajno dopisovanje med dvema prijateljema

in še to, umetnikoma. Zato v pismih ne manjka krajših ali daljših poročil o umetniškem življenju v Parizu oz. v Ljubljani. Zlasti je Cankar kar pogosto vzpodbujal Pilon, naj se »drži slikarije« (v tistem času se je Pilon vse bolj posvečal fotografiranju) in kaj napiše tudi za objavo v Sloveniji, ki se je le počasi odpirala proti zahodni Evropi. Ni pa življenje prizanašalo nobenemu, tako da sta si sem in tja izmenjala tudi kakšno grenko spoznanje/misel. Tako je Cankar v 24. pismu (8. marec 1953) med drugim zapisal: »Moje delo me neznansko muči – nag sedim v mračnem žaklju in sem globoko nesrečen, ker ne morem nikamor. Pa naj bo, kakor mora biti.« (str. 87) Cankar je zlasti težko prenašal dejstvo, da ni mogel potovati, saj je v tem neizmerno užival in si širil obzorje.

Osamljen in od družbenega dogajanja vse bolj odri-njeni Cankar se je v zenitu svojega življenja moral spopadati tudi s pomanjkanjem nekaterih osnovnih življenjskih potrebščin, ki se v od vojne upostošeni Jugoslaviji preprosto niso dobile (kava, toaletne potrebščine, krema za čevlje – potrošno blago, ki je nesrečnemu Cankarju dajalo vsaj malo »meščanskega zadovoljstva« v sicer mizernem okolju).

Zadnji, najboljšežnji del – esej o dr. Izidorju Cankarju (100 str.) je napisala Alenka Puhar. V njem je predstavila življenjsko pot tega izjemnega Slovenca in jo dopolnila z odlomki iz pisem različnim naslovnikom. Mimogrede opozori tudi na nesreče in tragedije tako Cankarjeve kot Hribarjeve družine. Cankarju je dokončno razpadel zakon, hči Veronika se je izselila v ZDA, sorodniki so umirali drug za drugim... »Na kratko in brez olepšav rečeno: Izidor Cankar z družino je omahnil na siromašno dno družbe.« (str. 129)



Izidor Cankar



Obljubljena dežela – nova pesniška zbirka Leva Detele

*Novo pesniško zbirko Leva Detele je izdala Založba VED
(VED, Ljubljana – Maribor 2017, 96 strani)*

Obljubljena dežela – s podnaslovom *Lirični zapisi s potovanj* – je dvainpetdeseta samostojna leposlovna knjiga v Mariboru leta 1939 rojenega pesnika in pisatelja Leva Detele, ki živi že več kot pol stoletja pretežno na Dunaju in piše v slovenščini in nemščini. Avtor je za svoje literarno ustvarjanje prejel več literarnih nagrad, nekatera njegova dela pa so v knjižni obliki izšla tudi v prevodih v tuje jezike.

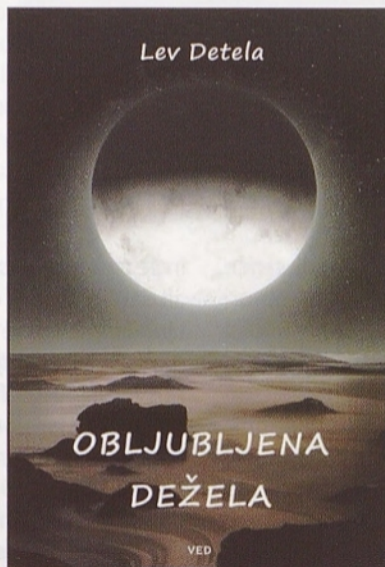
V pesniško zbirko *Obljubljena dežela*, ki je razdeljena na devet samostojnih enot, uvedejo bralca *Razglednice iz dveh avtorjevih*

domovin, kar nakaže dvojnost Detelovih osebnih življenjskih izkušenj v razpetosti med rojstno Slovenijo in Avstrijo, v katero se je iz političnih in družinskih razlogov izselil leta 1960.

Zbirka deluje kot zaokrožena celota, čeprav se dotika različnih vsebin, ki so nastajale na številnih avtorjevih potovanjih v sončno Sredozemlje, v Severno Afriko, na azijski Sinaj ali na Kanarske otoke, in – kot nasprotje doživetjem v topli Grčiji ali Egiptu – v zimsko zasneženo češko pokrajino ob Vltavi.

Avtor je svoje občutke z različnih potovanj upesnil že v nekaterih prejšnjih zbirkah. V *Grških pesmih* (Mohorjeva založba v Celovcu) iz leta 2009 na primer izvrstno upodobi, kot je ugotovila kritika, čar sredozemske poletne pokrajine, nič manj prepričljiv pa ni tudi tokrat v ciklusu *Achilleion* s pesmimi z otoka Krf.

Posebno obširen in tudi kulturnozgodovinsko zanimiv je niz pesmi *Egipčanska rapsodija*, ki ga je avtor opremil s številnimi opombami o starem faraonskem in o današnjem socialno in politično težko preizkušanjem Egiptu. V Detelove lirične izpovedi z močno osebno bivanjsko konotacijo so



vedno znova v dodanih opombah skoraj enciklopedično uokvirjena pomembna zgodovinska ozadja in spoznanja. To velja še posebej za cikel *Los volcanes* o ognjeniški katastrofi na atlantskem otoku Lanzarote v letu 1730, še bolj pa za zadnjo v zbirki objavljeno pesnitev *Obljubljena dežela*, ki je knjigi podarila ime. Zanj je Lev Detela v prvotni varianti z naslovom *Svetloba nad puščavo* na literarnem natečaju tržaške revije MLADIKA februarja 2016 ob Prešernovem dnevu prejel prvo nagrado. V tej duhovno močno obarvani pesnitvi avtor jasno in odločno posega ob obisku najstarejšega še obstoječega

krščanskega samostana Sv. Katarine pod Mojzesovo goro na Sinaju v aktualno problematiko terorizma, državljskih vojn in s temi povezanim begunskim valom, ki ogroža mirni razvoj sveta.

Pesnik, ki živi že več kot pol stoletja izven Slovenije, še vedno išče svojo *Obljubljeno deželo*. Ta se mu prikaže sredi nevarnih negativnih silnic modernega sveta in temne zgodovine kot optimistična vizija v novi boljši svet. Toda morda moramo najti *Obljubljeno deželo* najprej v naših srcih.

*Približa se večerna ura
pripošnja milo zadoni
za lestev k bogu so zdravila in zlato tele nismo mi
zaziblje v vetru se cipresa nad puščo sta orel in kragulj
in strgan čas v orientalskem plesu nabriti nož zakriti uboj
odpira zlo železno žrelo in strela šviga čez oltar
je podla senca in agresija kot da reži se pekla dno
a je še druga svetla sila in zven ki pride iz svetih ust
pobožno molijo menihi vso noč pri oltarju na pomoč
jih zjutraj novi čas predrami in vodi v čudežno nebo
za lestev k bogu so zdravila nebeški angeli pojó*

(Odlomek iz cikla OBLJUBLJENA DEŽELA)

Slovenska ilustratorka Paola Bertolini Grudina

»Velikokrat je, kot da bi molila«

Mojca Polona Vaupotič

Velikokrat, ko iščemo knjige za svoje otroke, razmišljamo o ilustracijah. Te nas pritegnejo ali pa ne. Po navadi že tudi vemo, kaj si bodo otroci sami izbrali, ko gredo v knjižnico ali knjigarno po knjige. Pri majhnem otroku je namreč ilustracija najpomembnejši del knjige, saj se njegova domišljija šele razvija. Ravno zato je še toliko bolj pomembno, da dobi priložnost za srečanje s kakovostnimi ilustracijami, ki od besedila ne odvrtaajo, ampak ga dopolnjujejo. Otroke sicer na splošno privlačijo močne barve, svetloba in dogajanje – nanj moramo biti še toliko bolj pozorni, ker se pogosto

pojvljajo tam, kjer je potrebno nekako nadomestiti vsebino.

Ilustracija je tako predstavitev in prikaz besedilne vsebine z likovnimi sredstvi. Zamisli iz besedila so udejanjene v vizualizacijah v obliki risbe, slike, fotografije itd., ki na nov način razkrijejo in osvetlijo (illustrare – it. razsvetliti) besedno sporočilo. Včasih je v pogovornem jeziku ilustracija tudi sinonim za likovno podobo, preobloženo s pripovednim kontekstom. Knjižna ilustracija, kot posebna likovna zvrst, se tako pri nas kot širše še vedno ni docela osvobodila oznake nesamosojne, besedilu podrejene umetnine. Zaradi svoje servisne vloge je le pogojno sprejeta med visoke umetnosti, kar je predsodek, ki se je v današnjem



pluralnem svetu končno začel krhati. Avtorski likovni izraz v evropski in ameriški tiskani knjigi pa ima kljub temu znamenito tradicijo in velja za visoko dodano vrednost besedilu, saj pomeni njegovo nadgraditev in ne le prikaza njegovih vsebin.

O ilustraciji ima bogate izkušnje slovenska umetnica Paola Bertolini Grudina, leta 1964 rojena v Gorici. Bila je četrta od sedmih otrok, in že kot majhni deklici je bilo pri srcu risanje. Po prvem letu učiteljišča je za dve leti odpotovala v Združene države Amerike, kjer je v Clevelandu obiskovala še Orange High School, nato pa se je posvečala predvsem reklamni umetnosti. Poročila se je z Walterjem Grudino, ki je po stroki prav tako likovni umetnik in v zakonu se jima je rodilo pet otrok. V naslednjem obdobju je bilo njeno življenje posvečeno družini, okoli leta 2000 pa jo je mož ponovno spodbudil, da se spogleda z umetnostjo in odločila se je za ustvarjanje otroških ilustracij. Svoje prvo delo je ustvarila pri goriški Mohorjevi družbi za knjigo *Kostanjčki*. Živalice, narava, Trst, mestni vrvež, otroški svet s svojimi veselimi in manj veselimi trenutki so snov desetih pravljič Maje Okorn, ki jih je s svojo spretno roko ilustrirala Paola Bertolini Grudina.

Pri ilustracijah je namreč tako, da v primerih, ko je ta zaželjena, mora biti tudi poučna, kakovostna in ne nujno samo »lepa«. Dobra ilustracija je jasna, barve so uporabljene razumno in v pravi meri, risba pa nima nepotrebnih dodatkov, ki bi odvracale od zgodbe. Kakovostna ilustracija ne prikazuje le književnih oseb, kakorkoli si jih ilustrator že predstavlja, ampak v sebi »skriva« tudi odnose med junaki, njihova čustva, nosi vzdušje zgodbe in bralcu pove še veliko več od samega besedila. Slikarka Paola B. Grudina se je nato odločila, pravzaprav se je čutila poklicano, da se bo opredelila pretežno za biblično ilustracijo. Natančno je izoblikovala svoj slog, da bo lahko predvsem mlajši generaciji predstavila biblične junake tako, da bodo v navzočih potezah prepoznavne prav njene poteze čopiča.

Glede stila, pravi umetnica, ima dva; prvi je namenjen mlajšim otrokom in za te riše manjše figure, z večjimi glavicami in debelejšimi noski. Drugi stil pa je izdelan za starejše otroke, kjer nastopajo večje in bolj sloke figurice, z daljšimi in tanjšimi noski. Medtem pa so očke obojih nastopajočih vedno upodobljene le kot drobne, ostre, črne pikice. To je ena izmed prepoznavnih potez slikarke Grudine. Ker je bil stil vseč založnikom, je ostala pri izbranem, saj se je v tem našla tudi sama.

In kako nastane njena ilustracija? Najprej si ustvarjalca prebere besedilo in se skuša vanj zživeti.



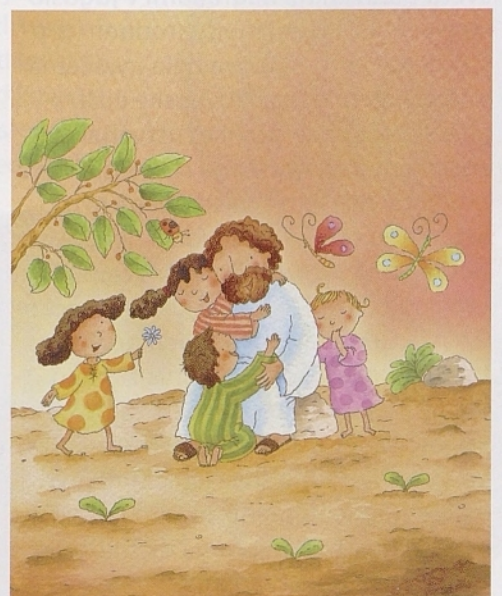


Velikokrat išče še druge vire, da poglobi motiv – še posebej, ko gre za svetopisemske ilustracije. Pravi, da je velikokrat, kot da bi molila, in ti trenutki so ji v velik užitek. Potrebni sta motivacija in karizmatičnost. Trdo delo in strogi fokus jo pripeljeta tja, kamor se je namenila. Tukaj se potem prebujajo prave vrednote ter delo na motivu, ki se odraža kot umetnost njenega dela – njene ilustracije.

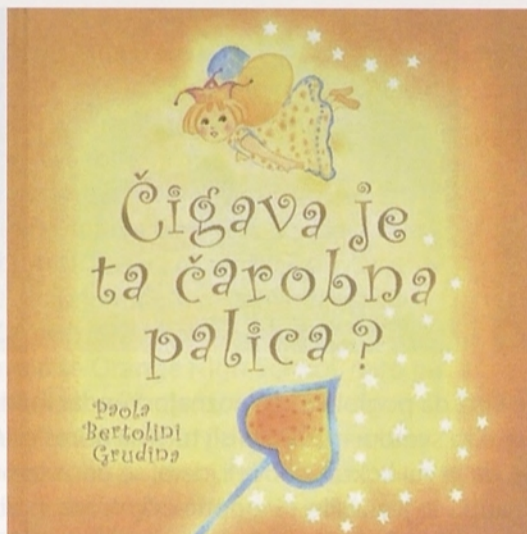
Ustvarjati svetopisemsko ilustracijo je v današnjem svetu posebno in zahtevno poslanstvo. Zelo je namreč pomembno, da ga zna ustvarjalec pravilno interpretirati. Ni namreč preprosto, preden umetnica izrazi na papir to, kar biblična zgodba pripoveduje, in tisto, kar si hkrati ustvarjalka želi. Otroci so ob spoznavanju tovrstnih tem še posebej dvomljivi ter občutljivi in slikarkina primarna želja je, da bi ob takšnih zgodbah predstavljala tudi lepoto. Paola B. Grudina za otroke riše, ker so otroci tisti, ki najbolj potrebujejo ilustracije, da lahko svet sploh

spoznajo. Vendar ko riše, nezavedno misli tudi na odrasle. Vedno si namreč želi, da bi se odraslemu človeku spet odprle oči otroka in bi ob tem užival, ko bi se v videno vživel. Sama pravi, da ji je všeč, ko začuti, kadar njene ilustracije v polni meri izražajo harmonijo. Neharmoničnosti je v svetu umetnosti že preveč. Razume pa, da umetnost želi izražati stanje sodobnega človeka, ki tiči v velikem trpljenju in je suženj lastnega jaza, ki ga zelo močno pogojuje.

Pa še kratek skok v zgodovino slovenske ilustracije. Naša ilustracija sledi poltisočletnemu zgodovinskemu toku vse od protestantskih knjig prek izrazitega razcveta te zvrsti ob koncu 19. st. do izjemnih upodobitev, ki so jih prispevali modernisti. Celò obdobje druge svetovne vojne s skromnimi sredstvi in razmerami ni uspelo odmakniti ustvarjalnosti na tem področju.



Po vojni pa se je bogata tradicija nadaljevala in razvijala naprej ob razmahu razvejane založniške dejavnosti ter uveljavila prepoznavnost naše ilustracije v širšem kulturnem prostoru. Vsekakor je mogoče reči, da lahko v ilustraciji



prepoznamo eno najbolj življenjskih in prodornih, čeprav ves čas nekoliko »odrinjenih« oziroma »obrobnih« disciplin likovne umetnosti. Velik razcvet je slovenska ilustracija doživela ob koncu 19. st. s slikarji, ki so pripadali klubu Vesna in so v svoj program med drugim vključili folklorno izročilo domače dežele, po čemer so znani še danes. Svoje mesto je dobila ilustracija, ki je ustvarjala domišljijski svet. V tiste čase sodita Maksim Gaspari in Gvidon Birolla, z ilustriranjem prvih slovenskih pravljic za otroke. Predvsem generacija »pravljíčark«, pionirk povojne ilustracije, je utrdila sloves slovenske ilustracije v svetu s številnimi nagradami v jugoslovanskem in širšem mednarodnem prostoru, danes pa njihova dela uvrščamo v klasični repertoar slovenske ilustracije. Vse avtorice so (bile) ustvarjalke specifičnega avtorskega rokopisa, vse z govornico povsem svojstvenega razpoloženja, ki otroke nagovori z njihovega pogleda na svet. Mednje uvrščamo Marlenko Stupico, Lidijo Osterc, Ančko Gošnik Godec, Marjanco Jemec Božič pa tudi Rožo Piščanec in mlajši Jelko Reichman ter Marijo Lucijo Stupica, ki sta začeli delovati pozneje. Pogojno bi za njihovi predhodnici lahko imenovali še Marijo Vogelc in Cito Potokar, predvsem zaradi njunega raziskovalnega odnosa do ustvarjanja.



Ilustratorica Paola Bertolini Grudina že vrsto let sodeluje z otroškimi revijama Pastirček in Mavri-

ca. Za goriško Karitas in za dve župniji pa že sedmo leto pripravlja adventno revijo, pri kateri poleg ilustracij ustvarja tudi tekst. Večina njenih knjig je izšlo v tujini. Za razne mednarodne založbe je ilustrirala preko petdeset izvirnih knjig. Mnoge od teh so danes prevedene v več jezikov (celo dvajset) in so objavljene po vsem svetu. V Združenih državah Amerike je za knjigo The Easter Swallows (Velikonočne lastovke) prejela visoko priznanje v okviru nagrade za knjigo leta Book Award 2008 – Catholic Press Association of the United States and Canada. Njeno delo se je v kategoriji knjig za otroke uvrstilo na imenitno drugo mesto. Gre za čudovit uspeh goriške avtorice in celotnega našega ilustratorstva. Knjiga Velikonočne lastovke je bila doslej prevedena v sedem jezikov.

Slutiti je, da je umetnica prav ob svojih otrocih in materinstvu, ki ji je prineslo globoko zadovoljstvo, prvič zaslišala (po)klic, ki ji je namenjen. Poklic ilustratorke opravlja doma, v družinskem ateljeju. Šili svinčnik ter meša barve in njene risbe prosejajo skozi sijoče barvne lazure. To je znak, da se umetnica ne preda – tudi najmočnejšim viharjem navkljub, predvsem kadar moč orjaških in nemirnih orkanov, ki jih predvsem v zadnjem času ni malo, z vso močjo posegajo v harmonijo njenega življenja in dela. 🍀

Slovenija in njeni evrokovanci

Mitja Petaros

Letos obeležujemo desetletnico uvedbe skupne evropske valute evra v Republiki Sloveniji. Slovenija je bila sploh prva država izmed tedanjih novih članic Evropske unije (v zvezo je bila sprejeta maja 2004), ki je izpolnjevala vse pogoje Maastrichtske pogodbe in se je zato vključila v evroobmočje relativno kmalu – Svet Evrope je namreč določil za datum uvedbe evra v Sloveniji 1. januar 2007. Vsaka država ima pri izdajanju lastnih evrokovancev dokaj proste roke (za razliko od evrobankovcev, ki imajo iste oblikovne elemente za vse članice evroobmočja), saj lahko samostojno določa, katere bodo upodobitve na nacionalni strani novcev (skupna stran kovancev je za vse države enaka). Evropska centralna banka je tudi določila, da lahko vsaka država izdaja spominske in zbirateljske kovance (to se je v Sloveniji dogajalo tudi za časa tolarja, ko so vsako leto kovali priložnostne zlatnike in srebrnike).

Kovanci so od vedno zelo učinkovito sredstvo za promoviranje države izdajateljice in odličnosti njenih prebivalcev.

Zaradi tega noben resni zgodovinar ali arheolog ne zanemarja numizmatike v svojih raziskovanjih. Banka Slovenije daje točno definicijo teh priložnostnih kovancev: »Spominski kovanci so po dimenziji in kemijskih ter fizičnih lastnostih enaki tečajnim kovancem za 2 evra. Imajo skupno evropsko stran in nacionalno stran z motivom, s katerim se zaznamuje dogodek širšega mednarodnega pomena oziroma večjega pomena za Republiko Slovenijo. V Sloveniji se izdajajo na podlagi Zakona o priložnostnih kovancih le ob enem dogodku na leto. Spominski kovanci so plačilno sredstvo v vseh državah članicah evroobmočja. Zbirateljski kovanci se izdajajo ob največ dveh dogodkih na leto. Izdelani so iz zlata, srebra ali kovin, ki jih določi Republika Slovenija. Od kovancev v obtoku se razlikujejo v barvi, premeru in teži. Nominalna vrednost je izražena v evrih, vendar se razlikuje od nominalnih vrednosti tečajnih kovancev. Zbirateljski kovanci so zakonito plačilno sredstvo po njihovi nominalni vrednosti na



Spominski kovanci 3 €. Od leve: predsedovanje Evropski uniji, prvi polet z motornim letalom na Slovenskem, Ljubljana – svetovna prestolnica knjige, 20 let samostojnosti Slovenije, prva slovenska olimpijska medalja






območju RS, v drugih državah pa imajo le numizmatično vrednost. Prodajajo se po nominalni ali višji vrednosti.« Slovenija pa ima svoje čisto posebne priložnostne kovance, saj ob zlatnikih in srebrnikih že deset let kuje tudi kovanec vrednosti 3 €, ki je zakonito plačilno sredstvo po celi slovenski državi. Prvega je dala v promet januarja leta 2008 in je bil posvečen prve-mu slovenskemu predsedovanju Evropski uniji. Odtlej so jih izročili v obtok točno deset, vsako leto enega:

1. dne 10. 1. 2008: predsedovanje Evropski uniji;
2. dne 1. 6. 2009: 100-letnica prvega poleta z motornim letalom na Slovenskem;
3. dne 12. 4. 2010: Ljubljana – svetovna prestolnica knjige;
4. dne 20. 6. 2011: 20. obletnica samostojnosti Republike Slovenije;
5. dne 18. 6. 2012: 100. obletnica osvojitve prve slovenske olimpijske medalje;

6. dne 25. 2. 2013: 300. obletnica velikega tolminskega punta;
7. dne 17. 11. 2014: 200-letnica rojstva fotografa Janeza Puharja;
8. dne 15. 6. 2015: 500. obletnica prvega slovenskega tiskanega besedila;
9. dne 20. 6. 2016: 150. obletnica Rdečega križa na Slovenskem;
10. dne 29. 5. 2017: 100. obletnica Majniške deklaracije.

Tehnično so vsi slovenski priložnostni evrokovanci za 3 € enaki: so dvokovinski, po barvi so podobni kovanecem vrednosti 1 € (torej zlat kolobar in srebrno jedro, obratno od dvokovinskih novcev vrednosti 2 €), zlitina jedra je iz niklja in bakra, medtem ko je kolobar iz cinka, niklja in bakra. Tehtajo točno 15 gramov (torej dvakrat toliko kot novci za 1 €), premer je 32 milimetrov, obod je nazobčan. 

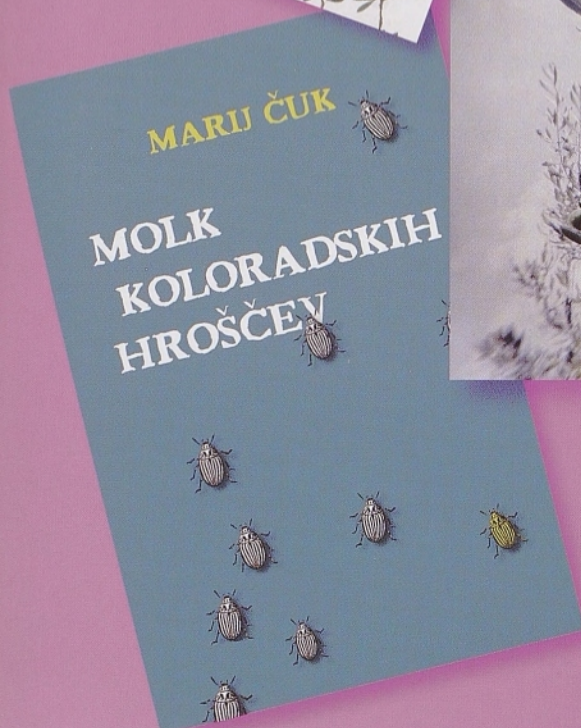
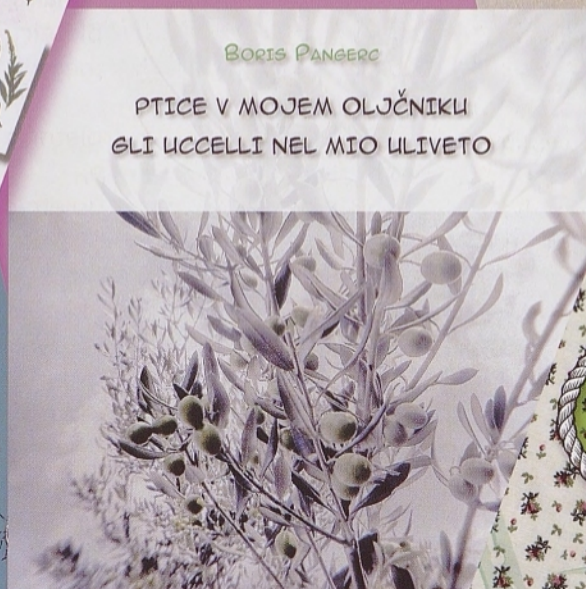
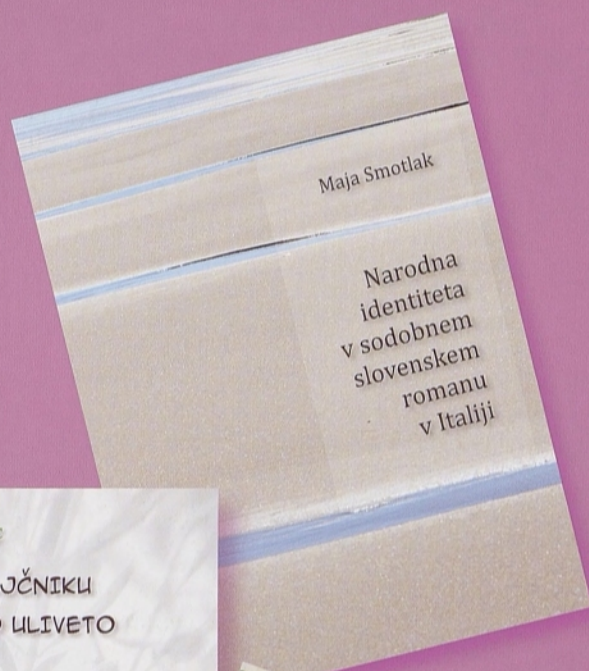
Zgoraj od leve: obletnica tolminskega punta, obletnica rojstva fotografa Janeza Puharja, prvo slovensko tiskano besedilo, obletnica Rdečega križa na Slovenskem, obletnica Majniške deklaracije

UMRL JE AMERIŠKO-SLOVENSKI ZNANSTVENIK FRANCE RODE

V Kaliforniji je 7. junija umrl znanstvenik in izumitelj dr. France Rode. Rodil se je 20. novembra 1934 v Nožicah na Gorenjskem. Na univerzi v Ljubljani je diplomiral iz elektrotehnike, želja po znanju pa ga je leta 1960 popeljala v ZDA, kjer se je naslednje leto poročil z zaročenko, ki se je bila še pred njim izselila v ZDA. Naslednje leto je magistriral na oddelku za biomedicino na Fakulteti za elektrotehniko Univerze v Ewenstonu v Illinoisu, pozneje pa je vpisal doktorat na Standfordu. Zagovarjal pa ga je v Ljubljani.

Kakih 20 let je delal v podjetju Hewlett-Packard v Kaliforniji in v Silicijevi dolini soustvarjal siloviti razvoj računalništva. Bil je med inženirji, ki so ustvarili prva žepna kalkulatorja HP-35 in HP-80, postavil je temelje prenosnemu računalniku in elektronski ključavnici ter kartici, se ukvarjal z navigatorji itd. Vedno je bil trdno zavezan slovenstvu.

NOVO pri Založbi MLADIKA



🌿 ZALOŽBA MLADIKA 🌿

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija
tel. +39 040 3480818 • fax +39 040 633307
uprava@mladika.com • redakcija@mladika.com
www.mladika.com

č 67

II 117 986 2017



920171547, 5/6

COBISS

imoi-
rižišče.
va, da bo
luči znam

Oče pelje deklico skozi vas.
»Poglej, Suzana, to je pa prašič.«
»Zakaj, ata, kaj je pa naredil?«

»Zakaj imate še en voz na kravati?«
»Zavezala mi ga je žena, da ne bi pozabil
spustiti v nabiralnik njenega pisma.«
»Pa ste to že storili?«
»Ne, ker mi je žena pozabila dati pismo!«

»Podjetje Grafika nam bo naročeno
blago dostavilo šele potem, ko bomo
plačali zaostale račune, šef.«
»Potem stornirajte naročilo. Tako dolgo
ne moremo čakati.«

Čistilka v bančni podružnici se pritoži
upravniku: »Nobenega zaupanja nima-
te vame.« Upravnik odvrne: »Tega pa
res ne smete reči. Celo ključke trezorjev
pustim na svoji mizi.«
»Ja, ampak noben ne odpre!«

»Ali se je tvoj mož kaj spremenil, odkar
sta poročena?«
»Zelo. Prej je kar naprej govoril o srcu,
zdaj pa o želodcu.«

»Mami, Janez me je zasnubil. Toda on ne
verjame niti v nebesa niti v pekel.«
»Nič ne de, mu bova že dokazali, da
obstajata.«

Buček vpraša svojega očeta Koširja:
»Boš sladoled?«
Košir odločno odvrne, da ne.
Buček podjetno:
»Sedaj pa ti mene vprašaj!«

Na sodišču tožilec vpraša obtoženega:
»Je res, da ste prejemal podkupnino?«
Obtoženi gleda skozi okno, vse presliši.
Tožilec ponovi na glas:
»Je res, da ste prejemal podkupnino?«
»O, a meni pravite? Sem mislil, da je to
vprašanje za sodnika.«

Noč. Neznanec z revolverjem: »Denar
ali življenje!«
»Razumite vendar: Če pridem domov
brez denarja, me bo žena pretepla.«
»Mene tudi.«

Mlada mamica vsa žareča pripoveduje:
»Danes sem naučila svojega otroka
hoditi.«
Soseda začudena vpraša: »Hoditi? Kako
to? Kaj nimate avtomobila?«

»Zakaj si vedno tako blede?« je sonce
vprašalo luno. »Nič čudnega, ko pa
vedno delam ponoči!«



LISTNICA UPRAVE

**DAROVI V
TISKOVNI SKLAD:**

Marilka in Daniel Čotar – 10,00 €;
Ivo Kralj – 20,00 €.

DAROVI V SPOMIN:

V spomin na Kristjana daruje oče
Lojze Debelis 50,00 € v tiskovni
sklad Mladike.

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-63330
uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski
zbornici v Trstu dne 21.4.1999
pod številko 114276.



Član USPI (Zve-
ze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193
dne 6.4.1957
ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. –
Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata
Urad Vlade RS za Slovence
v zamejstvu in po svetu
in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR

Marij Maver
(odgovorni urednik),
David Bandelj, Andrej Černič,
Erika Jazbar, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Sergij Pahor,
Mitja Petaros, Anka Peterlin,
Nadia Roncelli, Matjaž Rustja,
Tomaž Simčič, Breda Susič,
Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE

Lojzka Bratuž, Silvija Callin,
Jadranka Cergol, Peter Černič,
Marija Češčut, Danilo Čotar,
Liljana Filipčič,
Diomira Fabjan Bajc,
Lučka Kremžar De Luisa,
Peter Močnik, Milan Nemač,
Adrijan Pahor, Bruna Pertot,
Ivan Peterlin, Alojz Rebuta,
Peter Rustja, Marko Tavčar,
Zora Tavčar, Evelina Umek,
Neva Zaghet, Edvard Žerjal in
člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike
stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo
in druge države 30,00 €;

po letalski pošti:
Evropa 50,00 €,
Amerika 60,00 €,
Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim
računom 11131331 –
Mladika - Trst.

Na banki: Zadržna kraška
banka - Banca di Credito Coo-
perativo del Carso (IBAN: IT50
S089 2802 2010 1000 0016 91
SWIFT: CCRTIT2TV00).